افادهٔ ناشر

علمای بنام وموالیٔ کرامدن سابق معمورة العزیز ولایتی مرکز نائبی فضیلتلو صدقی افندی حضرتلرینك اصول محاکمات شرعیه‌دن باحث اولان شو اثر معتبرلری یمن نیابتنده بولندقلری اثناده اوراجه لزومی کورلمسی اوزرینه التمش عدد کتب فقهیهٔ معتبره‌دن بالتحری لسان عربی اوزره جمع وترتیب بیورمشلردی . مؤخراً تعمیم منافعی نیت خیریه‌سیله لسان عثمانی یه دخی نقل وترجمه ایدیله‌رك ساحه آرای انتشار اولمشدی .

اصلاحات بخشای احوال ملك وملت وعدالتفرمای امور دولت پادشاه معدلتپرور وشهنشاه کمالاتکستر

SÜLEYMANİYE G. KÜTÜPHANESİ
Kısmı Tekkeler- Hasip Ef.
Yeri
Eski 155
Tas

ولی نعمت بی امتنانمز غازی عبدالحمید خان ثانی افندمز حضرتلرینك نشر عدالت امرنده ارباب علم وعرفانه آن بآن نمایان اولان عواطف سنیهٔ ملوکانه وتوجهات اهلیتپرورئ شاهانه‌لری آثار مراحم دثار جلیله‌لری ثمره‌سی اوله‌رق اثر مذکور اخیراً دها زیاده مظهرخواهش نواب وحکام ونائل رغبت خواص وعوام اولمشدر. ایلك طبعنك نسخ موجوده‌سی ایادئ رغبتکارانده قالمدیغنه وهر طرفدن طلب وآرزو اولندیغنه بناءً ارباب حاجاته بر خدمت مفتخره‌ده دها بولنمش اولمق املیله بوکره مؤلف مشار الیهدن استحصال اولنان مأذونیت اوزرینه کتاب حقایق نصاب مذکورك تکرار طبع ونشرینی درعهده ایلدم.

طبع اولی اصول عتیقه اوزره یعنی مبحثلر وماده‌لر بهر بحثك حاشیه‌لرینه یازلمش وبناءً علیه بونلر متسلسلاً ومتوالیاً ترتیب ایدلمشیدی. بوایسه خیلی مشکلاتی موجب اولدیغندن دفع مشکلات وبرای سهولت طرز جدیده افراغ ایله بحثلر وماده‌لر آیریلوب بهر بحثك باشنه لوحه یاپیلمش وبوکبی سائر بعض اصلاحات دخی اجراسیله طبع ایدلمشدر.

بویله بر اثر مهم طبع وکاغدینك ایی اولمسی نفائسپرستان زمانك مطلوب وملتزمی بولندیغی کبی بوخصوص ذاتاً عاجزلرینك دخی مراقیدر. طبعنه واسطه اولدیغم آثار سائره مثللو بو کتابك ده نفاستنه ممکن مرتبه بذل اعتنا وصرف اهتمام اولندی.

ایمدی اثرك شو طبعی دهازیاده نائل رغبت عمومی اوله‌جغی مأمول قویدر.

مطالعه‌سنه رغبت بیوران ذواتدن حکام عدلیه ونواب شرعیه ووکلای دعاویدن چوقلری کرچه اصطلاحات فقهیه‌یه واقف بولندقلرندن آنلرك لغات تفسیرینه احتیاجدن مستغنی اولدقلرینی بیلورز. آنجق اثرك ارباب

وظائف القضاة

ترجمه‌سی

مؤلفی

اجلهٔ علمای اعلام وموالئ عظامدن سابقا معمورة العزيز
ولايتی مركز نائبی ـ فضيلتلو حسن صدقی افندی

صاحب و ناشری

كتابجی آراكل

طبع ثانی

معارف نظارت جليله‌سنك رخصتيله

{ قرق انبار } مطبعه‌سنده طبع اولنمشدر

درسعادت

١٣٠٧

دعاوی واصحاب مصالحه دخی لزومی اولوب بونلر
میانده ایسه اصطلاحات مذکوره‌یه آشنا اولمیانلرده
بولنه‌جغی ملحوظ اولمغله شو کتاب فوائد نصابك نفعنك
بر قات‌دها تعمیمنه مدار وتفهیمنه سهولت اولمق املیله
متن کتابده مستعمل اولوب محتاج ایضاح اولان کلمات
واصطلاحات فقهیه تفسیر وتشریحی ایچون نهایتنه حروف
هجا اوزره بر دهلغتجه ترتیب ایدلمشدر ٠

کتابجی
آراکل

قرق انبار مطبعه‌سی — باب عالی جوارنده
ابو السعود جاده‌سنده نومرو ٨

١١٦
٢٥

سبب جمع و تألیف و ترجمه‌یه دائر

مقدمه در

عاجزلری حضور حقایق ظهور حضرت مشیختپناهیده سؤال وجوابی الفاظ عربیه اولمق شرطیله دلخواه عالی اوزره امتحان اولوب بین الامثال بتوفیق الله تعالی زیاده‌جه شایان تقدیر و تحسین بیورلمغله یمن ولایتنك اولا مرکزی اتخاذ اولان حدیده نیابتنه تعیین و ولایات مذکوره داخلنده اولان قضا نیابتنه دخی یرلو علمالرندن عند الامتحان اهلیتلری تحقق ایدنلرك انتخاب و کیفیتلرینك مقام عالی‌یه عرض و با مراسلهٔ شرعیه اصالتلرینك استحصالنه مأمور بیورلدیغمدن طبق امر و اراده معلوم الاسامی قضالره یمن علماسندن بالامتحان اهلیتلری تحقق ایدنلردن نواب انتخاب و تعیین اولنمشدی . لکن یمنك سواحلنده هنود مهاجریندن ماعدا عموم سکان ساده شافعی و زیدی المذهب که زید بن علی بن حسین بن علی بن ابی طالب رضی الله عنهم حضرتلرینك اجتهادیله متمذهب در .

بو صورتله اول حوالیده علماء حنفیـه و کتب مطلوبه بولنمدیغندن
و نواب مومی الیهم ایسه هر معاملاتده احکام حنفیه‌نك اجراسنه
مأمور بیورلدقلرندن مهما امکن اجرای احکام شرعیه‌یه مدار
اولمق اوزره اشبو رسالهٔ حقیرانمی مع القصور اولوقت واللی،
طقوز کتب معتبرهٔ شرعیه‌دن بالاخـذ دعوا و شهادة و یمینله
مهم و متداول و نادر مسائلی حاوی بر مقدمه اوج مطلب بر خاتمه‌یه ترتیب
و تعیین اولنان نواب افندیلر طرفلرندن استنساخ ایله حال حاضرده.
مواد شرعیه‌ده اندن استمداد اولنمسی عمومه اخطـار ایتدیرلمش
و مؤخراً رسالهٔ مذکوره‌نك بر نسخه‌سنی هند مشاهیر علماسندن.
بر ذات اخذ ایدوب بومبایده طبع ایتدیرمش و بونك برقاچ نسخه‌سنی،
ده عاجزلرینـه کوندرمش اولدیغندن بر ترتیب دخی تکرار
طبع و جلب ایتدیریله‌رك ولایت مذکوره داخلنده بالجمله لواء
و قضـاء مأمور و علماء و اهالی معروفه‌سـنه برر نسخه اعطـا
و برازی دخی بالاستصحاب ذات عالیٔ حضرت فتواپناهی ایله
سـائر افاضل کرام حضراتنه تقدیم اولندی و نفعی عمومه عائد.
اولمق ایچون لسـان عذب عثمانی‌یه ترجمه اولنمسی دخی بعض،
صدور عظام و اجلهٔ فخام طرف سامیلرندن اراده بیورلمشدی.
بناءً علیه مجرد امره امتثالاً و اصول کتابت اوزره ضبط و ربطدن،
صرف نظر ایدیلوب دائره افاده‌سندن خارجه چقلمیوب سـاده.
مآل و معنای لغویسنه قصر ایله مختصراً ترجمه اولندی. تمامها
بر مأخذدن النان مسئله‌یی ینه اول مأخذه اسناد ایدوب برقاچ؛
مأخذدن النوب مزج اولنمش اولان مسـئله‌یی ینه مأخذلرینی،

حکایه ایدرك رسـالهٔ مذکوره‌نك نامی اولان وضایف لفظی
مأخذ اتخـاذ قلنه‌رق عاجزانه و قاصرانه عهد قریبده اتمامنه
موفق اولنمش. فقط بعض کتب شرعیه‌ده دعوا بحثنه یمین بحثی
تعقیب اولندیغنه بناءً عربیه‌سنده یمین مطلبی شهادت اوزرینه
تقدیم اولنمش ایدی. حالبوکه دعوانك تصحیحندن صکره مدعیدن
بینه سـؤال اولنمق اقتضا ایده‌جکندن و بو صورتله شـهادت
یمیندن مقدم بولندیغـندن ترجمه‌ده یمین مطلبی تأخیر و آخرنده
محرر هند یمن و حجاز و شـام و غرب علمالرینك بلیغ و مفصل
تقاریض و قصـائدلرندن هر اقلیمدن برر ذاتك تقریضی درج
و باقیلری تطویلنـدن اجتناباً ترك اولنمشدر. اصحاب فضـائل
و ارباب شمـائلك انظار دقیقه‌لرینه تصـادف ایده‌جك حسب
البشریه سـهو و خطانك محمل صحیحه حمل و تأویل بیورملری
رجا و نیاز اولنور. وفقنا الله و ایاهم لمایحبه و یرضاه آمین

وظائف القضاة

ترجمه سی

بسم الله الرحمن الرحيم

حمدا لمن شرع الاحكام . و حليها ببيان الحلال و الحرام . و صلاة و سلاما على افضل مخلوقاته من الانام . وعلى آله واصحابه من الخواص والعوام {اما بعد} فيقول العبد الفقير كثير المأثم و التقصير غبار الاجلة والدنى السيد حسن صدقى نائب لواء حديدة اسبغه الله تعالى من النعم العديدة تحت جناح العدل للوزير الخطير صاحب الرأى و التدبير الذى اختاره الله باحمد الاوصاف فاتح الصنعاء واليمن . يمن الله اليه بافضل المنن . نظيرما

انعم الله الى باشتغال التعليم والتدريس . وتمهيد القواعد والتأسيس من عنفوان شبابى قد ابتلانى بالافتاء بمدينتنا دارنده . ثم اتم على من القضاء ماشاء له عنده مع انى اذ ذاك خالى الوفاض و بادى العجز والانتقاض . مع انهما اكبر المسالك . واكثر المخاطر والمهالك . سيما بهذه الآوان والاحيان . التى تتغير فى كل ساعة الف دوران . وان الوقت قد تغير . والمعروف منه تنكر . وما احد يرضى بحقه . والاب يخاصم على ابنه . قدراج الكذب والفجور . و صاحب الحق مكمور . والطبع السليم مقهور . ان قال لايسمع وان فعل لايتبع ويجئ الماجن الخبيث يقف على الباب ذلك التلبيس . و يقول حسن دعواك على ساق . ولا تخش من كثرة الصرف والانفاق . و انا ادبر لك ماتريد . وماشئت لدينا مزيد . وفتش على الشهود وذدهم من المال . يحضرون لك فى الحال . مهما شهد وآلك متبول . و قبل التزكية عدول . مستعدين للشهادة طبق المرام . و يحكم الافندى

و تأخذ الدار والسلام . ولاتخش من الناس .
و ليس عليك بأس . هذا حال المفاتى والحكام .
يطبقون الاحكام فى الاعلام . فهذا كله معلوم لذوى
البصائر والفهوم من كثرة السفلة و السفيه . لان الاناء
يترشح بما فيه هيهات الفضلاء والفقيه . فمن الله تعالى
بهذه الامة باستدامة الهداية و قمع الغمة باستنارة
﴿ افخر افق السلطنة عز تيجان الملوك العثمانية المعادل .
و انفلاق صبح عدله من دون الاماثل ﴾ و به قد
طلعت شموس الافاضل . واضاءت انوار اولى الشمائل .
فاستد سور العدل . وتقوى نور الفضل فعاد الحق يتبع .
والصدق يسمع . وذلك بد وفاتح رتاج السبل . ولاقح
نتاج شرايع الرسل الذى هو خاتمة العلماء المتبحرين .
وتكملة الفضلاء المتقدمين و المتأخرين اعنى به الفاضل
الجلى و البارع الالمعى . الموشح ﴿ حسن الفهمى ﴾
شيخ الاسلام و مفتى الانام انام الله تعالى فى ظل
عدله الانام الى يوم القيام . فانشرح صدرى لاجراء ما

امرت به من الاحكام لان زمان الكريم لا يضام مع
ان الفقه حد حاجز بين الهداية و الضلال و قسطاس
مستقيم لمعرفة مقادير الاعمال و بحره الزاخر لا يوجد له
مقدار . ولا يدرك قعره بالابصار . فان الكتب
المصنفة المتداولة مسائلها درر منشورة و غرر منثورة
ليست تحت القاعدة والحساب . ولا يكتنه الخطاء
عن الصواب . اذ بعضها طارح شطر المسائل . واكثرها
طاوى على الروايات المعارضة الدلائل . سيما مسائل
الدعاوى و الشهادات . و عند التعارض ترجيح احد
البينات . والحكم الصحيح منها من اقصى الغايات .
فيشجر المبتغى بالاليق و الاقوى . و يضجر المستهر
باخذ ما هوا قرب للتقوى . فلا يميز الصحيح عن الفاسد .
ولا يفصل المحق عن الكاسد . فهذا كله ليس كما ترى .
و صاحب الدار ادرى مافيها وجمعت سطورا شاملة
من التهذيب الانيق صدرة الكمال . و لابسة من
الترتيب حلة الجمال . وحاوية لمعظم الروايات الصحيحة

مشتملة على العلامات النجيحة من كتب الفتاوى التى بها اتفق الفحول وكتبت من النوادر ماتلقته العلماء بالقبول . و نقلت كل رواية من المعتبرات بعبارتها مع انتماء الحوالة اليها من غير تغيير عبارة الا لداعى الضرورة من التفصيل و التقصير بعبارة موجزة سهلة معرضا عن الدلائل والشواهد . ليسهل اخذها لكل قاصد . وكتبت معظم المقاصد من المسائل . التى هى المقصد للقضاء من الوسائل . و سميتها و ضايف القضاة فى اصول المرافعة و ترجيح البينات و رتبتها على مقدمة و ثلاث مطالب و خاتمة . يمن الله تعالى علينا بحسن الخاتمة بجاه سيد الرسل الكرام آمين يا ملك العلام .

﴿ قضانك تعريفى و نصب اولنه‌جق ذواتك ﴾
﴿ شروط، لياقت و اهليتلرى ﴾

قضاء لغتده الزام واخبار وتقدير وفراغ ايتمك معنالرنده استعمال اولنور . شرع شريفده يعنى اصطلاح فقهاده ولايت عامه اصحابندن صادر اولوب ايكى خصمك بربرينى الزام ايدن بر قولدر . (خزانه)

بوقضانك آدابى چوقدر . مأخذى امير المؤمنين عمر رضى الله تعالى عنه حضرتلرينك ابو موسى الاشعرى حضرتلرينه يازمش اولديغى برفرمان حقايق عنواندر .

﴿ قضايه دخولك صحت وشرطى ﴾

اشبو قضايى اصحاب عظام و تابعين كرامدن برچوق ذوات فخام قبول و مباشرت و چوق صلحاء دخى دخول ومبادرت ايتديلر . جميع انبياء عليهم الصلوة و التسليم حضراتى دخى بو قضايه جانب حاكم مطلقدن مأمور بيورلديلر . فضل و صلاحى جهتلريله كندندن غيرى قضايه يرار كسنه اولميان علماء عظام حضراتنه بوصورتده قضاء فريضهٔ محكمه‌در . اما امور قضايى

اداره‌یه عجزینی بیلور ویا عاجز دكلسه‌ده حسب البشریه هوای نفسنه تابع اولوب انصافسزلق یولنه سالك اوله‌جغنی اكلار ایسه اول كمسنه ایچون قاضی اولمق حرامدر. بوایكی صورتك مادونی وجوه ثلاثده كراهتله وكراهتسز قاضی اولمق جائزدر. یعنی بركیمسه قضایه اهل ایسه‌ده لكن كندوسندن دها زیاده اهلیتلیسی بولنور ایسه اول كیمسه ایچون قضایه دخول مكروهدر. ویا كندوسی مثللو دیكر اهل بولنور ایسه اول كیمسه دخولده مخیردر. بولنانلرك اصلحی ایسه دخول مستحبدر. شهادت بحثنده مفصلاً ذكر ایلدیكمز اوزره شهادتك شرطنی جامع اولمیان كمسنه‌یی قضایه نصب ایتمك صحیح اولماز.

قضایه اجتهادك لزومی

شروط لازمه‌یی جامع اولدقدنصكره قضایه نصب اولنه‌جق كمسنه اهل اجتهادن اولوب غیرك فتواسنه محتاج جاهل اولماملیدر. تولیته مأمور اولان بوبابده اهلیتلی كمسنه‌لری بالذات تحری ایدوب شروط قضایی جامع اولان ذاتلری نصب ایتمك واجبدر. چونكه رسول الله صلى الله تعالى علیه وسلم افندمز بیورمشدركه «من قلد انسانا وفی رعیة من هو اولی منه فقد خان الله و رسوله وجماعة المسلمین» یعنی بر اولو الامرك رعیه‌سنده اولی كمسنه وار ایكن اولی اولمیان برانسانی قضایه تقلید و نصب ایدر ایسه

تعیین ایدن اولوللامر الله‌ه ورسولنه و جماعت مسلمینه خیانت ایتمش اولور. بناءً علیه هر بركمسنه كه انك علم ومعرفت واقتدار ومهابتی ومخلوقاتدن اصابت ایده‌جك اذایه صبری زیاده اوله. انك تعیین ونصبی دیكرندن اولیدر. وشروط محرره‌یی حائز اولوبده ثروت وغنا صاحبی اولانلر دخی ثروت صاحبی اولمیانلردن اولیدر. چونكه صاحب ثروتدن مأمول اولان اموال ناسه آز طمع ایدر. (محیط)

بر بلده‌ده قضایه صالح بركمسنه وار ایكن لیاقت وصلاحیتی اولمیان بركمسنه‌یی براولوالامر قضایه نصب ایدر ایسه آنك مسؤلیتی كندوسنه عائددر. رشوت اعطاسیله ویا بر رجاء والتماس یولیله قضایه نصب اولنمش بركمسنه‌نك حضورنده واقع اولان حوادث شرعیه‌ده بین الفقهاء اختلاف واقع اولان برقول اوزرینه حكم ایلدیكی تقدیرده حكم مذكور قاضیء لاحق حضورنده استیناف اولنسه قاضیء لاحق موافق كورر ایسه امضاء كورمدیكی صورتده ابطال ایده بیلور. چونكی او وجهله تعیین اولنان حاكمك حكمی محكم حكمی منزلنده‌در. (آداب القاضی لخصاف)

رشوت و رجا ایله قاضی اولانلر

امام سرخسی «بركمسنه رشوت اعطاسیله قضایه نصب اولنسه اول كمسنه قاضی اوله‌مازو برشیئه حكم ایتمش اولسه

شرعا حکمی نافذ اولماز» بیورمشدر. رجاء وشفاعت بحثنده خاطر عاجزانه خطور ایدن برکسنه ارباب علم وفضل صلاحدن اولوب قضایه دخول اوزرینه درجهٔ وجوبه وارو بده کندوسی بنفسه طلبیله معروف اولدیغی جهتله تعریف ممکن اوله‌مسه حسبیجه برذاتك رجاء والتماسیله برقضایه تعیین بیورلمسنده بأس وقواعد شرع شریفجه جوازینه مانع یوقدر وفتاوای عالم کبریه‌ده‌دخی بوکا میل اولنمشدر. (وظائف)

قضایه اهلیت واستحقاقی جهتیله تعیین اولان برحاکم رشوت الهرق برماده‌یه حکم ایدر ایسه ارتشا ایلدیکی ماده‌ده حکمی نافذاولماز. ارتشا ائلدیکی مواد محکوم بهاده حکمی نافذدر. حاکم مولینك اوغلی ویاکاتبی ویا بعض عونه‌سی ارتشا ایدوب حاکم مومی الیهك معلوماتی اولمازسه حکمی نافذ اولور ایسه حکمی نافذاولماز. (خزانه)

قاضی اولان کمسنه‌یه لایق اولان حضورنده واقع مواده کتاب الله اولان قرآن عظیم الشانله حکم ایتمکدر. وقرآن کریمده اولان ناسخ ومنسوخی وناسخدن محکم وتأویلنده قرألفظلی کبی متشابه اولانی بیلمك لازمدر. مادهٔ مذکوره‌یی کتاب اللهده لدی المراجعه بوله‌ماز ایسه اول ماده‌یه مطابق حضرت فخرکائناتدن مروی اولان حدیث ایله حکم ایدر. وکذلك حدیث شریفده اولان ناسخ ومنسوخلری دخی بیلمك لازمدر. اکراولبابده اولان احادیث اختلاف ایدر ایسه اولوقت اجتهادینه میل ایدر. قنغیسی

موافق ایسه آنی اخذ ایدر وانواع حدیثدن دخی متواتر ومشهور وآحادی بیلمك وحدیث شریفك راویلرینك مرتبه‌لرینی بیلوب یعنی فقه شریفه عالم ویاطول صحبتله معروف اولانلرك روایتلرینی اخذ وترجیح وفقه شریفی بیلمیان ویاطول صحبتله معروف اولمیانلرك روایتلرینی ترك ایتمك لازمدر. حدیث شریفده دخی برصورتله مادهٔ مذکوره‌یه براثر بوله‌ماز ایسه اول ماده حقنده اصحاب کرام رضوان الله علیهم حضراتندن روایت بولنمدیغی صورتده تابعینك اجماعیله حکم ایتمك لازمدر. تابعیندن اختلاف اولنمش ایسه رأینه موافق بولنان قولنی ترجیح وآنکله حکم اقتضا ایدر. بروجه محررنص واجماع وروایت بوله‌ماز ایسه اکر حاکم مولی اهل اجتهاددن ایسه اکا مشابه ماده اوزرینه قیاس ورأییله اجتهاد وصوابی تحری ایدرك رأییله حکم ایدر. اکر زمانمزده بولنان بعض قضات مثللو اهل اجتهاددن دکلسه آرتق ارباب فقه ومأذون بالافتاء اولان ذواتدن حیا ایتمیوب استفتاء وبرموجب فتوا حکم ایدر. استفتاء ایتمیوب جهل اوزرینه حکم ایتمك جائز دکلدر.

برمسئله‌ده امام ابو حنیفه ومحمد وابو یوسف رحمهم الله تعالی حضراتی اتفاق ایتمشلر ایسه اتفاقلری موجبنجه حکم ایتمك واجبدر. ائمهٔ مشار الیهم میانده اول مسئله‌ده اختلاف واقع اولمش ایسه امام اعظم حضرتلرینك قولنی اخذ ایدر. ائمهٔ مشار الیهمدن بردرلو روایته دسترس اوله‌مدیغی تقدیرده اول ماده‌ده متأخرین

اتفاق ایتمشلر ایسه انکله حکم ایدر. اختلاف ایتمشلر ایسه بر ینك قولنی ترجیح ایله حکم ایدر. ومتأخریندن دخی برروایت بولنمدیغی حالده حاکم مولی شروط قضایی اکر جامع ووجوه فقهیی بیلور ایسه رأیله اجتهاد واهل فقهایله مشاوره ایدوب اجتهادیله حکم ایدر. بوصورتده حاکم مولینك اجتهادیله حکمی نص صریحه موافق ایسه فبها. مخالف ایسه جائز دکلدر. اجتهادیله حکم ایدوب نصه مخالفتی دخی کورلمیان برمسئله‌ده. مؤخرا رأی اخری دها موافق کورسه حکم سابقی ابطال ایتمز. فقط بعدما ظهور ایده‌جك موادی رأی مذکوره توفیقا اجرا ایدر. (شرح الطحاوی)

برقاضی بر ماده‌یی حسب الایجاب مفتیدن استفتا ایلدکدن صکره ینه بعد الاستفتاء کندوسنك رأیی مفتینك رأینه موافق اولمدیغی صورتده قاضی اکر اهل رأیدن ایسه رأیله عمل ایده. بیلور. فقط رأینی ترك ایدوب فتوا موجبنجه حکم ایتسه براجتهاده تصادف ایلدکندن امام اعظم قتنده ینه حکمی صحیحدر. امامین قتنلرنده کندی رأینی ترك ایتمك جائز دکلدر. (عتابیه)

﴿ اجتهادك تعریفی ﴾

اجتهادك تعریفنده برچوق اقاویل ایراد اولنمش ایسه‌ده. ارجحی «اجتهاد مقصوده نائل اولمق ایچون مجهودی بذل

ایتمکدر» دیمشلر. فقط برکمسه‌نك مجتهد اولمسنك شرطی کتاب وسنتدن احکامه تعلق ایلین آیت کریمه واحادیث نبویه‌یی بیلمکدر. برکمسه ایچون اجتهادك حل وجوازنده بعضیلر «صوابی خطاسندن زیاده اولور ایسه اجتهاد ایتمك حلالدر» بیورمشلر. لکن دیکرلری تعریف اولی تصحیح وترجیح بیورمشلر وبوبابده اصولیندن مروی اولانك اصحی برکمسنه قرآن کریمك علم ووجوه معانیسنی حاوی اولوب متن حدیث شریفی ووجوه معانی وطرقنی محتوی اولوب بده مسائل قیاسیه‌ده اصابت ایدوب عرف ناسده واقف اولمقدر. (کافی)

﴿ قاضی‌یه لایق اولان حال وصنعت ﴾

مقام شریعت غرایه جانب خلافت رسالتپناهیدن مأمور اولان حاکم حضرت اللهدن قورقوب حق اوزره حکم ایتملیدر. کندویسنی طریق حق واستقامتدن اغفال ایده‌جك هوای نفسندن وممدوح اولان اخلاق وآدابنی تبدیل ایده‌جك حماقتدن والسنهٔ ناس ویا مافوقنده اولان آمرك نهی وزجری ایچون خوفندناشی حکم ایتمیوب آنجق خالصانه جناب واجب الوجود حضرتلرینك طاعتنی اختیار وترجیح وثواب عظیمه نائل وحکمت وفضل خطابه تابع اولمق وعذاب الیمدن قورتولمق نیت خیریه‌سیله حسبة لله حکم ایتمك لازمدر. (محیط)

قاضی اولان اخلاق مذمومه واقوال غیرمعقوله ایله متخلق فظ غلیظ وجبار وعنید اولمیوب عفت وعقل صلاحی ووجوه فقه وسنن وآثار علم وفهمی خصوصلرنده معتمد وموثوق اولمق لازمدر .

﴿ قاضی یه لازم اولان اخلاق ایله قضایه جلوسك ﴾
﴿ شرطی ﴾

بونکله برابر انظار ناسده بدخوی دینلمیه‌جك درجه‌ده شدید و ضعیف دینمیه‌جك صورتده یواش اولوب اقتضاسنه کوره رفق وعنفله لین وشدید اولمق لازمدر . ﴿ تبیین ﴾

حتی کندو عونه‌سنه دخی رفقله معامله ایتمك لازمدر . غضبلو اولدیغی واو یقوسز قالدیغی ویا آچ وصوسز بولندیغی وقتلرده حکم ایتمك مکروهدر . بناء علیه محکمه‌یه خروجی کونلرنده نافله اوروج دخی طوتماملیدر . ﴿ تاتارخانیه ﴾

قلبی بر فرح ویا برایش ایله مشغول ویا شدتلی صووق ویا صیجاق اولدیغی وقت حکم ایتمیوب آنجق قضاء ایچون جلوسی اعتدال حالنده اولوب قولاغنی، کوزینی، فهمنی وقلبنی خصملره ویروب کوزلجه دعواجی‌یی اصغا ومدعیاندن هیچ برینی تقریرنده تعجیل ویا تهدید وتخویف ایتمیه‌رك سکوت اوزره استماعله حکم ایتمك لازمدر . ﴿ حاوی ﴾

قضاته مهابت لازم اولدیغندن محکمه‌یه کوزل البسه‌سیله چیقوب ، اوتوروب آیاغنی اوزاتمق ویان یاتمق کبی خلاف ادب برشیده‌ده بولنمیه‌رق حکم ایده . ﴿ بزازیه ﴾

حتی شریعته تعظیم ایچون دیزی اوزری اوتورمق دها افضلدر . ﴿ تبیین ﴾

محکمه‌ده یوروله‌جق قدرچوق اوتورماملیدر . اکر قاضی کنج ایسه محکمه‌یه اوتورمزدن مقدم خانه‌سنده اهلیله شهوتنی تسکین ایتمك پك لازمدر . ﴿ سراجیه ﴾

یولده یورر ایکن ویا حیوانه سوار ایکن حکم ایتمه‌ملی . قرنداش وعموجه زاده‌لر دعوا ایچون محکمه‌یه کلدکلرنده تعجیل ایتمیوب صلح اولملری مأمول اولدیغی تقدیرده بر مقدار تأخیر و مدافعه ایتمك لازمدر . ﴿ عیون ﴾

اشبو تأخیر ومدافعه‌یی اقربایه تخصیص ایتمیوب اجانبده دخی صلح مأمول اولدیغی وقت تعجیل ایتماملیدر . ﴿ تاتارخانیه ﴾

﴿ مفتیلك شرطی ﴾

قاضی امام ابو جعفر اقضیه نام کتابنده قضاتك اهلنی بیان بیوردقدنصکره « لایق اولان قضاء حقنده محرر اولان شرطی مفتی دخی حاوی اولمق لازمدر » بیورمشدر بو کلامندن مرادی یعنی

مفتی دخی کتاب و سنته واحوال ادله‌یه عالم و علم اصلاح و عفت استقامتده موثوق اولمقدر. کتاب وسنته عالم اوله‌ماز ایسه افتاسی مسموعاتنی حکایه قبیلندن اولدیغندن کندوسی باب حدیثده راوی حکمنده اولوب راوینك روایتك قبولنه موقوف اولان شروط کندوسنده دخی مشروطدر . ﴿ محیط ﴾

بو مفتیلك مسئله‌سنده اصولیینك رأی و قرارلری مفتی اولان مجتهد اولمق لازمدر . مجتهد اولمیان مفتیدن برشیٔ استفتاء اولندقده آنجق اقوال مجتهدینی حکایه طریقی اوزره ذکر ایتمك واجبدر . اشته شوتفصیلاتدن بیلندیکی اوزره زمانمزده موجود اولان فتوا ، فتوا اولمیوب بلکه مفتیٔ صحیحك کلامنی مستفتی آلمق اوزره برنقلدن عبارتدر . برقاضی قاضی اولدیغی بلدده معلومی اولان بر ماده‌نك حین ترافعنده یعنی اموال و نکاح و طلاق مثللو حقوق عبادده علی السویه قیاساً و استحساناً علمیله حکم ایدر . ﴿ محیط ﴾

اما حد شرب و حد سرقت مثللو ذات حضرت واجب الوجود ایچون حدود خالصه‌ده آنجق قیاساً علمیله حکم ایدر استحساناً حکم ایده‌مز . ﴿ والواجیه ﴾

قصاص وحدقذفده علمیله حکم ایدر . ﴿ خلاصه ﴾

اکر مادهٔ مذکوره‌یه قاضی اولمازدن مقدم علمی لاحق اولوب صکره قاضی اولدیغی وقت کیفیت حضورنده مرافعه‌یه دوشسه امام اعظم ابو حنیفه حضرتلرینك عندنده علم سابقیله

قیاس لغتده تقدیر معناسنه‌در . اصطلاح شرعشریفده حکم وعلتده فرعی اصله تقدیر یعنی اصلك حکمنی فرعه تجاوز ایتدیرمامکدر . لواطه اذاده‌وطیٔ محیضه قیاس اولنه‌رق تحریم اولندیغی مثللو بو قیاس خفی و جلی‌یه منقسم اولور . قیاس خفی‌یه استحسان دیرلر اشبو استحسان فهم مسابقت ایدن قیاس جلی‌یه مقابل بردلیلدر قیاس ایله استحسانك بینلرنده عموم خصوص مطلق واردر . استحسانك تعریفنده اصولیینه حیرت کلدیکی مروی ایسه ده اصل تعریف صحیح و واضحی بودر

حکم ایده‌مز . ابو یوسف عندنده ایدر . امام محمد دخی امام اعظمك قولنه بو مسئله‌ده تابع اولمشدر . واکر مذکور ماده‌یه حین قضاده علمی لاحق ایکن او بلده‌دن انفصال وصکره ینه اول بلده‌یه نصب اولندقده ینه مادهٔ محرره ترافعنده امام اعظم عندنده علمیله حکم ایده‌مز ؛ امام ابو یوسف ایدر دیمش . ﴿ منتق ﴾

قاضی بنم حضورمده اقرار ایلدی دیمك جائز اولمدیغی

ابن سماعه امام محمددن روایةً ذکر ایدرکه کرك قتل کرك مال و یاخود طلاق مثللو دعاویده مدعی علیهك اوزرینه حکم ایتمك ایچون عادل آخر برکسنه شهادة ایتمکسزین بنم حضورمده بوجهله اقرار ایلدی دیمك قاضی‌یه جائز دکلدر . معلوم اولسونکه برکسنه‌نك اقرارینی اخبار ایلدیکی صورتده اخبار اولنان حد شرب خمر مثللو رجوع صحیح اولان حدوددن اولور ایسه بالاجماع قاضینك اخباری قبول اولنماز . اکر قصاص وحد قذف و سائر حقوق عباد کبی رجوعی صحیح اولمیان موادden ایسه روایت ظاهره‌ده اخباری قبول اولنور . و بعض مشایخ فقهاء امام محمد حضرتلرینك اشبو روایتدن رجوع ایلدیکی و اخبار مذکورده حجت شرعیه‌سی معاینه اولنمدقجه غلط احتمالندن ایچون قبول اولنمیه جغنی ذکر ایتمشدر . اشته اخبار مذکور قبول اولنمدیغنك اوزرینه قاضینك تحریراً بیانی دخی قبول

اولنماز . ابن سماعه نك امام مشار اليهدن بر روايتنده «مدعى عليه بنم حضورمده اقرار ايتدی» ديو قاضينك قولنه بر عادل منضم اولمدقجه قبول اولنماز . بو مسئله ده قول صحيحده بودر واكثر مشايخ فقهاء فی زماننا بو روايتی اخذ ايلديلر . كذلك امام مشار اليه آخر عمرلرنده «قاضی هر نه قدر قاضيلق وقتنده معلوماتی اولمش اولسه بيله آخر عادل بر كمسنه دخی قاضی ايله شهادت ايتمدكجه قاضينك ياكاش اخبار ايتمسی مأمول اولديغندن اخبارندن ماعدا شاهدين معناسنه اوله‌رق شاهد آخرك شهادتی لازمدر . مجرد علميله حكم ايدمه‌مز» بيورمشدر . بو زمانده والله نسبتله قضاتك احوالی مفسوددر . بو روايتی اكثر مشايخ تحسين ايلديكنی جامع فصولين صاحبی كتابنده ذكر ايتمشدر . (عالمكيريه)

قاضينك اصول وفرع وتعلقاتنه حكمی
{ جائز اولمديغی }

قاضی كندو اولادينه واولادينك اولادينه واولادينك وكيلنه واولادينك كوله‌سنه ومكاتبنه وكندو پدرينه وپدرينك پدرينه وپدرينك كوله‌سنه ووكيلنه والحاصل اصول وفروعنه واصول فروعنك عبيد ووكلارينه حكم ايتمك جائز اولمديغی مثللو كندو نفسنه ووكيلنه واكر خصومت شرعيه مال مشتركده ايسه

شريكنه وزوجه‌سنه وشهادتی جائز اولميان كافهٔ تعلقاتنه برشیء ايله حكم ايلسه حكمی جائز اولماز . (شرح طحاوی)

بر كمسنه مالنك ثلثنی قاضی ايله ديكر بر كمسنه‌يه وصيت ايدرك وفات ايتسه ويا قاضی ميتك ورثه‌سندن اولسه ميتك لهنه برشیء ايله حكم ايتمك جائز دكلدر . بر ميت قاضينك اوغلنه وزوجه‌سنه وسائر شهادتی قبول اولنميان كمسنه‌سنه وصيت ايلسه وقاضينك كذلك برشیء ايله ميته حكمی جائز دكلدر . واكر قاضی ميتك ميراثنده وصينك وكيلی اولسه ينه ظاهر حكم قاضينك نفسنه واقع اولديغندن برشيئله ميته حكم جائز دكلدر . وكذلك قاضينك بر متوفاده مطلوبی اولسه متوفايه حكمی جائز اوله‌ماز . مترافعيندن بريسی قاضينك كوله‌سی ومكاتبی ويا شهادتی جائز اولميان اصول فرعندن وتعلقاتندن بريني توكيل ايلسه ظاهراً حكم وكيله واقع اولديغندن كذلك حكمی جائز دكلدر . بر وكيل بر ماده‌يه وكالتی قبول ايلدكدنصكره قضايه نصب اولنسه ينه اولماده‌ده حكمی جائز دكلدر . (عالمكيريه)

{ اوچ مطلبدن برنجی مطلب دعوا بياننده‌در }

بونده ده درت مقصد واردر

مقصد اول صحت دعوانك سكز شرطی

ودعوانك شرعا تفسيری وركنی وصحتنك شرطی وحكمی

وانواعی ومدعی علیهك تعریف وبینلری بینلرینك تفریقی بیانده‌در . شرعاً تفسیری یعنی رکنی که دعوا وقتنده مدعی برشیئ کندی نفسنه مضاف قیله‌رق «شو شیئ بنم ویا بنم سنك اوزرکده شوقدر آله‌جغم واردر» دیمکدر . ﴿ محیط ﴾

دعوانك صحتنك سکز شرطندن برنجیسی : عقل یعنی مدعی ومدعی علیهدن هر برلری عاقل اولمقدر . مجنون وعاقل اولمیان صبیدن دعوا صحیح اولمدیغی کبی اوزرلرینه دخی دعوا صحیح دکلدر . ودعوا تصدیر اولنسه بیله شرعاً جواب لازم کلمز .

ایکنجیسی : حضور در . یعنی مدعی ومدعی علیهك وقت دعوا وشهادتده حاضر اولملریدر . فقط قاضی استماع ایتمش اولدیغی دعوا وشهادتله حکم اولنمق ایچون مدعی طرفندن کتاب حکمی التماس اولندقده قاضیٔ آخره یازمش اولدیغی بیاننامه اندن مستثنادر که مدعی مدعی علیهك حین حکمده بو مسئله‌ده حضوری شرط دکلدر . ﴿ بدایع ﴾

اوچنجیسی : دعوا اولنان شی معلوم اولمقدر .

دردنجیسی معلوم اولان مدعانك مدعی علیه اوزرینه حکمی تعلق ایلمکدر . مثلا «بن شو خصم حاضرك ایشلرندن بر ایشنه وکیلم» دیو دعوا وخصم حاضر دخی انکار ایدوب مدعی علیه اولان خصم حاضرك اوزرینه بو صورتله حکم تعلق ایتمیه‌جکی جهتله حاکم شرعی بویله دعوایی استماع ایتمز . ﴿ نهایه ﴾

بشنجیسی : دعوا حاکم شرعی حضورنده صادر اولمقدر . مجلس حاکمك غیریده واقع اولان دعوا صحیح اولماز . مدعیٔ علیه طرفندن جواب دخی لازم کلمز . ﴿ کافی ﴾

آلتنجیسی : دعوا مدعینك بالذات لساندن صادر اولمقدر . اکر مدعی شرعاً معذور دکلسه بوبابده عذر شرعی مدعی مریض اولمق ویا مدت سفر عد اولنان محلده بولنمق ویا بر محله عزیمت مراد ایتمك ویا مدعی حضور حاکمه چیقمامش وشرعاً مخدره اطلاق اولنان اهل پرده بر خاتون اولمق ویا متداعیاندن بری دیکرینك توکیلنه راضی اولمقدر . اشته اعذار اربعهٔ مذکوره مثبته اولمدقجه مدعیاندن بری آخری توکیل ایله تصدیر دعوا ویا اجابت ایتدیرمسی صحیح دکلدر . فقط توکیله خصمك رضاسی مشروط اولمق امام اعظم حضرتلرینك قولنجه‌در . اما امامین همامین ابو یوسف ومحمد حضراتنه کوره توکیلده خصمك رضاسی شرط دکلدر . حتی مدعیاندن بریسی آخرك رضاسی اولمقسزین برکسنه اوزرینه توکیلاً دعوا ایدرایسه صحیحدر . واول دعواده شهادت مسموعدر . ﴿ هندیه ﴾

ائمهٔ مشار الیهمك میانه‌لرنده بو مسئله‌ده واقع اولان اختلافك خلاصهٔ ثمره‌سی جسمی صحیح وکندوسی دعوا اولنان محکمه اهالیسندن اعذار مشروعهٔ مذکوره‌دن کندوسنده بریسی اولمدیغی حالده لهنه ویا علیهنه وقوع بوله‌جق دعوا ایچون آخری توکیل ایدوب ایتمامسی خصوصلرندن عبارتدر . بو مسئله حقنده خیرالدین رملی حضرتلرندن استفتاء اولندقده بیوردیلرکه « جمیع

شروح ومتونده علمامز صراحة بیان ایدرلرکه برکسنه‌نه آخری دعوایه وکیل ایتلك مجرد دعواجیسنك رضاسنه موقوفدر . لکن وکیل ایدن کمسنه‌ده اعذار مذکوره بولنماملیدر . چونکه بلا شرط توکیلك لزوم وجوازینه قائل اولنسه نوع بنی آدم محاکه‌ده متفاوت اولدقلرندن بولزوم برچوق کمسنه‌نك ضررینی مؤدی اولور . توکیلك صحتنی خصمنك رضاسنه امام اعظم حضرتلری تعلیق بیورمشدر . »

توکیلده خصمك رضاسی شرط اولوب اولمدیغنك خلاصه‌سی

محبوبی ونسفی وصدرالشریعة وابوالفضل الموصلی دخی توکیل بحثنده امام اعظم حضرتلرینك مذهبنی اختیار ایلدیلر . فقهادن تألیف اولنان هر برکتاب واغلب متونده دخی امامك قولنك دلیلنی ترجیح ایلدیلر . بناء علیه شو زمان فاسدده ناسك ضررینی دفع ایچون بونکله عمل ایتلك لازم کلیر . ﴿ خیریه ﴾

فقط احد خصمینك توکیلدن مرادی غریمنی اضرار قصدی اولدیغی حالده توکیلك عدم صحتی واضرار قصدی اولمدیغی صورتده صحتنی شیخ الاسلام علی افندی مرحوم فتاواسنده افتا بیورمشدر . « اضرار قصدی اولوب اولماسی دخی حاکم

شرعینك رأی ومعرفتنه محولدر » دیمش . مثلا غریمك توکیله راضی اولماسی مجرد تعنتدن اولدیغی آثار وعلامتله معلوم اولور ایسه حاکم شرعی قهراً قبول ایدر . توکیلدن اضرار ودعواجیسنه برحیله قصدی اولدیغی آکلار ایسه رضاسز قبول ایتمز . امام سرخسی واوزجندی دخی بونی اختیار وفتاوای ظهیریه ولسان الحکام وخلاصه وقدوریده بوکا میل ایتمشدر . ﴿ وظائف ﴾

یدنجیسی : مدعی دعواسنده تناقض ایتماملیدر . تناقض اصطلاح فقهاده دعواسنی بوزه‌جق شی کندوسندن سبقت ایدن برکلامدر . بوتناقض نفسنه عائد اولان دعواسنی منع ایلدیکی کبی غیری ایچون دخی دعواسنی منع ایدر . یعنی مدعیدن بربرینه مخالف اولان برقولك صدوری حاکم عندنده ثابت اولدیغی تقدیرده اول دعوا مسموع اوله‌ماز . مثلا برکسنه برشیٔ غیرك اولدیغنی اقرار ایلدکدنصکره اول شیٔ نفسی ایچون ادعاسی صحیح اولمدیغی کبی آخر برکسنه ایچون دخی دعواسی صحیح اولماز . بومسئله یعنی غیر ایچون دعوانك استماع اولنماسی مدعی‌یه اولان برملکك برکسنه‌یه ملکیتنی اقرارینه مبنیدر . اما برآدم برکسنه‌یی جمیع دعاویدن ابراء ایلدکدنصکره اول کسنه اوزرینه دیکر برکسنه‌دن وکالة ویاوصیت جهتلرندن بریله برمال ادعا ایلسه بونده دعواسی مسموع اولور . ﴿ خزانه ﴾

﴿ السنهٔ فقهاده دوران ایدن تناقضك نوعی ﴾

السنهٔ فقهاده دوران ایدن تناقض ایکی نوع اوزره‌در .

برنوعی : بروجـه محرر صراحة تنـاقض اولوب دعوانك صحتنه مانع اولاندر . دیكر نوعی : كندوسنده خفاء اولدیغی جهتله مانع اولمیـاندر . اوده حریت ونسـب وطلاق مثللو خفا اوزرینه مبنی اولانلرده تناقض دعوانك صحتنـه مانع دكلدر چونكه نسـب امر خفی اولان جاع اوزرینه مبتنیدر . طلاق وحریتده زوج وولی منفرد و مستقللردر . مثلا برخاتون « بن فلانك جاریه‌سیم » دیو اقرار وفلان دخی جاریهٔ مرقومه‌یی آخره بیع ایلدكدنصكره مرقومه بیع اولنمازدن مقدم « بنی آزاد ایلدی و یا اصلده حر ایدم » دیو دعوا ومدعاسنی اثبات ایلسه اولا رقیت اقراری مانع اولمیوب آزاد اولوغنه و یا حریتنه حكم اولنـور . اخرس وصاغر اولمیان بركوله‌یی افندیسی حضورنده فروخت وآقچه‌سنی اخذ وكوله‌یی تسلیم وكوله مشترینك خانه‌سنه سكوت ورضاسیله كتدكدنصكره آزادلو اولدیغنی ویا اصلده حر بولند. یغنی ادعا واثبات ایتـسه آزادلولغنه و یا حریتنه حكم اولنور . وكذلك تناقض نسبده مانع دكلدر . مثلا بركمسه كندو یاننده دنیایه كلمش بركـوله‌یی آخره فروخت وتسـلیم واولدخی آخره فروخت ایتدكدنصكره بایع اول او كولهٔ « بنم اوغلومدر » دیو دعوا ایلسه مسموعدر . كذلك طلاقده دخی مانع دكلدر . مثلا برخاتون قوجه‌سـندن بدل معلوم ایله خلع اولنـدقدنصكره قوجه‌سی كندویی خلعدن اول تطلیق ایلدیكنی ادعا واثبات ایلسه طلاقه حكم اولنور . مهرك لزومیله بدل خلع دخی زوجدن استرداد ایدیلیر .

(بدایع)

﴿ محل خفا واستقلالده تناقضك جوازی ﴾

ظاهرده هرنه قدر تناقض كورینور ایسه‌ده ایقاع طلاقده زوج مستقل اولدیغندن دعوایه مانع دكلدر . تناقض معفو اولان مسائلده ذكر ایلدیكمز صورتلره منحصره اولمیوب آنجق بالاده بیان اولندیغی اوزره استقلال وخفاء اولان محللرك كلیسـنده تناقض معافدر . مثلا بركمسنه برخانه‌یی بركمسنه‌دن استیجار ایلدكدن صكره خانهٔ مذكوری كندوسی كوچـك ایكن پدری كنـدو ایچون صاتون آلمش اولـدیغنی بیان واولوجهـله ملكیمدر دیو دعوا ومدعاسـنی اثبات ایلسـه مسموعدر . تناقض عد اولنماز چونكه پدر صغیر اوغلی ایچون صغرنده صاتون آلور واوغلونك دخی خبری اولماز . بوجهتله اولا استیجار ایدوب صكره ملكیت ادعا ایلدیكی صورتده دعواسـنك صحتنه تناقض مانع اولماز . بو مثللو تناقضك دعوایه مانع اولمدیغنه كتب فقهده برچوق نظایر وامثال دخی واردر .

(بدایع)

دعوانك ثبوتی محتمل اولمق شرط اولدیغی

سكزنجی : دعوا اولنان شیئك ثبوتی محتمل اولمقدر . مثلا یكرمی بش یاشنده اولان برآدم اون بش یاشنده برآدمه بنم اوغلمدر دیو

دعوا ایلسه ثبوتی محتمل اولمدیغندن بو بابده دعواسی استماع اولنماز . (عمادیه)

﴿ ودعوانك حكمی ﴾

دعوانك بروجه محرر صحتنك شرطی استجماع اولندقدن صكره دعوانك حكمی مدعی علیهندن تصدیق ویا انكار ایله جواب ویرلمكدر . اكر مدعی علیه مدعی بهی اقرار ایدر ایسه حق غایت اولور . اكر انكار ایدر ایسه مدعیدن شاهد طلب اولنور . شاهدی یوقسه مدعی علیهه یمین ویرلمك لازم كلدیكی مدعی یه بیان اولنور . دیلر ایسه مدعیٰ علیهه یمین ویریلیر . یمین ایدر ایسه معارضه‌دن منع وایتمزده نكول ایدرسه مدعی بهه حكم اولنور .

﴿ خصم ، جواب ویرمامك یولنی طوتارسه ﴾

اكر مدعیٰ علیه مدعینك دعواسنه بو صورتده اختیار سكوت ایدوب اقرار وانكاردن بعد الالحاح برشیئله جواب ویرمز ایسه حاكم شرع آرتق آكا منكر نظریله معامله ایدوب مدعینك اقامه ایلدیكی شاهدلری استماع وحكم ایدر (محیط)

﴿ دعوای صحیحه و فاسده ﴾

دعوانك انواعی ایكیدر . بریسی صحیح وبریسی فاسددر . دعوای صحیحه مدعی علیهك احضارینی وجواب لزوم وطلبنی وانكار ایدر ایسه یمینی ومدعینك اثبات ایتمسی مثللو احكام دعوا كندویه تعلق ایدن برشیدر . دعوای فاسده احكام دعوا كندوسنه تعلق ایتمین برشیدر .

﴿ تعریف مدعی ومدعی علیه ﴾

مدعی دیو دعوا ایتمسی ایچون كندوسنه جبر اولنمیوب ترك ایدر ایسه دعوا ترك اولنور . ادعا ایلدكده ، شروطنی جامع اولور ایسه استماع اولنور . اما مدعی علیه هرحالده كندوسنه دعوای صحیحه‌نك ورودندن صكره انكار و یا اقرار ایله جوابه جبر اولنانلردر . ایشته بوتعریفلر مدعی و مدعی علیهك تعریف صحیحیدر . امام محمد حضرتلری (اصل) نام كتابنده « مدعی علیه منكر اولاندر . كرك دعوا كندوسندن صادر اولسون وكرك دعوا اوزرینه صادر بولنسون . چونكه اعتبار معنایه‌در صورت دعوایه‌دكلدر . » بیورمشدر . مثلا یانده امانت اولان بر كمسنه « امانتی بن سكا تسلیم ایتدم » دیو رد ودیعه

دعواسی ایسه یمینله تصدیق اولنور . رد دعواسنی اثبات لازم كلمز . ایشته ردی مدعی اولان كسنه ظاهرده مدعی ایسه‌ده معناً امانتی اوده‌مكی انكار لازم كالدیكندن مدعی علیه اعتبار اولنور . (هدایه)

ایكنجی مقصد دیونه متعلق دعوانك بیانده‌در

درت مقصددن ایكنجی: مقصد دیونه تعلق ایدن دعوا بیانده‌در . اكر مدعی به دین ایسه وقت دعواده دینك مقداریني جنسني صفتني بیان ایتمك لازمدر . بیان اولنمدقجه دعوا صحیح اوله‌ماز . (قاضیخان)

اولچك ایله اولان شیئك دعواسی

اكر مدعی به مكیلاتدن یعنی اولچك وكیله ایله آلنور وصاتیلور برشی ایسه بغدای و یاخود آرپه دیو جنسني بیان ایلدكدن صكره یازلق وكوزلك صولو و یاقراج بغدایی و یا آرپه‌سیدر دیو نوعنی ، اعلا و یا اوسط و یا ادنی در دیو صفتني وفلان اولچك دیوقنغی اولچك ایله اولدیغنی بیان ایتمك لازمدر . چونكه اولچك ذاتنده متفاوت اولدیغندن قنغی اولچك

اولدیغنی بیان ایتمدكجه دعواسی صحیح اولماز .

ایشته بو صورتلرله تصحیح ایله برابر سبب وجوبني یعنی نه جهتدن حقی اولدیغنی بیان ایتمك لازمدر . مثلا بنم سنده اون اولچك بغدای حقم وار دیو دعوا ایدوب نه سببدن اولدیغنی بیان ایتمز ایسه دعواسی صحیح اولماز . چونكه دیون اسبابنك اختلافیله اختلاف ایدر . اكر سلم شرعی جهتندن ایسه یعنی شروط شرعیه اوزره قونطراتو ایدلمش برشی ایسه قبل القبض استبدال جائز اولماز . بین الائمه واقع اولان اختلافدن قورتلمق ایچون بو سلم شرعیده ایفا اولنه‌جق محلك ذكر ینه دخی محتاجدر واكر دعوا برمبیعك قیمتی ایسه قبل القبض استبدال جائز اولور ومكان ایفاسنی ذكر ایتمك لازم كلمز . اكر دعوا قرض ایسه تأجیل لازم كلمز . (خزانه وذخیره)

سبب شرعی لفظی كافی اولدیغی

كذلك سلمده رأس مالنك جنسني ونوعني وصفتني وزنیاتدن ایسه وزنني یعنی قاچ بطمان اولدیغنی بیان لازمدر . امام اعظم عندنده واقع اولان اختلافدن قورتلمق ایچون بدلنك مجلسده صایلدیغنی و برایكی آی هرنه ایسه مدتني بیان ایتمك لازمدر .

سلم شرعینك طقوز شرطی اولدیغی

بوندن ماعدا شرائطی یعنی سلم شرعیده معتبر اولان محرر

طقوز شرطی ذکر ایتمك لازمدر . بویله تفصیل ایتمیوبده سلم صحیحدن طولایی بوقدر حقم وار دیو دعوا ایلسه سلم شرعینك برچوق شرطی اولوب آنجق خواص بیله‌جکندن عوام ناسك بیلیه‌جکی جهتله جهل اوزرینه دعوا دیمك اولدیغندن بعض مشایخ فقهاء عندنده صحیح دکلدر . فقط قاضی اوزجندی بلا « تفصیل سلم صحیح لفظی کافیدر » دیو صحتنی افتا ایتمشدر . دعوای بیعده بیع صحیح سببیله بوقدر حقم واردر دیو ادعاء ایدوب بیعك صحتنك شرطنی تفصیل ایتمسه بیع ایجاب وقبولدن عبارت اولوب سلم مثللو شروط کثیره‌سی اولمدیغندن اتفاقا صحیحدر . سلم شرعیده صحیح اولمیوب بیعده صحیح اولمسی بو قاعدهٔ شرعیه‌یه مبتنیدر . مثلا سلم مثللو بر عقدك صحتنك شرطی چوق ایسه بیانسز صحیح اولماز . سبب صحیح دیو مدعینك بیانی مجهول اوزرینه واقع اولدیغیچون واکر بیع مثللو شروطی آز اولور ایسه صحیح سببدن طولایی دیو بیانسز دعوا صحیحدر ﴿ظهیریه﴾

مدعینك دعواسی قرض ایسه مقرض آخرك امری و یا توکیلیله اقراض ایتمش اولمق احتمالنك دفعی وطلب وقبض حقنك ثبوتی ایچون کندو مالندن اقراض ایلدیکنی کذلك مستقرضك دینی اولدیغی تحقق ایتسون ایچون مستقرضك قبض وکندو امورینه صرف واستهلاك ایلدیکنی وقت دعواده ذکر ایتمك بالاجماع لازمدر . ﴿کافی﴾

مجرد حساب حقی طلبنه کافی اولمدیغی

میانه‌مزده اولان حسابدن طولایی شوقدر آله‌جغم واردر دیو دعوا صحیح اولماز چونکه مجرد حساب وجوب حقه سبب صحیح دکلدر . ﴿خلاصه﴾

اولچك ایله آلنوب صاتیلاندن بغدای ایله آرپه‌یی بطمان ایله ادعا ایلسه یعنی بنم . سنده شوقدر بطمان بغدایم وار دیسه بو مسئله‌ده فقهانك فتواده مختار قوللری قاضی مدعیاندن سؤال ایدر . اکر اودنج و یردم و یا بوقدر بطمان بغدایمی استهلاك ایتدی دیو ادعا و بیان ایدر ایسه بو دعوانك صحتیله افتاء اولنماز واکر ذمتنده عین مالدن و یا سلم شرعیدن بو قدر بغدایم واردر دیو دعوا ایدر ایسه صحتیله افتا اولنور . ﴿وجیز﴾

اکر مکایلة یعنی شو قدر اولچك دیو دعوا ایدر ومدعی علیهك اولوجهله یعنی بغدایك صفتنی ذکر ایتمیه‌رك اقرارینه دخی شاهد کتورور ایسه شاهدلری استماع وصفتنك بیانی ایچون مدعی علیهه جبر اولنور بیاندن صکره اداسیله حکم اولنور مجرد بیانسز اقرار یله ادایه حکم اولنماز . ﴿محیط﴾

داری ومرجك مثللو حبوباتده عرف بلده نه ایله آلنوب صاتیلور ایسه آنك ایله دعوا ایتمك اقتضا ایدر . ﴿عمادیه﴾

حبوباتده دعوانك صحتی كیله و وزن ایله اولنانلرك بیانی

بغدای و آرپه و خرما و طوزده اولچك و آلتون و كموشده وزن شرع شریفده تقدیر اولنمشدر . چونكه بونلرك مكیلاتدن اولدیغنه نص صریح واردر . فقط بونلرده یعنی مكیلاتدن و یا موزوناتدن اولدیغنه نص وارد اولانلردن كیل ایله اولانی وزن ایله و وزن ایله اولانی كیل ایله ناس عرف و عادت ایتمشلر ایسه تعارف بلده اوزرینه استعمال و اولوجهله ادعاء صحیحدر چونكه بومثللولرده واقع اولان نص عرف ناسه مبنیدر . آنك ایچون بونلرده عرف ناس اعتبار اولنور (بزازیه)

مثلا اولچك ایله اون ادعاسی صحیح اوله‌ماز . چونكه اون باصمق ایله باصیلور . آنكچون وزن ذكر اولنه‌رق تصحیح دعوا ایدلملیدر . و اون دعواسنده اونك الك ایله الهنوب و النمدیكنی آلنمش ایسه اتمك و سمید مثللو برمأ كولاته صرف اولنوب اولنمدیغنی اعلا و یا اوسط و یا ادنا دیو صفتنی تصریح و بیان ایتمك لازمدر (ظهیریه)

وزن ایله اولنان شیئك دعواسنك شرطی

اكر دعوا اولنان شیء وزنیاتدن ایسه شو قدر ذهب و یا فضه دیو جنسنی و اسلامبول و یا مصر آلتونی دیو نوعنی

خالص و یامغشوش آلتون و یا كموش دیو صفتنی بیان ایتمك لازمدر . (محیط)

اشبو وزنیات دعواسی بیع سببیله ایسه صفتنی ذكره حاجت یوقدر . اكر اول بلده‌ده تداول ایدن آقچه بر و معروف ایسه ینه اولوقت صفتنی ذكر ایتمكه حاجت یوقدر . اما بیع وقتیله مرافعه وقتنك ماییننده بر چوق زمان كچمش ایسه اولوقت اول بلده‌نك نقدی نصل اولدیغنی تعریف و هر جهتله علم یقین حاصل اولمق درجه‌ده صفتنی ذكر ایتمك لازمدر (ذخیره)

نقود مختلفه دعواسنك بیانی

اكر اول بلده‌ده آقچه بر اولمیوب نقود مختلفه بولنوب وهر برینك رواجی دخی بر وهیچ برینك آخرینه صرف جهتندن فرقی یوق ایسه اولوقت قنغیسیله دیلر ایسه آلش و یرش ایدر . فقط دعواده برینی تعیین ایتمك لازمدر . اكر نقود مذكوره رواجده برده اعتبار و صرفده برینك آخرندن فرقی وار ایسه اولوقت قنغیسندن اولدیغنی بیان لازمدر (محیط)

اكر بر بلده‌ده فیئاتلری درلو آقچه اولوب فقط بریسی رواج ورجحانیتده دها اعتبارلی اولور ایسه بعده عندالاطلاق ارجحی لازم كاور . فقط دعواده بریسی تعیین و بیان اولنمدقجه دعوا صحیح اولماز . (محیط)

مدعیٰ دعواسنده شوقدر نقد مثلا عثمانلی آلتونی دیوب جیادتنی بیان ایتمسه بونده فقها اختلاف ایتمشلر. بعض مشایخ جیادتك ذکرینه حاجت یوقدر دیمش. صحیح اولانده بودر. جیادتی بیان ایلسه‌ده نقد اولدیغنی بیان ایتمسه کذلك صحیحدر. قسطنطینیه و یا مصریه‌در دیدکدن صکره قرمزی یا بیاض در دیمکه حاجت یوق. جمیع فقهاء عندنده فقط نقد اولدیغنی بیان ایتمك لازمدر. امام نسفی قرمزی خالص دیمك کفایت ایدر جیادت ذکرینه حاجت یوقدر دیمش. فقط قنغی والینك سکه‌سیدر دیمك اقتضا ایده‌جکنی بعض مشایخ شرط قیلمش و بعضیسی لازم دکلدر دیمش. هرنقدر عدم اشتراط واسع ایسه‌ده احوط اولان قول اولدر. (ذخیره)

مسکوك آلتون و کموش دعواسی

اکر دعوا اولنان آلتون سکه ایسه شوقدر مثقال دیو دعوا ایتمك لازمدر. اکر دکلسه آلتون خالص ایسه خالص دیو ذکر ایدر. خالص اولمدیغی حالده نه مقدار قاریشیق ایسه مقداری‌نی بیان ایدر. مثلا اونده ایکی و یا اوچ و یا یاری یاری‌یه دیو بیان ایدر. اکر مدعی‌به اریدلمش دوکولمش کموش اولور ایسه اول کموشك نوع و صفتنی و مقداری‌نی بیان ایتمك لازمدر. واکر مدعی‌به ضرب اولنمش سکه اولوب آنده قاریشقده اولور ایسه ناسك وزناً آلوب و ویردیکی بر آقچه ایسه کذلك

نوع و صفتنی و وزناً مقداری‌نی بیان ایتمك لازمدر واکر تعامل ناس عدداً اولور ایسه آنجق عددینی ذکر ایتمك لازمدر (ظهیریه)

شوزمانمزك سکه‌لرنده آقچه‌نك عیار و وزنی و ضرب و عددی ذکر اولنمدقجه دعوا صحیح و ویریله‌جك حجت معتبر اولماز. چونکه بوسکه رواج جهتندن ضرب ایله متفاوت کموش اولدیغی وقت عیار جهتندن تفاوت ایدر. عرف ناسده عدد جهتندن دخی تفاوت ایدر. کموش و نحاس اولمقلق جهتیله تفاوت ایدر. بناء علیه بودرت شیٔ ذکر ایتمك لازمدر.
(آنقروی عن تاتارخانیه)

مغصوبك قیمتی نه وقتدن لازمدر

برکمسنه برکمسنه اوزرینه « بندن شو قدر عدلیه آلتونی غصب ایلدی » دیو ادعا ایلسه حالبوکه وقت دعواده اول آلتون ایادیٔ ناسدن منقطع اولسه اول مدعی یوم دعواده اولان قیمتنی ادعا ایدر. امام اعظم عندنده و یوم غصب قیمتنی دعوا ایدر. امام یوسف عندنده و ایادیٔ ناسدن نه وقت منقطع اولدیسه وقت انقطاعده اولان قیمتنی ادعا ایدر. امام محمد عندنده وصور مذکوره‌ده دراهم مذکوره‌نك سبب وجوبنده ذکر ایتمك لازمدر. بومسئله‌ده امام محمد قولی اختیار اولندیغی آنقرویده فصل فی هلاك المبیع والثمن بحثنده تصریح اولنمشدر (وظایف)

اکر دراهم مذکوره مبیعك قیمتی اولور ایسه ایادی ناسدن

منقطع اولدیغیچون امام اعظم عندنده بیع باطل اولور. اکر قرض ویا نکاح ویا غصب جهتلرندن طولایی اولور ایسه او وقت قیمتی واجب اولور. معلوم اولمق ایچون هر حالده سببنك بیانی لازمدر. ایادیٔ ناسدن منقطع اولدیغی جهتله بیع فاسد اولدیغی وقت اکر مبیع مشترینك یدنده موجود وقائم ایسه بایعه رد اولنور. اکر هلاك اولمش ویا قیمی ویا مثلی ایسه قیمتی رد اولنور (بزازیه)

میتك ورثه‌سی اوزرینه دعوانك بیانی

میت اوزرینه دین دعواسنده میت حین وفاتنده مدعایی وفا ایده‌جك ودها زیاده مدعی علیه اولان ورثه یدلرنده بر طاقم اموال ترك ایدوب قبل الاداء وفات ایلدی دیو دعوا وترکه‌نك اعیانی ذکر ایلسه دعواسی مسموعدر. فقط مدعانك ثبوتنه حکم اولنور ایسه ورثه‌نك یدینه متوفانك ترکه‌سی واصل اولدیغی عندالانکار شرعاً ثابت اولمدقجه ورثه ادایه تکلیف اولنماز. وترکه‌نك حین اثباتنده اعیان ترکه‌یی تفصیل وبیان واول وجهله اثبات ایتمك لازمدر. (وجیز)

زیده بیك غروش مدیون اولان عمرو «بن بیك غروشی سکا کوندردم ویاخود بکر بنم امرم اولمیه‌رق سکا ادا ایلدی» دیو دعوا ایلسه مسموع اولور. زید عمروده «فلاندن آلمش اولدیغك بیك غروش بنم اولدیغندن بکا ویر» دیو دعوا ایلسه مسموع اولماز (هندیه)

کفالت بیع واجاره سببلریله دعوانك بیانی

کفالت جهتندن ادعا اولندقده سببنی ومکفول لهك مجلس کفالتده قبول ایلدیکنی ذکر ایتمك لازمدر. اما کفالتی کندو مجلسنده قبول ایلدی دیسه صحیح اولماز. بر خاتون متوفا زوجنك ورثه‌سی اوزرینه مال دعوا ایلسه جنسنی ومقدارینی بیان ایلمدکجه صحیح اولماز. بیع واجاره وسائر بومثللو عقود وتصرفات شرعیه‌ده حسن رضاسیله وتصرفاتی معتبر اولدیغی حالده دیو دعوا ایتمدکجه صحیح اولماز. اجیرك وفاتیله اجاره‌نك فسخی دعواسنده اکر اجرت دراهم ویا عدلیه ایسه شوقدر درهم شوقدر عدلیه اجاره ایله دیو بیان ایتمك لازمدر (ذخیره)

حضور حاکمده «بو آدم اوزرنده شوقدر آله‌جغم واردر» دیوب زیاده برشیٔ سویلسه یعنی امر ایت ویرسون دیو طلب وتصریح ایتمسه بودعوانك صحتنده اختلاف اولنمش ایسه‌ده صحیح اولان دعوا صحیحدر. حضور حاکمده مدعی علیه ایله قیام واقدامی طلب ایچون اولدیغی ظاهردر. (خلاصه)

اوزرنده مقبوض اولان مبیعك قیمتندن شوقدر مطلوبم واردیو دعوا ومبیعی بیان ایتمسه وثمن محدوددن بوقدر آله‌جغم واردیو دعوا ایلسه تحدید اتمسه صحیحدر. اجارهٔ مفسوخه‌دن طولایی اولان دعواده ایجار اولنان شیئی تحدید لازم دکلدر. ثمنی مقبوض اولمیان بر مبیعك قیمتنی ادعا ایدرسه حاکم

حضورنده بیعك ثبوتی ایچون مبیعك احضار اولنمسی لازمدر (خزانه)

وصایت ایله وکالتك حکمده فرقی

بر یتیمك وصیسی زید وصایتی حسبیله یتیمك مالندن عمروه برآز قاش فروخت و آقچه‌سنی آلمازدن مقدم وفات ایتمش اولدیغنی بیان واول جهتله عمروده ثمن قاشدن شوقدر آقچه‌م واردر دیو بعدالبلوغ یتیم طلب و دعوا ایتسه حق قبض کندوسنك اولان وصیسی وفات ایلدیکندن حق قبض متوفانك وصیسنه ویا ورثه‌سنه راجع اولدیغندن صحیح اولمیوب مدعی مذکور وصی متوفانك وصیسی ویا وارثی اوزرینه دعوا ایدر دیمش واما مشایخ فقها مبیعه وکیل اولان برکمسنه مبیعك قیمتنی آلمازدن مقدم وفات ایتسه حق قبض مؤکلك اولدیغنه بناء حق قبض بلوغندن صکره لایق اولان صبی‌یه عائد اولمالیدر بیورمشلر (محیط)

فقط فقیر عاجزانه دیرمکه مشایخك عباره‌سنده لایق اولان تعبیری حق قبض صبی‌یه عائد اولمامسنی ایما ایتمش وفی‌الحقیقه اویله‌در. یعنی وصینك وفاتندن صکره حق قبض وارثنه ویا وصیسنه راجعدر. وکیلك وفاتنده حق قبض مؤکله راجعدر. چونکه وصایت، وکالتك غیریدر. مؤکل وکیلنی بیعه اجازتدن صکره قبل القبض عزله قادر ویا وفات ایتسه قبضه مقتدردر. اما صبی وصیسنی عزله مقتدر دکلدر. بو صورتله وصایت

وکالته قیاس اولنماز. ووکالتك حکمی وصایتك حکمنك غیریدر جامع فصولین صاحبی دخی بویله تعلیل ایتمشدر (وظایف)

اوچنجی مقصد منقولات اوزرینه اولان دعوا بیانده‌در

درت مقصددن اوچنجی مقصد منقول اولان اموال واشیایه متعلق دعوا بیانده‌در: مدعینك دعوا ایلدیکی شی مجلس حکمده موجود وحاضر برشی ایسه حین دعواده اشبو شیء بنمدر دیو الیله اشارت ایدر اما باشیله اشارت کفایت ایتمز شوقدرکه باشیله اشارت عین دعوا اولنان شیئه اشارتدر. دیو بیلنیر ایسه کفایت ایدر. (قاضیخان)

اکر دعوا اولنان شی مدعی علیهك یدنده ایسه شهادت واستحلافده اولدیغی کبی دعوا وقتنده اشارت ایتمك ایچون مجلس حکمه کتورمسی مدعی علیهه تکلیف اولنور (کافی)

مدعی مدعی علیهه انکار ایدرسه شاهد اقامه ایتمکلکم ایچون مجلس حکمه دعوا اولنان شیء کتور دیمك واجبدر. اکر مدعی علیه دعوا اولنان شیئی اقرار ایدر ایسه مجلس حکمه احضاره حاجت اولمیوب اقراری اوزرینه کندوسندن آلنوب مدعی‌یه ویریلیر. (عمادیه)

مجلس حکمه احضاری ممکن اوله‌میان مدعی بهك کیفیتی

اکر منقولاتدن اولوب دعوا اولنان شیلر مثلا بر یغین

بغدای و یا برسوری قیون کبی مجلس حکمه احضـاری ممکن اوله‌میان شیلرده حاکم شرعی دیلرایسه وممکن ایسه بنفسه حاضر اولور واستخلافه مأذون ایسه دیلرسه طرفندن برمأمور ارسال ایدر. بومسئله نه‌نك کبیدر ؟ مثلا بردوه اوزرینـه دعواواقع اولدیغی تقدیرده دوه محکمه‌یه صیغمیـه‌جغی جهتـله‌حین دعوا وشهادتده مدعی بهه اشارت ایچون حاکم شرعی قپو یه چیقوب اوراده استماع ایدر و یا طرفنـدن برینه امر ایدوب محکمه‌نك اوغرنده دعوایی استماع وفصل ایدر . ﴿محیط﴾

اکر مدعی به ال دکرمانی مثلاو مجلس شرعـه احضـاری متعذر اشیادن اولور ایسه کذلك حاکم شرعی دیلرسـه بنفسه حاضر اولور دیلرسه طرفندن برآدم کوندریر . ﴿قدوری﴾

تعریف حمل ومؤنه

اکر مدعی بهـك حمل ومؤنه‌سی وار ایسـه مجلس حکمه احضاری مدعی‌علیهه‌جبراولنماز. حمل ومؤنه دیمك یعنی‌اجرتسز عادةً برکسنه‌یه اوشیئی محکمه‌یه کتوردلمز ایسه حمل ومؤنه‌در . بعضیـلر حـمل ومؤنه دیو برال ایله قالـدیرمق ممکن اولمیـانه دنیلیر و بعض علماء « نقلنـده یوکلتمکه محتاج اولور ایسـه بغدای آرپه مثللو حمل ومؤنه‌در، یوکلتمکه محتاج اولماز ایسه مسك وزعفران مثللو شیلر حمل ومؤنه دکلدر » بیورمشلردر . بعضیلر دخی هر مملکتده قیمتی برایسـه حمل ومؤنه دینلمز وقیمتی

اختلاف ایدرسه حمل‌ومؤنه اطلاق اولنور بیورمش . لکن بو بابده اولی اولان اولکی قولدر . یعنی حـمل ومؤنه اولان شیٔ یوکلتمـکسزین عادتا محکمه‌یه جلبی ممکن اولمیه ﴿عمادیه﴾

مدعی، دعوااولنان شی مدعی‌علیهك یدنده اولدیغی بیـان ایله آندن دعـوا ایلسـه او دخی یدنده اولـدیغنی انکار ایله‌سه مدعی به « بوندن مقدم یدنده ایدی » دیه مدعی شـاهد کتوررسه‌شاهدی‌استماع اولندیغی کبی‌مدعی علیهه اول‌شیئی‌مجلس حکمه‌کتورمکه اجبار اولنور. چونکه اول شیٔ زمان‌ماضیده یدنده اولدیغی ثابت اولدی اما یدندن اخراج ایدلـدیکی ثابت اولمدی. بوصورتده یدندن اخراج ایدوب اتمدیکنه شك واقع اولدیغنـدن بو شك بینـه ایله ثابت اولمش ذوالیـدلکی ازاله ایده‌میه‌جکندن تعندی‌ثبوتیله احضاره اجبار اولنور ﴿عمادیه﴾

هالك و یاقائم اولدیغنی بیلمیـوب آنجق « شوجنس وصفت وقیمتده سن بنم برجاریه‌می و یا برمتاعمی غصب‌ایلدك » دیو دعوا ایلسه صحیحدر. جنس وصفتنی بیـان ایدوب قیمتنی بیله‌میـه‌رك دعوا ایلسه جمیع کتب فقهده بوکاده صحیحدر دیمشلر . ﴿ظهیریه﴾

تلف اولمش برشی اوزرینه کیفیت دعوا

اکر مدعی به تلف اولمش برشی ایسـه جنسـنی، سـنی، صفتنی وقیمتنی بیان اتمدکجه معلوم اوله‌ماز. بوجهتـله دعواده

صحیح اولماز . بوحقیقتده دین دعواسی کبی جنس، نوع ، صفت
وقیمتنك مقدارینی بیان ایتمك لازمدر . (فصولین)

بعض قضاة قیمتنی بیان ایتمکی شرط ایتمامشدر . (محیط)

ابواللیث « مدعی بهك دیشیلکنی واركکلکنی دخی ذکر ایتمك
مشروطدر » بیورمش . (کافی)

امام اعظم عندنده حکم هالك قیمتیله اولدیغندن و مالكك حقی
هالکده بولندیغندن ذکورة وانوثتیله جنسنی، و فرس ویاحمار در دیو
نوعنی دخی ذکر ایتمك لازمدر . مجرد ذکورة وانوثت ذکرینه
اسمنك بیانی کافی دکلدر . (فصولین)

حیواناتده علامت موجوده‌نك دعوایه مباینتی

حیواناتك دعواسنده لوننی وعلامت موجوده‌سنی ذکر
ایتمك لازم دکلدر . مثلا برکسنه دیکر برکسنه « بنم
حماریمی سن غصب ایلدك » دیو دعوا ایدوب حمارك علامت
موجوده‌سنی بیان واولوجهله مدعاسنه شاهد کتوروب اثبات
ایله‌سه ده صکره حمار مجلس حکمه احضار ایدیلوب ایشته « بنم
ادعا ایلدیکم حمار بودر » دیوب شاهدلری دخی تصدیق وشهادت
ایلدکدن صکره حماره نظر اولندقده مدعینك بیان ایلدیکی
بعض علامتك خلافی مشاهده اولنسه مثلا قولاقلری یاریق
دیو شهادت اولنمش ایدی . مکرکه حمارك قولاغی مشقوق

دکلمش بو صورتده اختلاف حکمه مانع دکلدر و شهادتده
خلل عد اولنماز . بوایسه لون ایله علامت ذکری مشروط اولمدیغی
ایچوندر . (فصولین)

برکسنه « بوآدم بنم بر ترکی الاصل کوله‌می غصب ایلدی »
دیو دعوا وکوله‌نك صفاتنی بیان ایدوب کوله کتورلدیکی وقت
بیان ایلدیکی صفاته تبدیل وتغییر اولمسی ممکن اولان بعض
صفتی مخالف اولسه مدعی « ایشته بوکوله بنمدر » دیو ادعاء وشهادت
دخی قائم اولسه دعواسی مسموع وشهادتی مقبول اولور . بودخی ابتدا
دعوا واقامهٔ بینه حکمنده بولندیغیچوندر . (قاضیخان)

اکر بنم ادعا ایلدیکم بوکوله‌در دیسه کذبی ظاهر وقولنده
کوریلان تناقض و شهادتده خلل اولدیغندن دعواسی
مسموع و شهادتی مقبول اولماز . (ظهیرالدین)

اعیان مختلفه اوزرینه دفعة دعوا

جنس ، صفت ونوعی مختلف بر طاقم اعیان اوزرینه
طوپدن دعوا ایدوب جمله‌سنك قیمتنی بردن بیان ایدرك دعوا
ایلسه هر برلرینك قیمتنی تفصیل ایتمسه بیله صحیح اولان
دعواسی مسموع اولور . (خزانه)

اعیان مختلفهٔ مذکوره مدعی علیه یدنده موجود ایسه
اقامهٔ شهود ایچون احضارینه امر اولنور . هالك ایسه جمله

قیمتی بیان اولنه‌رق دعوا اولنورایسه مسموعدر . ﴿قاضیخان﴾

برکسنه آخرك اوزرینه استهلاك ایلدیکی اموالنك قیمتندن طولایی بیك غروش دعوا ایدوب استهلاك اولنان موضعك قیمتنی بیان ایلدکده اعیان مذکوره نه‌دن عبارت اولدیغنی یعنی مثلی ویا قیمی ذکر ایتمك لازمدر . ﴿عمادیه﴾

چونکه مثلیات دعواسی سبب بیان ایتمکسزن صحیح اوله‌ماز . جائزدرکه سببی غصبدر . بوغصبده موضعك اختلافیله اختلاف ایدر . دراهم ودنانیر دعواسندن ماعدا غصب دعواسنده مطالبه ولایتنك تحققی ایچون مکان غصبی بیاندن لازمدر . ﴿وظائف﴾

ودیعه دعواسنده ایداع اولنان بلده‌یی هرحالده ذکر ایتمك لازمدر . ﴿هندیه﴾

قاو یق دعواسی

خواجه‌سنك قاو یعنی قاوقجی‌یه تصلیح ایچون کتوروب و یردکدن صکره ملا غائب اولسه و یاوفات ایتسه خواجهٔ مومی الیه « بزم قاو یق فلان ملا ایله سکا کلدی و یر » دیو دعوا ایلسه مسموع اولماز . فقط اکر « سکا کلدی سنده استهلاك ایلدك » دیو قیمتنی دعوا ایدرایسه مسموع اولور . ﴿عمادیه﴾

مجلس شرعده موجود اوزوم اوزرینه قائم اولان دعواده اوزومك وصف، وزن ونوعنی ذکر ایتمکه حاجت یوقدر .

حین دعواده مجرد اشارت کفایت ایدر . اکر اول اوزوم وقتنده دین دعواسی ایسه بیاض، طائف و یاچاوش اوزومی دیو نوعنی و برده اعلاو اوسطلغی ومقدارینی بیان ایتمك لازمدر . اکراوزوم اوزرینه واقع اولان دعوا اوزومك وقتده اولمیوب و چارشوده واولرده بولنمیوب ایادی ناسدن منقطع اولور ایسه مدعی به اولوقت حاکم شرعی « نه‌طلب ایدرسك » دیو سؤال ایدر . اکر « اوزوم طلب ایدرم » دیرایسه ایادیٔ ناسدن منقطع اولدیغندن دعواسنه التفات ایتمز . اکر « قیمتنی » دیرایسه نه‌جهتدن اولدیغنی سؤال ایدر . اکرمدعی اولان اون اوزوم بربیع قیمتی اولوب ایادی ناسدن قبل القبض انقطاع ایتمش ایسه بیع مذکور فسخ اولنور واکرسلم شرعی و یا استهلاك و یاقرض جهتلرندن طولایی اولدیغنی ادعاء ایدر ایسه بوجهتلرله ایادی ناسدن انقطاع ایله ساقط اولدیغندن حالا قیمتی لازم کلور . اکرآوانه انتظار ایتمز ایسه . ﴿ظهیریه﴾

فواکه اوزرینه اولان دعوا

فواکهدن برمرکب یوکی نار و یاآیوا دعواسنده اول نارك وآیوانك وزنلرینی ، بیوك وکوچکلکنی ، اکشی ویاطاتلیلغنی ذکر ایتمك لازمدر .

کشت واتمك مثللو مأکولات دعواسی

کشت دعواسنده نه جهتدن اولدیغنی بیان ایتمك لازمدر .

٤

اكر صاتمش اولدیغی برشیئك قیمتندن ایسه اوصافیله موضعنی
بیان ایدرسه دعواسی صحیح اولور . اكر مثلا یوز دانه
پكسماد ادعا ایدرسه نه جهتدن اولدیغنی بیان ایتمك لازمدر . چونكه
اتمكك سلمنده وكذلك استقراضنده اختلاف واردر . امام اعظم
عندنده عدد ووزن ایله اتمكی اقراض ایتمك صحیح دكلدر . ائمهٔ
سائره‌نك عندلرنده ایسه تعامل ناس ایچون ضرورةً استقراض
جائزدر . اتمكك استهلاكی جهتیله اولان مدعی صحیح ، فقط
قیمتی لازم كلور . صاتمش اولدیغی بر شیئك قیمتی بدلنده
اوله‌رق اتمكی ادعا ایدر ایسه وسمید دعواسنده یونمش ویا
یونمامش بغدایك خاورندن یاپلمش مثلا بیاض و یا اوزری
زعفرانلی ویا كونجلی دیو بیان ایدر ایسه دعواسی صحیح
اولور . ﴿ هندیه عن ظهیریه ﴾

پاموق دعواسنده آطنه وشام پاموقی وقنا دعواسنده كذلك
جهالتك رفعیچون سودان و یا كونه قناسی دوكولمش ویا
دوكولمامش دیو بیان ایتمك لازمدر . ﴿ فصولین ﴾

یاغ و یاغه مشابه شیلرك دعواسنده اكر صاتون آلدیغی
جهتدن دعوا ایدیور ایسه حین دعواده اشارت ایچون مجلسه
احضاره حاجت یوقدر . ﴿ خزانه ﴾

دیباج دعواسی

اكر دعوا عین دیباج اوزرینه یعنی ابرشیمدن معموله

برنوع البسه‌لك اوزرینه وقوعبولور ایسه مجلسه احضار
اولنور . اوزان واوصافنی ذكره حاجت یوقدر . اكر دین اوله‌رق
ادعا اولنور ایسه اولوقت اوصاف واوزاننی ذكر ایتمك
لازمدر . ﴿ وجیز ﴾

آرشون ایله اولچولمش شی دعواسی

آرشون ایله اولچولمش بر طوپ شی دعواسنده قنغی محلك
آرشونی اولدیغی بیان واولوجهله شهادت دخی قائم اولوب
اولچولدكدن صكره زائد ویا ناقص ظهور ایدر ایسه دعوی
وشهادت باطل اولور . نته كیم بر دابه اوزرینده واقع اولان دعواده
دابه‌نك سنی بیان ایدوب اولوجهله دخی شهادت اولندقدن صكره
دابه معاینه اولندقده سنی مدعادن زیاده ویا نقصان ظهور ایدر
ایسه دعوا وشهادت باطله اولدیغی كبی كوملك دعواسنده
نوع وصفت وجنس وقیمتنی بیان ایلدكدن صكره قادین
كوملكی ویا اركك كوملكی بیوك وكوچكلكنی بیان ایتمك
لازمدر .

بیرتیلمش اثواب وتجریح دواب دعواسی

البسه بیرتمق ویا حیوان یاره‌لامق دعوازنده اصل دعوا

برجزء فائت اوزرینه وقوع بولدیغندن البسه‌نك وحیوانك
مجلسه احضارینه حاجت یوقدر غیاباً صحیحدر. (خلاصه)
مجلسده موجود اولمیوب مدعی علیهك انكاری تحتنده
اولان جواهر دعواسنده مثقالنی بیان لازمدر. (سراجیه)

انجو وایكنه دعواسی

انجو دعواسنده انجونك مثقال وضیا ودیزیسنی ذكر
ایتمك لازمدر. (خزانه)

اكنه وچوالدیز دعواسنده نه جهتله طلب ایلدیكنی
بیان لازم. اكر عین اوزرینه ایسه مجلس حكمه احضار ایله
اوزرینه اشارت واكر دین اولوبده سلم ویا صاتیلق برشیئك قیمتی
ایسه جهالتك رفعیچون انواع وصفتنی بیان لازمدر. بونلر
قیمی اولدقلرندن استهلاكده مثلی لازم واقراضلری صحیح
اولمدیغندن قرضله واجب اولماز. (وجیز)

وبرمقدار توتیا دعواسنده دوكولمش اولوب اولمدیغی
ذكر اولنمدقجه دعوا صحیح اولماز. (خزانه)

نفقه كفالتنك صحیح اولمامسی

كفالتله مال ادعاسنده كفالتك بعض محلده بطلانندن ایچون

اول مالك نه سببدن اولدیغنك بیانی لازمدر. مال كتابته وعاقله
اوزرینه دیته كفالت باطله اولدیغی مثللو مدت معلومه ذكر
اولنمدقجه برخاتونك نفقه‌سنه كفالت صحیح اوله‌ماز. فقط زوجنك
نكاحنده بولندیغی مدت كفیلم دیو خاتونه خطاب ایدر ایسه
بوكفالت صحیحدر. بر خاتون قوجه‌سنك میراثچیلرندن تركه
اوزرینه برشیئ دعوا ایلسه سببنی بیان ایتمدكجه دعواسی صحیح
اولماز. زیرا جائزكه مرقومه‌نك دعواسی نفقه دعواسی اولسون.
بونفقه دعواسی زوجنك وفاتیله ساقط اولدیغندن بعد الموت
نفقه دعواسی صحیح اوله‌ماز. بركمسنه‌نك یدنده اولان برشیئك
اول كمسنه‌دن شراسنی دعوا ایدر ایسه اول شیئك یالكز صفتنی
اثباته محتاجدر. غیری بركمسنه‌دن دعوا ایدر ایسه اولا اوچ
شیئی اثبات ایتمكه محتاجدر. مدعی سیله برابر اول اوچ شیئك برینی
اثبات ایتمدكجه كندوسنه حكم اولنماز. برنجیسی: اولا اول شیئی
وقت عقدده بایعك اولدیغی. ایكنجیسی: فی الحال اول شیئ كندوسنك
حق بولندیغی. اوچنجیسی: كرك ذوالیدن وكرك غیریدن اولسون
ثمنك اثباتیله قبض وتسلیمی اثبات ایتمكه محتاجدر (قاعدیه)

صلح طریقیله تخارج دعواسی

تركه‌دن تخارج طریقیله صلح دعواسنده صلح، مدعینك
حصه‌سندن زیاده اولمامون ایچون انواع تركه‌یی بیان وعقار ینك

تحدید وقیمتلرینك تقدیرندن لازمدر. اكر اول تركه‌یی ورثه‌دن بعضیسی اتلاف ایدوب اتلاف ایدن كمسنه‌نك غیریله تركه‌نك قیمتندن زیاده‌یه صلح اولنسه امامین عندنده بو صلح صحیح اولماز. غصبده صحیح اولمدیغی مثللو. (بزازیه)

مال مشترك قیمتنك دعواسی

برعین مشتركی شریكیندن بریسی آخره بیع ایلدیكنی دیكری استماع وقبول ایدوب « حصه‌سنه اصابت ایدن نصفنی بكا ویر » دیو شریكندن دعوا ایلسه وقت اجازتده مبیع یدنده وقیمتی دخی موافق اولدیغی وحتی شریكك مشتریدن تماماً قیمتنی آلدیغی تصریح ایتدكجه صحیح اولماز. بو صورتده حاكم، مترافع ایله مدعیدن « بوشركت قنغی شركتندر » دیو لازم كان سؤال ایلدكده « شركت ملكدر » دیرایسه شروطه‌ذكوره‌یی بیان وتصریح لازمدر. اكر « شركت عقد » دیرایسه مبیعك اجازت وقتنه قدر بایعك یدنده بولنمسنه حاجت یوقدر. فقط یاریسنك مطالبه‌سنك صحتی ایچون مبیعك قیمتنی بایعك قبض ایلدیكنی ذكر ایتمك لازمدر. (عمادیه)

مجهلاً شریك ومضارب وفاتی دعواسی

مجهلاً وفات سببیله مال شركت دعواسنده « مجهول اوله‌رق

ویاشركت مالایله آلمش اولدیغی مجهول بولنه‌رق وفات ایتدی » دیو دعوا ایتمك لازمدر. مال مشترك مثلیله اوده‌دیلیر. شركت مالیله آلنان مالك قیمتیله اوده‌دیلیر. رد وتسلیم ایله مطالبه ذكر ایتمك لازم كلمز. (خزانه)

مجهولاً وفات سببیله بضاعه وامانت دعواسنده یوم وفاتك قیمتنی ذكر ایتمك لازمدر. مال مضاربه دعواسنده اكر مضارب مجهولاً وفات ایدر ایسه مال مضاربه‌یی وفات كوننده نقد ویا عرض اولدیغنی بیان ایتمك لازمدر. چونكه عرض ایسه قیمتنی دعوا ایتمك لازمدر. (فصولین)

بركمسنه آخره « بندن شو قدر اولچك بغدای امانت آلدك ایدی اكر موجود ایسه ویر. شاید استهلاك ایتدك ایسه مثل آخرینی ویر » دیو دعوا ایدرایسه لایق اولان « اكر موجود ایسه تخلیه ایتسون. مستهلك ایسه مثلنی رد ایتسون » دیمك لازم. چونكه امانت موجود اولدیغی حالده مدعی علیه اوزرینه لازم اولان تخلیه‌در، تسلیم دكلدر. (خزانه)

تسلیم رهنك مؤنه‌سی

راهن مرهونك مرتهندن تسلیمنی ادعا ایلسه طحاوینك ذكر ایتدیكی اوزره مرهونك ردینك مؤنه‌سی راهن اوزرینه اولدیغندن راهن مرهونك رد وتسلیمنی طلب

ایدر ایسه بوطلبی صحیح اولماز . بعضیلر بوطلبی مستعیر مثللو
صحیحدر، دیمشلر . (خلاصه)

برکوله افندیسنك حضورنده کوله اولدیغی حالده جنس
اموالدن برشی بیع ایلسه صکره افندیسی « او کوله اول شیئی
کندو نفسیچون بیع ایلدی » دیودعوا ایلسه اگر کوله اخذواعطایه
مأذون ایسه افندیسنك دعواسی صحیح اولماز . اگر مأذون
دکل ایسه صحیح اولور . (ظهیریه)

اکراه بیع دعواسی

برکمسنه فروخت ایتمش اولدیغی برشیء ایچون « بن کرهاً
فروخت ایتدم » دیه دعوا ومبیعی استرداد مراد ایتسه « کرهاً
فروخت وتسلیم ایتدم . واگر ثمن مقبوض ایسه ثمنی دخی
کرهاً قبض ایتدم » دیو دعوا ایدوب اشبو کرهلری اثبات ایدر
ایسه بیعی فسخ ایدر . اگر اکراه اولنان کمسنه مبیعی اکراه
ایدن کمسنه‌نك قبض ایتمش اولدیغنی اقرار ایدوب فقط مرقومك
یدنده بغیرحق طوریبور دیودعوا ایتسه صحیح اولماز . چونکه
اکراه ایله واقع اولان مبیعه قبض متصل اولور ایسه ملك
ثابت اولور . اشته بونك اوزرینه قبض متصل اولمش بیع فاسد
ایله فروخت اولنمش برملك ایچون « بنمدر . مشترینك یدنده
بغیر حق طوریبور دیر ایسه صحیح اولماز . (وجیز)

اکراهله فروخت اولنان برشیده بایع « بن اکراهاً صاتدم »
دیو دعوا ایتسه‌ده اکراه ایدن کمسنه‌یی تعیین ایتمسه ینه دعواسی
صحیحدر . سعایت طریقیله آلنان مالدن یعنی برظالم جائری اغرا
ایدرك برکمسنه‌نك مالنی آلدردقده آلان جائرك تعیننه حاجت
اولمیه‌رك آلنان مالی اغراً واضرار ایدن اوزرینه دعواسی
صحیحدر . بو مسئله‌ده اختلاف وار ایسه‌ده اصح اولان
بودر . (فصول)

« فلان امر ایتدیده مجرد امریله بنم بوقدر مالمی آلدیردی »
دیو دعوا ایدر وامر ایدن دخی پادشاه اولور ایسه دعواسی
صحیحدر . (خلاصه)

امام زمانك امری اکراه اولدیغی ظلمه وسعایه دعوالری

امام زمانك امری اکراهدر . (خزانه)
« فلان کمسنه کوز ایتدیده ظالمه بنم مالمی آلدیردی » دیودعوا
ایتسه دعواسی صحیح اولماز . کذلك « فلان بنی بغیر حق ضرر
دیده ایتدی » دیو دعوا وادعا دخی ایتسه ادعاسی صحیح اولماز .
(خلاصه)

برکمسنه‌نك ملکندن صویولی دعواسنده اولصو چشمه

ویا یغمور صو یی ملکنك اوستنده ویا آلتنده اولدیغی بیان واولوجهله دعواده تصریح ایتمك لازمدر . برکسنه‌نك خانه‌سندن یول ادعاسی دخی بویله‌در . مثلا یولك اوزونلغی وکنیشلکنی وخانه‌نك نه طرفنده اولدیغی بیان لازمدر . ﴿ بزازیه ﴾

دردنجی مقصد عقاراته متعلق دعوالر بیاننده

اکر مدعی به عقار ایسه مدعی علیه یدنده اولدیغی ذکر ایتمك لازمدر . زیرا عقارده واضع الیدلك مدعیانك تصادقیله ثابت اولماز . بلکه اثباتیله ویا حکمك توجهی وبینه‌نك استماع ایچون مدعی علیهك یدنده اولدیغنه قاضینك علمی لاحق اولمقله ثابت اولور . بومسئله‌ده اختلاف واقع اولمش ایسه‌ده صحیح اولان بودر . مدعی علیهك اقرار یله ثابت اولمدیغی مواضعه اوزره بر تصادق اولدیغی محتمل اولدیغندندر . برشی شرعاً بالبینه بر کسنه ایچون ثابت ومدعی علیهك اوزرینه حکم اولندیغی تقدیرده کافۀ ناس علیهنه حکم دیمك اوله‌جغی وبوصورتله آخرك دعواسنی منع ایده‌جکی جهتله تصادفاً واضع یدلك لازم اولماز . ﴿ بزازیه ﴾

عقار ایله عقارك غیریسنی فقهاء تفریق ایتدیلر . مثلا عقارك غیرنده مدعی علیه خصم شرعی انتصاب اولنور . برشیء آخره محتاج دکلدر . اما عقارده آنجق مدعی بهك

مدعی علیه یدنده اولدیغی عند القاضی ثابت اولور ایسه مدعی علیه خصم شرعی انتصاب اولنور . اقرار یله ثابت اولور ایسه خصم شرعی عد اولنماز .

واضع ید اولدیغنك بینه ویا قاضینك علمیله ثبوتنك لزومی

حتی مدعی به مدعی علیه یدنده اولدیغنی مدعی اقرار وتصدیق ایلدکدن صکره مدعاسنی اثبات ایدوب وموجبنجه حکم اولنسه بیله یدنده اولدیغی اولا شاهد ایله ویا قاضینك علمیله ثابت اولمدقجه حکم مذکور نافذ اولماز . بو ثبوتلر یعنی وضع یدلك واصل دعوانك ثبوتلری فریق واحد ویا فریقینله ثابت اولمسنده فرق یوقدر . ملکیتك اثباتنده خصم شرعی اولسون دیه مدعی علیهك یدنده اولدیغنی مجرد بینه ایله اثباتی مقصوددر . مدعی علیهك یدنده اولدیغنه شهادت ایتسه‌لر امام محمد عندنده قضاء ینه جائز ایسه‌ده فتوا ، قول اوله‌ درد . ﴿ انقرویه ﴾

مدعی علیهك یدنده اولدیغنی بعد الاثبات مدعی به مدعی علیهك یدنده مرهون ویا محبوس ویا برمبیعك قیمتی اولمق احتمالنی رفع ایچون مدعی ، مدعی بهی مدعی علیهدن مطالبه ایدر .

اشته بونك ایچون « عقارات دعواسنده مدعی به مدعی علیهك بلاحق یدنده‌در » یمك واجبدر . (هدایه)

بعد ذلك مدعی بهك حدود اربعه‌سنك توضیحیله محادد اولانلرك و بابالرینك اسملرینی ذکر ودده‌لرینه قدر نسبلرینی بیان ایدر . (اختیار)

حتی امام اعظم حضرتلری دخی « محاددك دده‌سنك اسمنی ذکر ایتمك لازمدر » بیورمش . (سراج)

دده‌سنه قدر اسمنی بیان ایتمك محاددی معروف ومشتهر بر کمسنه اولمازایسه . اگر اسم ولقبیله معروف ومشهور برکمسنه ایسه دده‌سنك اسمنی ذکره بالاجماع حاجت یوقدر . (وجیز)

اعمدن اخصه تحدیدده نزول وترقی

عقار اوزرینه اولان دعواده عقارك اولدیغی بلده‌نی صکره محله‌سنی صکره یولنی بیان لازمدر . چونکه امام محمد عندنده اعمدن بدأ ایله اخصه نزول ایتمك لازمدر . شیخ امام ابو نصر شرحلرینك بعضیسنده امام مشار الیه قولنی اختیار ایتمش وابوزیدالبغدادی اخصله بدأ اعمه ترقی ایتمك لازمدر . مثلا برخانه اوزرینه واقع اولان دعواده « فلان خانه فلان زقاقده

فلان محله‌ده فلان بلده‌ده » دیو دعوا ایتمك لازمدر دیمش .

اما امام محمدك قولنی عماد صاحبی دخی هر نه قدر تحسین بیورمش ایسه‌ده برعام خاص ایله بیلدیریلیر . نتکیم نسب دعواسنده اقربدن بدأ ایله یعنی اخصدن بدأ ایله اعمه ترقی اولندیغی کبی بوقولك رجحانیتنه فصل نسبده حجتدر . چونکه نسبده اقربدن بدأ ایله ابعده ترقی ایدیلیر . مثلا احمد صکره ابن محمد ودها صکره دده‌سی ذکر اولنه‌رق ابن علی دینیلور . اشته اعم مدعینك اسمیدر . احمد دنیاده چوق اولندیغندن بواعمدن احمد بن محمد بن علی دیو بیلینجه‌یه قدر اخصه ترقی اولنور .

(شروط الحاکم)

وبرده امامین بیننده واقع اولان اختلافك رفعیچون تعیین حدودده « فلان محله منتهی وفلان یره متصل » دیمك لازمدر .

(فصولین)

جمیع حقوق لفظنك لزومی

حدودینی ذکر ایتدکدن صکره جمیع حقوقیله دیمك اقتضا ایدر . زیرا حقوق لفظنی ذکر ایتمز ایسه مدعی بهك صو یوللری دعواده داخل اولماز . حقوقیله دیو دعوا ایتمیوب ده طریقیله دیو دعوا ایدر ایسه جائز اولماز . چونکه طریق مذکور طریق عام اولدیغی تقدیرده تملکی صحیح

اوله مدیغندن اولوجهله دعواسی دخی صحیح اولماز. (استروشنیه)

حد ثالثدن سکوتك حکمی

اوج حدینی بیان ایدوب دردنجیده سکوت ایتسه دعواسنه ضرر ویرمز. سکوت ایتمیوبده مخالف برحد بیان ایدر ایسه دعواسی صحیح اولماز. چونکه مدعی علیه «بومحدود بنده دکلدر» ویا «بومحدودی بنم تسلیم ایتمم لازم کلمز» دیر ایسه بوصورتله مدعینك دعواسی مدعی علیهك اوزرینه توجه ایتمز. اکر مدعی «بودعوام محدوددر، فقط تحدیدده خطا ایتدم» دیر ایسه خطا دعواسنه التفات اولنماز. فقط خطاء وقوعنه مدعی ومدعی علیه موافقت ایدوب تکرار اولنه‌رق تصحیح اولنور ایسه جائزدر. (قاضیخان)

اکر کاتب ویاشاهد دردنجی حدك محاددینه نسبتنده غلط ایدرلرده حاکم شرعیده اولوجهله حکم ایدر ایسه بوحکم صحیح اولماز. ومدعینك تصرفی دخی جائز اولماز. (خزانه)

دردنجی حدده فلان زقاغه متصل ویافلان زقاقدن ویافلان بابدن دخول اولنور دیمکلك کفایت ایتمز. زقاق چوق اولدیغندن بوقدرجق ایله تعریف ممکن اوله‌ماز. (عمادیه)

حدینی ایکی ذکر ایدوب دیکرلرندن سکوت ایتسه کفایت ایتمز. اوج حدینی ذکر ایدر ایسه کافیدر. زیرا دردنجی حدی اوچنجینك حذاسنه کتوروب حد اولدقده نهایت بولور. اولوجهله حکم اولنور. (محیط)

اکر دردنجی حدی ایکی کمسنه‌نك ملکنه ویابر کمسنه‌نك ارضیله مسجده ملاصق اولور ایسه بریني ذکر ایتمك کفایت ایدر. (هندیه)

بیان حد فاصل کالشجر والنهر

مدعی به اولان بر محدودك برحدی ویا جمیعسی مدعینك ملکنه متصل بولنور ایسه بر حد فاصل ذکر ایتمك لازمدر. اکر مدعی به ارض اولور ایسه ذکر اولنمالیدر. اکر خانه ویا دار اولور ایسه فاصله‌نك ذکرینه حاجت یوقدر. دیوار حد فاصل اعتبار اولنور. آغاج حد فاصل عد اولنماز. جمیعی مدعا بهایی احاطه ایتمدکجه احاطه ایدر ایسه فاصله اوله‌بیلور. (خزانة الفقه)

اصح مذهب اوزره طریق حد اولور. طول وعرضینی بیانه حاجت یوقدر. ایرمق حد اولماز دیمشلر اما اصح اولان خندق مثللو حد اعتبار اولنور. کذلك طول وعرض ذکر

ایتمك شرط دكلدر . سور ومقبره حد اعتبار اولنور . فقط مقبره یردن یوكسك ایسه اولور . برابر ایسه اولماز . دیو تفصیل اولنمشدر . ﴿ فصولین ﴾

بر دائره اوزره اولان اون قطعه اراضی ادعا وطقوزینی تحدید ایدوب برینی ایتمه‌سه تحدید ایتمدیكنی تحدید ایلدیكی اراضینك وسطنده ایسه تحدیدده داخل اولور . جهتنك ظهوری تقدیرنده جمله‌سنه بردن حكم اولنور . اكر اول برقطعه ارض، اراضیٔ مذكوره‌نك برطرفنده اولور ایسه تحدیدسز قالدیغندن معلوم اولمامق جهتیله اول برقطعه‌یه حكم اولنه‌ماز . ﴿ خزانه ﴾

اكر مدعی به اولان محدود ارض، وقفه متصل ایسه ایصالنی ووقفك مصرفنی بیان ایتملی . واكر مملكتك اراضیسنه متصل اولسه، اول مملكتده دها ایكی امیر بولنسه اراضی‌یه متصل اولان مملكتك امیرینك اسمنی ونسبنی ذكر ایتملیدر . ﴿ خلاصه ﴾

فلانك ورثه‌سنه ملازق دیسه كفایت ایتمز . ﴿ محیط ﴾

اكر فلانك تركه‌سندن برداره ملازق دیو دعوا وتحریر ایدر ایسه صحیح اولدیغنی بعض ثقات فقهانك خطیله كوردم دنمش . بوده غایت كوزلدر . ﴿ هندیه ﴾

قریه‌نك اواسطنده برارضه متصلدر دیو بیان كفایت ایتمز .

كذلك حدودندن برحدینك مالكی معلوم اولمیان اراضی‌یه متصل دیر ایسه بركمسنه‌نك یدنده اولدیغی بیلنمدكجه كفایت ایتمز . بركمسنه بركمسنه‌نك یدنده اولان دارینی دعوا ایلدكده حاكم « حدودینی بیلورمیسك » دیو سؤال ایلدكده بیلم دیدكدنصكره حدودینی بیان ایلسه دعواسی مسموع اولماز . اكر « حدودی بولنان املاك اصحابنی بیلم » دیر ایسه صكره‌ده حدودینی بیان ایدوب « بنم بیلم دیدیكم محادینك اسملرینی بیلم دیمك ایدی » دیو تأویل ایلسه قبول ودعواسی استماع اولنور . ﴿ وجیز ﴾

دعوا ایدوب مدعی بهی تحدید ایدركن « برچوق اغاج واردر » دیوب تعریف دخی ایلدكده لدی المعاینه حدود موافق ایسه‌ده اول مدعی بهده هیچ آغاج اولمسه دعواسی باطل اولماز ویا « آغاج ویا دیواریوق » دیه‌رك تحدید ایدوب عندالنظر دعوادن صكره حصوله كلمسی تصور اولنمیان آغاج و دیوار بولنسه تحدیدی دخی موافق اولسه بیله دعواسی صحیح دكلدر . كذلك دعوا و تحدید ایدوب « اون كیله تخم استیعاب ایدر » دیدكده نفس الامرده اوندن زیاده ویانقصان استیعاب ایدر ایسه حدود موافق اولدیغی تقدیرده تخمك زیاده ونقصانلغیله دعواسی باطل اولماز . شهود حدودك بعضیسنده خطا ایدوب صكره تدارك واعاده ایدرك تصحیح ایتسه تأویلی ممكن ایسه قبول اولنور . كرك اول مجلسده وكرك مجلس

آخرده تدارك ايتسون مثلا « محادد فلان ايدی . فقط آخرینه فروخت ایتدی » ویاخود محادد « دیوا سمدایدی ؛ صكره اسمنی تبدیل ایتمش » دیه‌رك تأویل ایدرواوده موافقت ایدر ایسه قبول اولنور . برداری ادعا وحدود موضعنی بیان ایدوب ذوالید غداالحاكم انكارو اولصورتله فیصل و بریلوب محكمه‌دن چیقدقلرندن صكره « اول ساعتده مدعی بهی اقرار ایلدی » دیوب تكرار دعوا ایلدیكی . شاهدلر دخی « فلان محلده اولوب الآن یدنده بولنان خانه بو مدعینكدر ، حتی محكمه‌دن چیقدقدنصكره اقرار ایلدی » دیو اقرارینه شهادت ایدوب شاهد مدعانك حدودینی بیلسه بوشهادتله یعنی اقراری اوزرینه اولان شهادتله حكم اولنور . ﴿ فصولين ﴾

بر كمسه بركمسنه تارلاسندن صو یولی ویاخانه‌سندن یول دعوا ایلسه یولك موضع وطول وعرضنی بیان ایتمدكجه بعض روایتده دعواسی مسموع وشهادتی مقبول اوله‌ماز . امام محمد اصل نام كتابنده اولوردیمش . ﴿ قاضیخان ﴾

« بنم تارلامی یاروب نهر ویاخرق احداث ایدوب كندو تارلاسنه صواقیتدی » دیو دعوا ایلسه تارلانك نرده اولدیغنی و نهر وخرق اول تارلانك صاغ و یاصولنده یعنی نه محلده احداث ایلدیكنی وخرق ونهرك طول و عرضی ودرینلكنی بیان ایتمك لازمدر . بوصورتله بیان ایلدیكنده مدعی علیه اقرار ایدر ایسه رفعیله حكم اولنور . انكار ایدرایسه عدم احداثنه یمین و یریلور . بناء احداثی حقنده دخی نهر وخرقده اولان تفصیلدن ماعدا

اخشاب وكاركیر اولدیغنی بیان ایتمك لازمدر . ﴿ عمادیه ﴾

غرس اشجار دعواسی دخی خرق و بناء دعواسی مثللودر . مدعی بیان مشروح اوزره ادعاء ایدوب مدعی علیه مقر اولور ایسه رفع وقلعیله امر اولنور . انكار ایدر ایسه یمین و یریلور . ﴿ محیط ﴾

بر خانهٔ محدودك « اون سهمدن اوچ سهمی بنم حق وملكمدر . مدعی علیهنده یدنده بغیر حق دوریور » دیو دعوا ایدلسه خانهٔ مذكورك هپسی یدنده اولدیغنی ذكر ایلدیكی مثللو شاهدلری دخی شهادتلرنده اولوجهله یعنی « دارك هپسی یدنده‌دردر » یوتصریح ایتسه‌لر دعوای مذكوره مسموع وشهادت مقبول اولور . ﴿ محیط ﴾

دار مشاعه‌ده غصب دعواسی

تقسیم اولنمامش برخانه‌نك شایعاً « نصفنی غصب ایلدی » دیو دعوا اولندقده « اول خانه‌نك تمامی مدعی علیه یدنده‌در » دیو توضیح ایدوب ایتمامك مشروطیتی خصوصنده فقهاء اختلاف ایتمشلر . بعضیلر « نصفنی غصب ایتك خانهٔ مذكورك تمامنی غصبه متوقف اولدیغندن شرطدر » دیمش و بعضیلر « خانهٔ مذكور ایكی كمسنه یدنده بولنوب بده برندن غصب اولنمق صورتیله‌ده قابل اولدیغندن هپسی یدنده دیو تصریح شرط دكلدر » دیمش . ﴿ عماديه ﴾

اگر برخانه‌نك نصفی ترکه‌دن حصه‌سنه اصابت ایتدیکنی ادعا ایدر ایسه تقسیمی وتقسیم رضا و یا قضاء ایله اولدیغنی بیان لازمدر . (وجیز)

بیع فضولی

برکسنه « برکسنه‌نك خانه‌سنی آخره فروخت ایدر وتسلیم ایدوب مال صاحبی کلدیکی حالده بایع اوزرینه دعواسی صحیح اولورمی . دیو صورسه اکر مراد ، خانه‌یی استرداد ایسه صحیح اولماز . مشتری اوزرینه دعوا ایتمك لازمدر . اکر غصبله تضمین مراد ایسه عقارك غصباً بیع وتسلیمیله اصح قولده بایعه تضمین ایتدیرلدیکندن بو صورتله دعواسی صحیح اولور . (محیط)

پدرندن حال مرضنده اشترا ایلدیکنی بیانله ترکه‌دن برخانه دعوا و بقیهٔ ورثه دخی انکار ایلسه‌لر بو دعوانك صحتنده اختلاف واقع اولمشدر . بعضیلر بو بیع صحیح دکلدر و بعضیلر لایق اولان صحیح اولمالیدر دیمشلر . (ذخیره)

لکن امام اعظم عندنده بقیهٔ ورثه‌نك رضالری اولمدقجه صحیح دکلدر . (تنقیح)

بیع وتصرفدن صکره اقار بلك دعواسی

برکسنه برعقاری بنی قاریسی واوغلی و بعض اقرباسی

حضورلرنده آنلرك علم واطلاعلریله فروخت وتسلیم ایدوب مشتری دخی برمدت متصرف اولدقدنصکره « بو عقار بزمدر ، بایعك حقی یوقدر » دیو دعوا ایلسه متأخریندن سمرقند مشایخی « بو دعوا صحیح دکلدر . زیرا اوقت بیعده اولان سکوتلری اقراردر » بیورمشلر . و بخاری مشایخی صحتیله افتا ایلمشلر . و صدر شهید واقعاتنده « اشبو دعواده برحیله وتزویر اولوب اولمدیغنه مفتی نظر ایدوب حیله وار ایسه منع ، یوق ایسه صحتیله افتاء ایدر » دیمش ایسه‌ده قول مفتی‌به اوزره حیله وفساد یولینك قطعیچون دعوالری صحیح اولماز . اکر مدعی حین بیعده موروث آقچه‌یی طرفندن مرسولا کندوسی قبض ایتمش ایسه بالاتفاق دعواسی مسموع اولماز . (محیط وبزازیه وهندیه)

حتی اجانبدن بریسی مشترینك اوچ سنه مدتله تصرف وتعمیر ایلدیکنی کوروب و سکوت ایلدکدن یعنی دعوا ایتمك ممکن ایکن اول مدتده سکوت ایلدکدنصکره دعوا ایلسه دعواسنك مسموع اولماسنه تنویر صاحبی فتوا ویرمشدر . (تنقیح)

دار اوزرینه ورثه‌دن برینك دعواسی

برکسنه « فلان برکسنه یدنده اولان خانه‌یی بابامدن موروث بنم ملکمدر » دیو دعوا و مدعی علیه دخی « وصیکز فلان اوغلی فلاندن » و یا وکالت فلان اوغلی فلاندن صاتون آلدم » دیو دعوا ایلسه

مسموعدر . و اكر « بنم وكيلم سندن اشترا ایتمش » دیو دعوا ایدر ایسه مسموع دكلدر . ﴿ خلاصه ﴾

بركمسه‌نك یدنده اولان برخانه ایچون ارثی كندوسیله بر قز قرنداشنه منحصر اولان پدرندن منتقل و میراثك حین تقسیمنده تماميله حصه‌سنه اصابت ایلدیكندن « مستقلا ملكمدر . بغیر حق یدنده اولدیغندن رفع یدینی طلب ایدر » دیو دعوا ایلسه دعواسی صحیحدر . فقط مذكور « قز قرنداشم حصه‌سنی متروكات سائره‌دن تماميله آلدی » دیو بیان و مدعاسنی اثبات ایتمدكجه خانهٔ مذكورك تمامنی مطالبه ایده‌مز . و اكر « پدرم وفات ایدوب خانهٔ مذكوره‌ی بنمله قز قرنداشمه میراث ترك ایلدی ایسه‌ده صكره قز قرنداشم خانهٔ مذكورك جمیعسی بنم اولدیغنی اقرار ایدوب بنده مرقومه‌یی اقرارنده تصدیق ایتملمه خانهٔ مذكورك جمیعسی بنمدر » دیو دعوا ایتسه شیخ الاسلام اوزجندی دعواسی صحیحدر دیمش. لكن صحیح اولان بواوچ صورتده‌ده اولوجهله دعوا صحیح دكلدر . ﴿ محیط ﴾

و « اكر بوخانه و یا بغچه بابامك ملكی اولوب بكا و سائر ورثه‌یه میراثاً ترك ایتدی دیوب ورثه كیملر اولدیغنی بیان و اسملرینی تسمیه ایلسه‌ده مدعی بهاده حصه‌سی نه اولدیغنی بیان ایتمسه دعواسی صحیحدر . لكن ایش مطالبه و تسلیمه واردقده اول وقت حصه‌سنی بیان ایدوب عدد ورثه‌یی بیان ایتمسه دعواسی صحیح اولماز . ﴿ وجیز ﴾

« بركمسه فلان كمسنه فلان شی بنم اولدیغنی اقرار ایلدی . و یا بكا بو قدر غروش اقرار ایلدی . اقرار ینه بناءً اول شیٔ و یا اولقدر مبلغی طلب و ادعاء ایدرم » دیسه عامهٔ مشایخ نزدنده بو دعوا صحیح اوله‌ماز . ﴿ خزانه‌عن وجیز ﴾

« اكر شو شی بنم اولدیغنی اقرار ایلدی . امر بیورك بكا تسلیم ایلسون دیو دعوا ایلسه مسموعدر » تسلیمه امر اولنور . ﴿ عمادیه ﴾

اكر شو شی بنمدر و یا بنم اوزرنده شوقدر آله‌جغم وار حتی بنم اولدیغنه و یا اوزرنده اولقدر آقچه‌م بولندیغنه اقرار دخی ایتمش ایدی. دیو دعوا و مدعاسنی اثبات ایلسه صحیحدر . ﴿ ذخیره ﴾

اشته بوندن استفاده اولدیغنه كوره اقراری ملكه سبب طوتار ایسه صحیح اولماز . ملكیت ادعا ایدوب اقرارینی ادعا ایدر ایسه صحیحدر . بناء علیه دعوای عین و یادینده مجرد اقرار ملكیته سبب اوله‌مدیغندن اقرار سببیله عین و دین دعواسی صحیح اولمدیغی مثللو اقرار سببیله نكاح دعواسی دخی صحیح اولماز . ﴿ خزانه ﴾

طرف دافعدن اقرار دعواسنك صحتی

دافع طرفندن اقرار دعواسی مسموع اولورمی؟ بو مسئله‌ده اختلاف واقع اولمشدر و عامهٔ مشایخ فقهاء دخی صحتنه قائل اولمشدر . یعنی مدعی اشبو مدعی علیه اوزرنده بر حق دعوام

بوقدر دیو و یامدعی به اولان شی مدعی علیهکدر . دیو مدعی اقرار
ایلدی دیو مدعی علیه دعوا ایلسه صحیحدر . (عمادیه تذنیب)

آلت قاتك حدودینی ذکر ایله اوست قاتك شراسی
جائزدر .

تحدید اسفلدن اعلانك تحدید اولدیغی

تحدید اصل اولان آلت قاتدر . اصلك تحدیدی فرعك
تحدیدندن اولی در . وبرده علو آلت قات اوزرینه اولدیغندن
وقتا كه اسفل تحدید اولندقده اوست قاتك معرفت حاصل اولدیغندن
تحدیدینه حاجت یوقدر . (طحاوی)

اگر اوست قات برحجره اولوب حدودینك ذکری ممکن
اولدیغی تقدیرده بیع اصلده علو اوزرینه واقع اولدیغندن
حدودار بعه سنی بیاندن لازمدر . (بزازیه)

ایکنجی مطلب شهادت بیانده در

بو مطلبده دخی درت مقصود واردر . برنجیسی : شهادتك تعریفی
ورکنی و اداسنك سببی و حکمی و شرائطی بیانده در . (تعریفی)

برحقك اثباتیچون شهادت لفظیله مجلس قضاده بر صدق
اخباردر . (فتح القدیر)

رکنی قسم معناسنه اولمیوب خبر معناسنه اولان اشهد لفظی
مضارعیدر . (تبیین)

واداسنك سببی مدعینك شهادت طلبی و یا شاهد اولدیغنی
بیلمیوب دیگر شاهدی دخی اولمامق جهتیله مدعینك حقنك
فواتیدر . اشته بو ایکی سببدن برینك وجودیله ادای شهادت
لازمدر . مدعینك طلب وقتنده شهادتی کتم ایله آثم اولور .
اگر قاضی شهادتنی قبول ایده جکنی بیلوب و شهادت کندوسنه
متعین و منحصر اولوبده ترك ایدر ایسه و اگر قاضی کندوسنك
شهادتنی قبول ایتمیه جکنی بیلیر و یادها اول ماده یه شهادتلری
مقبول دیگر شاهدلر موجود اولوب آنلرك شهادتلری دخی قبول
اولندیغی حالده مجرد ترکله آثم اولماز . دیگر شاهد شهادت ایدوبده
شهادتلری قبول اولنمیوبده کندوسی دخی شهادتی قبول اولنور کسنه
اولوبده شهادت ایتمز ایسه کذلك آثم اولور . (تبیین)

شهادتده امتناع جائز اولمدیغی

و یا کندوسنك شهادتی قبولده آخرندن اسرع ایسه اول
کمسنه ایچون ادای شهادتدن امتناع جائز دکلدر . (وجیز)

اگر موضع شهادت بعید ایسه امتناع ایله آثم اولماز . بو بابده
محل بعیددن مراد شاهد قالقوب ادای شهادت ایدوب آخشامه
اوینه مواصلت ممکن اولمامقدر . ممکن اولور ایسه ینه امتناع جائز

دکلدر . وحضورنده شهادت ایده‌جك حاکم عادل اولمادیغله شهادتنی کتم ایدوب آخر برحاکم عادلك وقتنه تأخیر ایله‌ده آثم اولماز . (ظهیریه)

حدود شرعیه شهادتی

حدود شرعیه‌ده شهادت لزومنده معلوماتی اولان کمسنه‌لر ادای شهادتله اول قباحتی اظهار ویا امتناعله ستر ایتمکده مخیرلردرلر . فقط افضل اولان ادای شهادتله اظهار ایتمامکدر . یعنی ستر ایتمك افضلدر . مخیرلکی جهتیله برکمسنه سرقته شهادت ایدر ایکن آلدی دیو شهادت ایدوب چالدی لفظیله ایتماملیدر . (نهایه)

آخر شاهد وار ایکن برکمسنه برکمسنه‌نك شهادتنی برسنده ویاحجته یازمسنی تکلیف ایدوب اول باول دخی اکر اول ایشه کندوسندن غیری شاهد وارایسه راضی اولمسه بأس یوقدر . فقط شاهد آخر موجود دکلسه امتناع ایتمك جائز دکلدر . (وجیز)

اشته شاهدك تزکیه وتعدیلی حقنده حکم بو وجه اوزره‌در . (محیط)

ادای شهادتك وجوبنده طقوز شرط

بالاده تفصیل ایلدیکمز اوزره شهادتك اداسنك وجوبنه عندالفقهاء شرط طقوزدر . برنجی : قاضی عادل اولمق . ایکنجی :

موضع شهادت برکون مسافه‌نك مادونی بولنمق . اوچنجی : شهادتنك قبولنه علمی لاحق اولمق . دردنجی : شهادتی آخردن اسرع قبول بولنمق . بشنجی مدعی شهادتنی طلب ایدوب آخری دخی بولنمامق . آلتنجی : شهادت ایده‌جکی شیئك نفس الامرده بطلاننی بیلمامك . یدنجی اقراره شهادتده مقرك اقراری کره و یابر خوفله اولدیغنی بیلمامکدر .

حقوق الله‌ده شهادة حسبیه

حقوق الله‌ده طلبسز شهادت واجبدر . بوکا شرع شریفده شهادت حسبیه تسمیه اولنور . بونك محلی کتب فقهیه‌ده پك چوقدر . اشباهده ابن نجیم اون دردده ابلاغ ایتمشدر . وقف وطلاق وتعلیق طلاق وخلع وجاریه‌نك حریتی ومدبره اولمسی ورمضانك هلالی ونسب وحد زنا وحد شرب وایلاء وظهار وحرمة مصاهره ومولاسنك رقدن نسبنی دعوا ایتمکدر .

حکم شهادة

شهادتك حکمی تزکیه‌دنصکره موجبنجه حاکم شرعینك تأخیر ایتمیوب حکم ایتمسنك وجوبیدر . (عتابیه)

فقط اوج محلده عجله حکم واجب دکلدر .

وجوه ثلاثه‌ده تأخیر حکمك استحبابی

برنجی : حاکمك شهادتده شبهه‌سی اولمق مثلا اوچ کمسنه برماده‌یه شهادت ایلدکدن صکره ایچلرندن لاعلی‌التعیین بریسی استغفرالله یلان یره شهادت ایتدم دیوب بولنقلك قنغیسندن صدورینی حاکم فرق ایده‌میوب تحققنه قدر حکمی تأخیر ایدر. ایکنجی : اقربا میانه‌لرنده وقوعبولان شهادتده صلح مأمول اولدیغی تقدیرده کذلك تأخیرنده بأس یوقدر . (قاضیخان)

و اجانبده دخی صلح اولملری مأمول ایکن تأخیر ایتسه بأس یوقدر . (ابن عابدین)

اوچنجی : مدعی بینه‌سنك احضاریچون مهلت استمکدر. دفع دعواسیچون مدعی علیه دخی مهلت طلب ایدرایسه حکمی تعجیل ایتمز . فقط بونده ایراد ایده‌جکی دفعی حاکم مدعی علیهدن سؤال ایدر . اکر بردفع صحیح ایسه امهال ایدر . وا کرفاسد ایسه التفات ایتمز . (قاضیخان)

شهادتك شرائط لازمه‌سی استکمال اولنوب اسباب تأخیری مساغ شرعی یه منوط اولمدیغی حالده حاکم حکمی تأخیر ایدر ایسه عاصی وعزله مستحق اولور ویا شرعا جائز اولمیان بویله تأخیر حکمی ارتکاب ایلدیکندن تعزیر وا کر استکمالندن صکره ترتب حکمی واجب کورمزایسه تکفیر اولنور . (بحرالرائق)

تحمل شهادتك شروطی

شهادتك شرطی ایکی نوع اوزره‌در .

(نوع اول)

تحملك شرطیدر اوده اوچدر . برنجی : شاهدك عقلی کامل وقت تحملده ممیز اولمقدر. مجنون وعقل کامل اولمیان صبینك شهادتلری مقبول اولماز. ایکنجی : کور اولمامق. اعمانك شهادتی مقبول اولماز . اوچنجی : مشهود بهی بنفسه معاینه ایتمش اولمقدر استماعله اولماز . (بدایع)

استماعله شهادتك صحتی حقنده اولان مسائلی قریباً برتفصیل ذکر ایده‌جکز . (وظایف)

شهادتك تحملنه بلوغ وحریت و اسلامیت و عدالت وزوجیت شرط دکلدر. حتی وقت تحملده صبی عاقل ویا کوله ویا کافر ویا فاسق ویا زوج اولسه صکره‌ده صبی بالغ کوله آزادلو وکافر اسلام اولسه وفاسق توبه وزوج زوجه‌سنی تطلیق ایتسه شهادتلری مقبولدر . (بحرالرائق)

نوع ثانی اداسنك شروطی و درت نوعك ذکری

(ایکنجی نوع)

شهادتك اداسنك شرطیدر . بوده درت نوعدر . اولکیسی

نفس شاهده راجع اولان موادد در . اوده اون یدیدر . اون یدیدن اون دانه‌سی شرائط عامه‌دندر .

اون شروط عامه بیانی

برنجیسی : شاهد بالغ ، عاقل اولمقدر . حتی غیر بالغك شهادتی صحیح اولماز . وحتی لعب‌اتده صبیان میانه‌لرنده حدوث ایدن شیئده بعضیسنك بعضلری اوزرینه و حامده حدوث ایدن وقوعاتده نسانك بعضیسنك بعضیسی اوزرینه هرنه‌قدر بونلرك شهادتلرینه حاجت مس ایلسه بیله شهادتلری مقبول اولماز .
(خلاصه)

مجنون مطبقك دخی شهادتی مقبول اوله‌ماز . اما بر ساعت مجنون و بر ساعت آییق اولوب آییق وقتنده شهادت ایدرایسه مقبول اولور . امام حلوانی جنتی ایکی کونه تقدیر ایتمش . ایکی کون متمادیاً عقلسز اولدقجه شهادتنه مشارالیهك قولی اوزره مانع یوقدر . معتوه دخی مجنون مثللو شهادتی مقبول اولماز .
محیط

ایکنجیسی : شاهد حر اولمقدر . مملوك کرکسه قن وکرك مدبر ومکاتب اولسون وکرك ام ولد و معتق البعض بولنسون شهادتلری مقبول اولماز . (خزانه)

اوچنجیسی : شاهد کور اولمق . اعمانك شهادتی مطلقا مقبول

دکلدر . یعنی کرك قبل التحمل اعمی اولسون وکرك بعد التحمل اعمی بولنسون . کذلك سماعله شهادت جائزه اولان محللرده بیله مقبول اولماز . فقط امام ابی یوسف « سماعا شهادت جائزه اولان مسئله‌ده اعمانك شهادتی مقبول وسماعا شهادت کفایت ایتمین محلده تحمل وقتنده کوروب اداء وقتنده اعما اولمش ایسه شهادت ایتدیکی کسنه‌نی اسم و نسبیله بیلدیکی تقدیرده شهادتی مقبولدر » دیمش . عبد عاجز دیرمکه « اعمی مشهود علیهی اسم ونسبیله بیلدیکی تقدیرده شهادتنك قبولی آنجق وقت اداده اشارته حاجت اولمیان مادده‌در . اما اشارته محتاج اولان محلده اجماعا اعمانك شهادتی قبول اولنماز » صاحب بدایع وکافی دخی بوکا میل ایتمشدر . (وضایف)

ادای شهادت ایلدکدن صکره قبل الحکم اعمی اولسه بیله امام اعظم وامام محمد نزدنده شهادت مذکوره ایله حکم اولنه‌ماز . وبر اعمی اعمالغی جهتندن شهادتی رد اولنوب صکره کوزی کورر اولوب اول حادثه‌یه شهادت ایتسه مقبولدر .
وجیز

دردنجیسی : شاهد ناطق اولمقدر . اخرسك علمای حنفیه نزدنده شهادتی مقبول دکلدر . (وجیز)

عادل اولمق

ذاتنده شاهد عادل اولمقدر . بومقامده اولان عدالتدن مراد

امام اعظم عندنده عدالت ظاهریه‌در . امامین نزدنده عدالت ظاهریه کافی اولماز . اما عدالت حقیقیه تعدیل وتزکیه ایله احوال شهوددن سؤال ایله ثابت اولان عدالتدر . فقط بوتعدیل معارضه‌سز امام اعظم نزدنده شرط دکلدر . امامین نزدنده هر حالده شرطدر . فتواده امامین قولنه‌در . (کافیه)

عدالت حقنده وارد اولان روایاتك الك احسنی امام ابویوسف حضرتلرندن روایت اولندیغی اوزره شاهد کناه کبائردن اجتناب وکناه صغائرده اصرار ایتمیوب صلاحی فسادندن وصوابی خطاسندن زیاده اولمقدر . (نهایه)

کبائرك تفسیری

کبائرك تفسیرنده دخی چوق اختلاف واقع اولمش ایسه‌ده شمس ائمه‌دن روایت اولندیغی اوزره الك صحیحی «بین الاسلام شنیع اولوب حرمة الالهی وحرمة دینی هتك ایدن شیلر ومروت وکرمی محو ایده‌جك احوال وکذلك معاصی وفجوره اعانه وتشویق کبائردن معدوددر» دیرلر . بونلرك ماعداسی کناه صغائردر . (محیط)

فتوای هندیه‌ده دخی بووجهله بیان وتصحیح ایتمشدر . (وظائف)

وکبائرك اعلانی بالاتفاق شهادته مانعدر . واما صغائرده

فاعلنه ناس فاسق تسمیه ایده‌جك درجه بر نوع اعلان فسق اولور ایسه شهادته مانعدر . هرنقدر ناسك فاسق تسمیه‌سی درجه‌سنده اولمیوب ذاتنده صلاح حالی فسادندن اکثر وصوابی خطاسندن زیاده اولوبده قلبی سلیم اولماسه بیله عادل اولور ایسه اصح اقوالده ینه شهادتی مقبولدر . (قاضیخان)

وامام یوسفدن روایت اولنمشدرکه: فاسق بین الناس وجیه ومروتاو اولور ایسه‌ده ینه شهادتی قبول اولنماز . (کافی)

واموال ایتامی برکره یبان وحرام یمکله معروف اولان کسه‌لرك شهادتلری دخی مقبول اولماز . (هندیه)

ربا اکلیله مألوف ورباء تجارتیله معروف اولوب آندن ماعدا کسبی اولمیانك شهادتی قبول اولنماز . (مبسوط وفتح القدیر)

ادمان خمر مسئله‌سی

مدمن خمر اولانلرك کذلك شهادتلری مقبول اولماز . ادمانك معناسی ایچوبده ندامت ایتمامکدر . یعنی الینه کچدکده ایچمکی نیت ایتمکدر . امام حلوانی، «ندامتدن بشقه سرخوش اولدیغی بین الناس معلوم ویاسکران اوله‌رق زقاقه چیقوب آرقه‌سی صره چوجقلر مسخره ایتمك شرطدر . واما سرا ایچوب احوال مذکوره کندوسنده اولدیغی خارجده ظاهر اولماز ایسه

عدالتدن ساقط اولماز .» بیورمش و محرماتدن سائر مشرو باتده بوقبیلدندر .
﴿ محیط ﴾

تداوی ایچون ایچرسه کذلك عدالتدن ساقط اولماز .
بحرالرائق

کتاب درده «برقطره‌سنی ایچنك شهادتی قبول اولنماز» دیمش وخصاف ادب شرحنده شرب خمر حدی موجب اولدیغندن وحدی موجب اولان دخی شهادتی رد ایلیه‌جکندن ادمانی شرط ایتمامشدر . اصل نام کتابده دخی شرب خمرده ادمانی شرط اتلش وفتاوای صغراده «شارب خمرك مجرد شربیله دوام اتمز ایسه عدالتی ساقط اولماز » دیمش . ولکن بومسئله ابن کمالدن روایت اولنمش ایسه‌ده درصاحبی بوروایتی تغلیط ایتمش و «شهادته مانع اولان شرب خمرده ادماندر» دیو روایت مذکوره‌یی بحر صاحبی بحرده تصویب ایدوب شرب خمر غیریده ادمانی شرط قلمشدر . وحاشنده واقع اولان تحقیقده «خمرك برقطره‌سنك شربی کبیره‌در .» دیو تصریح ایدلش . فقط مشایخ فقهانك ادمانی شرط قیلدقلری ، «حاکم شرعی حضورنده شربی ظاهر اولسون ایچوند» دیو بیان بیورلمشدر . درالمختار حاشیه‌سنده دخی بووجهله ذکر ایتمشدر .
﴿ وظایف ﴾

تارك صلوة ومفطرك شهادتلری

عذر شرعیسز صوم وصلوة مثللو برفرض موقتی تأخیر

ایدن کمسه‌نك شهادتی مقبول اولماز . موقت اولمیان حج وزکوة مثللو فرضلری تأخیر ایدر ایسه شهادتنك تبولنه مانع دکلدر .
﴿ مضمرات ﴾

عذر شرعیسز وتأویلسز اوج کره جمعه نمازینی ترك ایلدیلین کذلك فاسق اولدیغندن شهادتی قبول اولنماز . وبعض کتابده عدد تقدیر ایتیوب «اکر عذرسز متکاسل ولاابالی اوله‌رق ترك ایدر ایسه فاسق اولور» دینلمش . فتواده بونك اوزرینه‌در .
﴿ قاضیخان ﴾

استخفاف جماعت بیانی

استخفافاً جماعتی ترك ایدر ایسه ینه شهادتی مقبول اولماز .
﴿ محیط ﴾

وحرمت مغلظه‌ده عذرسز بش کون شهادتی تأخیر ایدن کمسه‌نك دخی شهادتی قبول اولنماز .
﴿ قنیه ﴾

تارك شهادت حسبیه‌نك حکمی

برکمسه برکمسه حضورنده حرمنی تطلیق ایدر . ویا حرمت مغلظه‌یی موجب برشیده بولنورده ینه مرقومه‌یه دخول وخروج وزوجیت معامله‌سی ایدوب بوحاله واقف کمسنه طوغریجه

ایفای شهادت ایچون طلبسز محکمه‌یه کیدوب شهادت ایتمك لازم ایکن بوشهادتی بش کون تأخیر ایدر ایسه فاسق اولور. بوصورتده مؤخراً کرك او ماده‌یه وکرك توبه‌سی ظاهر اولنجه‌یه قدر ماده‌ٔ آخره شهادتی مقبوله اولماز . ﴿ وظایف ﴾

تارك شهادت فی حقوق العباد

خواهر زاده « حقوق عبادده دخی برکسنه‌دن شهادت طلب اولنوب برعذر شرعیسی اولمدیغی حالده امتناع ایلدکدن صکره اول ماده‌یه و یا غیر یسنه شهادت ایلسه مقبول اولماز . حین طلبده تأخیر ایله فاسق اولدیغیچون » بیورمش . ﴿ظهیریه﴾

آقچه مقاوله‌سیله و یاپرشیٔ بدلنده شطرنج وسائر اویون اوینار ایسه کذلك شهادتی قبول اولنماز . آقچه‌سز و برشیسز اکلنمك ایچون شطرنج اوینار ودوام ایدوب نمازك وقتنی کچیرر و یاباطل و یلان یره یمین ایدر ایسه ینه قبول اولنماز .
﴿ عینی شرح هدایه ﴾

اکر برکسنه ملاعبدن برشیٔ ایله اویناوب نماز وسائر فرضلردن کرو قلماز ایسه اوینادیغی وچالدیغی زورنه وطاغل مثللو شنیع برشیٔ ایسه شهادتی جائز اولماز . واکر شنیع وعیب عد اولنماز . مثلا توتون ایچمك وبعض نغماتده بولنمق کبی برشیٔ

ایسه شهادته مانع دکلدر ، اکر رقص وفحشیات ایدوب معاصی وکبائره داخل اولماز ایسه . ﴿محیط﴾

جمعیتلرده شرقی چاغران مغنی ارکك ومغنیه قادینلرك شهادتلری مقبول اولماز . ﴿ شرح الی المکارم﴾

موتی ظهور ایدن خانه‌لره کیدوب موزون اشعار ایله اغلامغی صنعت ایدینن خاتونلرك دخی شهادتلری مقبوله اولماز. کندو اقرباسندن برینك وفاتیله برخاتون سسلنه‌رك آغلار ایسه مانع دکلدر . ﴿ سراج الوهاج ﴾

مخنث رذیل ودنی کسنه‌لرك شهادتلری قبول اولنماز. ﴿ذخیره﴾

یلانجیلق ایله معروف اولان کسنه هر نه‌قدر توبه ایتسه بیله آنکدخی شهادتی قبول اولنماز . عدالت ایله معروف اولان کسنه یلانجی شاهدلك ایدوب صکره توبه ایتسه اصح روایت اوزره شهادتی مقبولدر . ﴿ خزانه ﴾

فاسقك توبه‌سنك قبولی

فاسق اولان کسنه توبه ایتسه بیله توبه‌سی ظاهر اوله‌جق قدر بر مدت مرور ایتمدکجه ینه شهادتی مقبول اولماز . بومدت ایچون بعضیلر آلتی آی وبعضیلر برسنه‌یه تقدیر ایتمشلر فقط صحیح اولان رأی حاکمه مفوضدر . زنا و سرقت وشرب خمر قباحتلرندن طولایی حد اجرا اولنان

كسندلرتوبه ايدرلرايسه بالاجماع شهادتلری قبول اولنور. ﴿بدایع﴾

اهل هوا و بدعتك شهادتی

اصحاب وتابعين اسلاف وعلمایه سب ايدنلرك شهادتلری قبول اولنماز. ﴿فتح القدير﴾

جبر وقدريه ومشبهه وروافض ومعطله وخارجی و بو آلتی فرقه‌دن هر بریسی اون ایكيشر فرقه‌دن فرقهٔ ناجيه‌نك غيری يتمش ايكی فرقه‌كه اهل بدعت و اهل هوا اطلاق اولنور. بونلرك اعتقادلری كندولری كفره ايلتمز ايسه شهادتلری مقبولدر. فقط بوقبول جميع مسلمين ومسلمينك غير يلری اوزرلرينه عمومی اولميوب آنجق مراد اصل قبولدر. بعضلرينك كفار اولماسی بوقبوله منافی دكلدر. بونلرك شهادتلری مقبولدر. چونكه فسقلری اعتقاد جهتندن اولوب بوايسه دينده توغل وتعمقلرندن ايلرو كلمشدر.

اهل هوادن خطابيه ارفاضدن برصنف اولوب شهادتی كندوصنفلرینه واجب كوررلر و «هر يمين ايدن محقدر» ديرلر. ايشته بو بدعتلرندن وكذب وتهمتلرندن ناشی شهادتلری مقبوله دكلدر. شيخ اسلام «اهل هوانك شهادتی مقبولدر. اكر بونلر بر برينی تكفير ايتمزلر وماجن اولمازلر ايسه بونكله برابر تعاطيلرنده عادل ايسه‌لر صحيح اولانده بودر» بيورمش. ﴿محيط﴾

صالح اولان برآدم مندرجاتی فحشيات اولان شعر ايله تغنی ايدر ايسه عدالتدن ساقط اولماز. كذلك تعلم عربيه ايچون مندرجاتی فحشيات اولان شعر عربی قرأت ايتسه عدالتی ساقط اولماز. ﴿قاضيخان﴾

لسانی فاحش سب وشتم ايله مألوف اولان كيمسه‌لرك شهادتلری

بركمسنه اهلنه وعبيد واولادينه احياناً شتم ايدر ايسه كذلك عدالتی ساقط اولماز. اما احياناً اولميوب هر وقت ايسه ساقط اولور. ﴿واقعات﴾

حيواناته شتم ايدن دخی بويله‌در. ﴿فتح القدير﴾

ختان سنتنی استخفافاً ترك ايدر ايسه كذلك شهادتی مقبوله اولماز. ﴿نهايه﴾

خصيه‌سز يعنی اينانك آدمك شهادتی مقبولدر. ﴿محيط﴾

خنثای مشكلك دخی نسا كبی شهادتی مقبولدر. ﴿سراج﴾

صناعات رديه اصحابنك شهادتی

وثائق شرعيه وصكوك كاتبلرينك غالب حاللری صلاح اولور ايسه انلرك دخی شهادتلری مقبولدر. ﴿زخيره﴾

صناعات ردیه صاحبلری مثلا اسکیجی وچوبجی وحجام وجولحه کبی کسنه‌لرک شهادتلری اصح روایتده صحیحدر . چونکه بر طاقم صالح کسنه‌لر بو صنعتلرده بولندقلرندن بونلری ظاهرده صنعتلری قدح ایده‌مز . منع ایده‌جک دیکر قادح بولنمدقجه وکذلک حیوانات وسائره دلاللرینک شهادتلری جائزدر . (فتح القدیر)

آلتنجیسی قذفله محدود اولماق

آلتنجیسی : شاهد حد قذفله محدود اولمامقدر . بو قاذف محدود هر نه قدر توبه ایدوب توبه‌سنک اثری ظاهر اولسه بیله ینه شهادتی قبول اولنماز . (بدایع)

هر فاسق فسقندن توبه ایدر ایسه توبه‌سی قبول وشهادتی مقبول اولور . قذفله محدود و یالانجیلق ایله معروف کسنه‌لر توبه‌ده ایتسه‌لر شهادتلری مقبول اولماز . (هدایه)

احکام قذف

عندالحنیفه صحیح اولان مذهب، قاذفک اوزرینه حد اجراء اولنوب توبه‌سی ظاهر اولدقدنصکره درت کسنه مقالنک صدقنه شهادت ایدرلر ایسه شهادتلری مقبولدر . اولوقت قاذفدخی مقبول الشهاده اولور . فقط قاذفه حدینک تمامی

ویا اکثریسی ضرب اولنمق عدم قبولده مشروطدر . وحدک برازی ضرب اولندقدن صکره قبل الاتمام فرار ایلسه جمله‌سی ضرب اولنمدیغندن شهادتی مقبولدر . حد قذفله بر کافر محدود اولدقدن صکره اسلام اولسه شهادتی مقبوله‌در . اما کوله حد ضرب اولندنصکره آزاد اولسه ینه شهادتی مقبوله دکلدر . اما بر کافر قذف ایدوب اسلام اولدقدن صکره حد ضرب اولنسه مؤبداً شهادتی باطله اولور . بعضیسی « حال کفرنده » و بعضیسی دخی « اسلام اولدقدنصکره ضرب اولوب توبه ایتسه شهادتی مقبولدر » دیمشلر . (جوهری)

یدنجیسی شهادتنده جر منفعتی اولماق

یدنجیسی : شاهدک شهادتنده کندویه منفعت عائد اولمامليدر . بناء علیه ابوینک اولادینه واولادینک اولادینه الی نهایه کذلک اولادک پدرینه و پدرینک پدرینه ووالده‌سنه ووالده‌سنک والده‌سنه واجداد وجداته یعنی اصول وفروعنه وزوجک زوجه‌سنه ومملوکه‌سنه وزوجه‌نک زوجنه شهادتلری قبول اولنماز . (حاوی)

وطلاق باین ایله عدتنده اولان معتده‌سنه کذلک قبول اولنماز . (خلاصه)

اکر بر کسنه بر خاتونه بحق شهادت ایلدکدنصکره قبل الحکم

تزوج ایتسه شهادتی باطله اولور . کذلك نسبنی نفی ایدن ملاعنك ولدینه شهادتی باطله در . (فتح القدیر)

بونلرك ماعداسی اقاربك بعضلرینك بعضلرینه شهادتلری مقبولدر . قرنداشك قرنداشه وقزقرنداشنه وقرنداشنك اولادینه شهادتلری مثللو کذلك عموجه واولادلرینك ودایی واولادلرینك وعمه وخاله واولادلرینك شهادتلری مقبولدر . (قاضیخان)

برکمسنه حرمنك والده سنه وکندوسنك دامادینه و باباسنك دیکر حرمنه وکندو حرمنك قزقرنداشنه و بر اوغلی ایچون دیکر اوغلی اوزرینه و ربیبك مربیسنه شهادتلری مقبولدر . (قنیه ومحیط)

ومملوکنه ومدیرینه وام ولدینه شهادتی مقبول دکلدر .
(حاوی)

اجیر خاص ومشترك وتعریف شهادتلری

شرعا اجیر خاص تعبیر اولنور . برخدمتچینك یعنی استاد ایله برابر اکل شرب ایدوب اجرت معلومه سی اولمیه رق عیالنده بولنان خدمتچینك استادینه شهادتی جائزه دکلدر . (حاوی)

اجیر مشترك بونك خلافندر ، برخدمتچی که اجرت معلومه یعنی کونلك و یا آیلق وسنه لك ایله خدمت ایدر ایسه خدمت

ایتدیکی کمسنه یه استحسانا شهادتی قبول اولنماز . واستاذ وشاکردك شهادتلری مقبولدر . (فتح القدیر)

آجرك شیء مستأجرده مستأجره ، معیرك مستعیره شهادتلری قبول اولنماز . (بحرالرائق)

برماه مدتله برکمسنه نك خدمتنده بولنان براجیر استاذینه شهادت ایدوب شهادتی رد اولنمیوبده مدت اجاره مرور ایدنجه یه قدر تعدیلده اولنمسه مدت مذکوره دن صکره تعدیل اولنسه شهادتی قبول اولنماز . برکمسنه حرمی ایچون شهادت ایدوب قبل التعدیل مرقومه تطلیق اولنسه شهادتی مقبول اولمدیغی مثللو برکمسنه آخره شهادت ایدوب قبل القضاء اجیر اولسه شهادتی باطله اولور . برشریك شریکنه مال مشترکده شهادتی نفسنه اولدیغندن قبول اولنماز . برمال آخر ایچون شهادت ایتسه مقبولدر . (کافی)

شریکدن برینك اجیری شریك آخره شهادت ایتسه قبول اولنماز . (مبسوط)

برکمسنه برکمسنه یی حضور حاکمده فلان کمسنه دن اولان حقك کالیسنه وکیل ایلدکده اول وکیل فلان مرقومدن مثلا بیك غروش بالوکاله دعوا ایلدکدنصکره وکالتدن عزل اولنسه مبلغ مزبور بیك غروشده شهادتی مردوددر . بشقه برشیئه شهادت ایتسه رد اولنماز . (قاضی)

برکمسنه نك وکالتنی بلیدرك شهادتنی استماع ایتمك مراد ایلدکده

مدعی علیه شاهدك وكالتنی اثبات ایلدكدن صكره شاهد مرقوم وكالتدن عزل اولنوب موكله شهادت ایلسه مقبول اولماز.

(محیط)

بركمسنه بركمسنه‌یی كرك نفس بلدده وكرك هر كیمده اولور ایسه اولسون حقنك قبض ولدی الحاجه خصومته مطلقا وكیل ایلدكدنصكره وكیل مرقوم برشخص آخر اوزرینه بالوكاله برشیٔ دعوا واقامهٔ بینه ایلدكدنصكره موكل وكیل مرقومی عزل ایلسه اول شخص مذكوره غیریسی اوزرینه وكالته نصب اولدیغی تاریخدن عزلی كوننه قدر هیچ بركمسنه علیهنه مؤكل ایچون شهادتی قبول اولنماز.

(خلاصه)

عزلندن صكره وكیلك شهادتی

وكالتدن عزل اولندیغی تاریخدنصكره موكلك حدوث ایدن برحقنه شهادت ایلسه رد اولنماز.

(كافی)

دینك ساده قبضنه وكیل اولانك دینه شهادتی مقبولدر.

(وجیز)

بركمسنه بركمسنه‌یی خصومته حضور حاكمده وكیل نصب ایدوب اول وكیل اولقاضی حضورنده موكلك بیك غروش برنده آله جغنی بالوكاله دعوا ایتدكدنصكره موكل وكیل مرقومی عزل ایلسه مدعی علیه مرقوم ذمتنده اولان یوز التونه مؤكلی ایچون

شهادت ایلسه شهادتی رد اولنماز. حضور حاكمك غیریده وكیل ایدوب مدعی علیه ایله بیك غروش ایچون مرافعه اولدقلرنده وكالتی بینه ایله ثابت اولدقدنصكره مؤكل وكیلی عزل ایدوب مدعی علیه مرقومده موكلك یوز التونه شهادت ایتسه وكالته حكم لاحق اولدیغندن شهادتی مقبول اولماز. چونكه وكالته قضاء متصل اولدیغی وقت وكیل موكلك هر بر حقنده خصم شرعی اولدیغندن بعدالعزل مذكور التونه شهادتی شهادت خصم اولدیغندن قبول اولنمدی. صورت اولی بونك خلافنده‌در زیرا وكالتنه علم قاضینك لاحق اولمسی وكالته حكم عد اولنماز. انكچون وكیل اولدیغی ماده‌نك غیریسنه وكالتی شامله اولماز. اویله اولدیغی حالده بعدالعزل حق آخره شهادتی مقبولدر. ایكنجی صورتده حتی ذخیرة الفتاواده «اكر برمال حادث اوزرینه بعدالعزل شهادت ایتسه شهادت مقبولدر.» قولنی زیاده ایتمش

وكالت عامه‌یی خاصه‌دن تفریق

خلاصهٔ كلام بركمسه بركمسنه‌یی وكالت عامه ایله وكیل ایدوب اولدیغی حسب الوكاله حضور حاكمده موكلی ایچون خصومتده قائم اولدقدنصكره اول كمسنه‌نك موكلنه كرك حق مطلوب وكرك حق قادم وكرك حق حادثده شهادتی قبول اولنماز. مكر عزلدنصكره واجب اولمش برحقنه شهادت ایده، اولوقت

قبوله مانع یوقدر . اما وکالت خاصده مطلوب به بعد الوکاله شهادتی قبول اولماز . اما وکالتدن عزل اولندقدن صکره مطلوب مذکورك غیری واقع اولان مطلوبنده شهادتی مقبولدر . بو بابده علماء نحاریرك انوارندن بروجه محرر اخذ و اقتباس اولنان مسائل نادره‌یی اختتام ایت : ﴿ وصایف ﴾

اولاد و بابالرك شهادتلری

وکیلك ایکی اوغللری و ابوینی و اجداد و احفادینك وکالته شهادتلری مقبول اوله‌ماز . ﴿ خلاصه ﴾

کذلك موکلك اوغللرینك دخی شهادتلری قبول اولنماز . خصومت وکالتنه شهادت بویله‌جه‌سنه‌در . مثلا : ایکی ارقرداش بابالری انالرینی تطلیق ایلدیکنه شهادت ایلدکلری وقتده اگر آنا و بابالری ایکیسی بردن طلاقی انکار ایدرلر ایسه شهادتلری مقبولدر . و اگر انالری طلاقی دعوا و بابالری انکار ایدیور ایسه مقبول دکلدر . کذالك ایکی قرداش بابالرینك حرمی ارتداد ایلدیکنه شهادت ایلدکلرنده مذکوره حرم دخی منکر اولوب شاهدلرك نفس والده‌لری حیاتده ایسه شهادتلری قبول اولنماز ، اگر وفات ایتمش بابالری دخی ردة مذکوره‌یی منکر ایسه قبول اولنور . فقط ارتدادی دعوا ایدیور ایسه ، قبول اولنماز . ﴿ منیة المفتی ﴾

رضاعاً باباسنه و زوجه‌سنه و رضاعاً اولادینه شهادت ایلسه مقبولدر . ﴿ بزازیه ﴾

عزلدن صکره وصینك شهادتی

وصی وصایتدن بعد العزل صبی‌یه شهادتی قبول اولنماز . ولکن ورثهٔ کباره وصایتنده دخی شهادت ایلسه مقبولدر . ﴿ خلاصه ﴾

وصی وصی اولدیغی میتك آله‌جغنه و دیکرنده اولان عین و امانت کبی شیلرینه ورثهٔ صغاره شهادت ایلسه میتك مشاعاً ترکه‌سندن صغارك حصه‌سی کندوسنه عائد اولدیغندن شهادت دخی نفسنه راجع اوله‌جغی جهتله مقبول اولماز . لکن ورثهٔ کباره شهادت ایلسه شهادتی مقبولدر . ﴿ قاضیخان ﴾

بر آله‌جقلو کندی آله‌جغی جنسندن اولان مدیونك آخره اولان براقچه‌سنه شهادت ایتسه شهادتی مقبولدر . اما وفاتندن صکره مقبول دکلدر . زیرادین مدیونك حیاتنده مالنه تعلق ایتمز . بلکه یالکز ذمتنه تعلق ایدر . اما وفاتندن صکره مالنه تعلق ایلدکندن شهادت مقبول اولماز . ﴿ خانیه ﴾

داینك مدیون مفلسه شهادتی

مدیون مفلس اولور ایسه داینك شهادتی جائز اولماز . ﴿ قنیه ﴾

ابن شحنه‌منظومه شرحنده قنیه‌نك ذكر ایلدیكی نقولی بیان ایلدكدن‌صكره « حاصلی مدیونه داینك شهادتی جائزدر، مدیون قدرتلو و حال‌حیاتده ایسه» بیورمشدر. »

مدیونه داینك شهادتنده ایكی قول واردر. وفاتندن‌صكره داینك بالاجماع شهادتی قبول اولنماز. منیه‌ده « بر داینك مفلس اولان مدیونه شهادتی جائزدر » دیمش. انقروی فتاواسنك هامشنده حافظ الدین البزازی حضرتلرینك جامع الفتاوی نام كتابنده « داینك مدیون‌مفلسه شهادتنك جوازی مشهود علیه اولان مبلغ ویامال‌داینك‌حقنك غیری اولمق قیدیله مقیددر » دیمش. بومسئله‌ده بزازینك قولی خانیه‌یه مخالفدر و بومقامده فقهانك قوللری مضطربدر. لكن احوط اولان حافظ الدین بزازینك جوازی تقیید بیوردیغیدر. بر داینك دینك جنسندن اولمیان برحقده مدیونه شهادتی مقبوله اولوب حقنك جنسندن اولان برشیئده غیرمقبولدر. (ضایفی)

جیران وقفك شهادتلری

بر كمسه قومشوسنك فقراسنه مقدار معلوم برمبلغ ویا برمال وصیت ایدرك وفات ایلدكدنصكره ورثه‌سی وصیت مذكوره‌یی لدی‌الانكار موصینك جیرانندن واولادی‌محتاجیندن اولان ایكی كمسنه وصایت مذكوره‌یه شهادت ایلسه‌لر امام اعظم وابو یوسف قتنزنده مقبولدر. ومحمد قتنده مقبول دكلدر.

وقفده اولادلری فقراء اولانلردن شهادت ایلسه‌لر مقبولدر. (خزانة)

فخر الدین حضرتلری وصیت ایدن ذاتك قومشوسنده فقرادن اولان كمسنه‌لرك بابالری وصایته شهادت ایلدكلرنده موصی‌له اولان قومشولرك مقداری معدود ایسه قبول اولنماز. فتواده بونك اوزرینه‌در. وقفده جوازی دخی بو تأویله مبنیدر بیورمش. (تاتارخانیه)

محله‌سنك مسجدینه وقف ایدوب وفات‌ایلدكدن صكره ورثه وقفی انكار ومسجد مذكور اهالیسندن برقاچ كمسنه شهادت ایلسه مقبولدر. (قاضیخان)

برامیرك معیتنده اولان عسكرك امیرمومی الیه شهادتلری قبول اولنماز. اكر اول عسكرك تعدادی قابل دكلسه قبول اولنور. فتاوی صیرافیه‌ده تعدادك حدی یوز دیو نص ایدوب یوزك مادونی قابل تعداد، مافوقی دكلدر دیو تحدید ایتمش. (جواهر الاخلاص)

بیعه دلالك شهادتی

برشیئك بیعنه وكیل اولانلر ایله برشیده دلالق ایدنلرك بوشیئی بز فلانه فروخت ویا دلالق ایتدك دیو ونكاح و خلعه وكیل اولانلر فلانه‌یی فلانه بز نكاح ویاخلع ایتدك دیو شهادت

ایتسه‌لر شهادتلری قبول اولنماز . و اما« فلان خاتون فلانك منكوحه‌سیدر . و یافلان فلانه‌یی خلع ایلدی . ویاشو،شی فلانك ملكیدر »دیو شهادت ایتسه‌لر شهادتلری قبول اولنور . (بزازیة)

مدعی تعلیم وشهادتك صحتی

برکسه حضور حاكده دعوا وخصومتی اویوجه بیله مدیكندن حاكك امریله ایكی كسه مدعی مرقوم تعلیم ودعواسنی تصحیح ایلدكدنصكره دعوای مذكوره‌یه شهادت ایلسه‌لر مقبولدر . خصومت ودعوایه خصوصا ابو یوسف قولی اوزره مقتدر اولمیانلرك تعلیمیله امر ایتمكده حاكه بر بأس یوقدر وجائزدر بیومش .
(هندیه عن ظهیریه)

زیددن آلمش اولدیغی برمتاعی مشتری عمروه فروخت ایلدیكنی ادعاء وعمرو دخی بیعی انكار ایده‌جك اولسه زید مرقوم مشتری مرقومك عمروه فروختنه شهادة ایلسه مقبول اولماز . كذلك شاهدیندن بریسی« متاع مذكور مدعینكدر بنم ایدی . مرقومه صاتدم وبهاسنی آلدم »دیو شهادت ایلسه مقبول اولماز .
(خانیه)

مقسومده قاسمك شهادتی

اما برشیٔ تقسیم ایدن كسنه‌لر تقسیم ایلدكلری شیده« اول

شیٔ بزتقسیم ایلدك» دیو كندو قسمتلرینه بعدالدعوا شهادت ایلسه‌لر امام اعظم حضرتلری عندنده مقبولدر . وامام محمد قاسمك شهادتنی تجویز ایتمامش وابو یوسف دخی اولا امام محمدك رأینه قائل اولمش ایسه‌ده مؤخراً امامك قولنی ترجیح ایتمشدر . تقسیمده كیفیت شهادت وصورتی شو نصف شونك شو نصف آخرده بونك تقسیمده سهملرینه اصابت ایتدی دیمكدر . بعده بایعك شهادتی قبول اولمیوبده تقسیمده قاسمك شهادتنك قبولنك وجهی ملكیت قسمتله ثابت اولمیوب آنجق بالتراضی ویا قرعه اجرا اولنوبده طرفینك صكره‌دن واقع اولان تراضیلریله ثابت اولدیغندندر شوقدركه تقسیمده شهادتك قبولنده واقع اولان اختلاف اجرتسز اجرا ایدیلان قسمت حقنده اولوب اما اجرتله اولان قسمتده قاسمك شهادتنی اجاما جائز اولماز .
(محیط)

وتقسیم مذكور كركسه میانه‌لرنده رضاء وكركسه طرف حاكمدن قضاء اولسون حكمی بردر . (هدایة)

تقسیمده مأمور اولان ایكی كسه مثلا اراضی ویا بساتینی تقویم وتقسیم ایلدكلرندنصكره كیفیتنی ورثه حضورنده قاضی‌یه عرض وورثه دخی تخمین وتقسیم مذكوری اقرار ایدوب قاضی بونلرك میانه‌لرنده قرعه اجرا وهر برلرینك حقلرینی اعطا ایتدكدنصكره تقسیم مذكورده واقع اولان دعوایه اول مخمنلر معلوماتلری اوزره شهادت ایلسه‌لر بلا خلاف مقبولدر .
(ذخیره)

مورث متوفانك ورثه‌سی اوزرینه وارثك شهادتی

برکسه برار قرنداشیله ایکی کسه ذمتلرنده شوقدر آقچه ویا بر مقدار مال ترك ایدرك وفات ایلدکدنصکره زید ظهور ایدوب بن متوفانك اوغلی ووارثی‌یم دیودعوا ومذکور کسنه‌لر دخی مدعا شهادت ایلسه‌لرشهادتلری مقبولدر. (محیط).

ورثه‌دن بریسی مورثلری زیدك عمروه شوقدر دینی اقرار ووارث مرقومله برابر دیگر برکسنه دخی شهادت ایلسه‌لر شهادتلری مقبولدر. (خزانة).

ورثه‌دن ایکیسی مورثلرینك فلانه شوقدر غروش بورجنی اقرار ایلدکلرندن صکره مبلغ مزبوری دآینه ویرمیوب حاکم شرعی اقرارلریله دخی حکم ایتمیوب استشهاد ایلسه‌دین مذکوریله مورثلرینك اوزرینه شهادتلری مقبولدر . ومبلغ مزبور ترکه اوزرینه ثابت اولور واکر حاکم شرعی وارثان مرقومانك اقرارلریله حکم ایدوب حصه‌لرندن مبلغ مزبوری الزام ایدر ایسه شهادتلری مقبول اولماز . چونکه قبل القضاء مجرد اقرار دینی کندولرینك حصه‌لرینه تحویل ایتمز وحکمدنصکره شهادتك عدم قبولی جرمغنم ودفع مغرم اولدیغیچوندر .

سکزنجیسی شاهد خصم اولمامقدر

سکزنجیسی : شاهد مدعی علیهك خصمی اولمامقدر. بناءً

علیه وصینك صبی‌یه وکیلك موکلنه شهادتلری مقبول اولماز . بوندن اقدم سبقت ایلدیکی کبی لاجل الدنیا برعدوك عدونه دخی شهادتی قبول اولنماز . واما عداوتی دین سببیله ایسه شهادتی مقبولدر . عداوة دنیویه‌نك تعریفی برکسه برکسه‌نك فرحلندیکی شیدن محزون وحزنلندیکی شیدن مفرح اولمقدر . وبعضیلری «عداوة دینیه ودنیویه عرف ایله معروف اوله بیلور» دیمش . (خزانة)

تعریف عداوة دینیه ودنیویه

عداوة بحثنده اغلب کتب حنفیه‌ده مصرح والسنهٔ فقهاده مشهور اولان دنیا سببیله واقع اولان عداوة شهادته مانع دکلدر . اول عداوة سببیله اوکسه فاسق اولمدقجه یاخود شهادتده جلب منفعت ودفع مضرت بولنمدقجه اشته عداوة حقنده روایتك الك صحیحی بودر . واعتماد دخی بونك اوزرینه‌در دیو بحر رائقده بیان اولنمش . بناءً علیه برکسه بر شخصه برحقده مخاصمه ایدوب اوزرینه دعوا ایلسه مخاصمه‌وقوعبولان دعوانك غیریده شهادتی صحیح مخاصمه‌وقوعبولان دعواده صحیح دکلدر . وکیلك وکیل اولدیغی دعواده شهادتی صحیح اولمدیغی مثللو . اما ایکی کسه میانه‌لرنده اولان برحقده احدهمانك آخره اول حقده شهادتلری صحیح اولمدیغی درکاردر . (قاضیخان)

طقوزنجیسی شاهد شهادت ایلدیکی شیٔ خاطرلامق

طقوزنجیسی : شاهد شهادت ایده‌جکی شی اداوقتنده بیلوب وخاطرلامق لازمدر . مجرد خطنه اعتماد جائز دکلدر . کذلك قاضینك دیوانده یازیلی اولان شهوده وکتابته اعتماد ایتملری جائز اولمیوب کیفیتنی تذکر ایتمك لازمدر . اشته بوتفصیل امام اعظم حضرتلرینك قولیدر . حتی امام مشار الیه عندنده شاهده شهادت ایده‌جکی ماده‌یی وتاریخنی ومالك مقدار وصفتنی تذکر ایتمك لازمدر . اولوجهله تذکر ایتمیوب ده ساده خط وخاتمنه عمل ایدرك شهادة ایتمك لایق دکلدر . بو یله تذکر ایتمیوب بیلمیه‌رك شهادت ایدر ایسه یالانجی شاهددر . ویا آنجق شاهد اولدیغی مجلسی تذکر ایده‌بیلسه‌ینه کفایت ایتمز . (خلاصه)

ملتقط نام کتابده امام محمد حضرتلرندن مروی اولان شاهد شهادتك وقت ومکاننی بیلمیه‌رك خطنه اعتماداً شهادت ایدر ایسه معاملات ناسی تسهیل ایچون جائزدر بیورلمش . امام یوسف عدم تذکری آنجق قاضی وراویده تجویز ایتمش . (محیط)

شمس الائمة الحوانی حضرتلری امام محمدك قولنی ترجیح واجناسنده وخلاصه‌ده دخی قول مذکور ایله افتا بیورلمشدر . بزازیه‌ده دخی امام مشار الیه قولنك اوزرینه جزم اولنمشدر . (وظایف)

برکسه برماده‌یه شهادتی حقنده خطنی کوروب کندو خطی اولدیغنی بیلوب اصل شهادتی دخی نسیان ایلدیکی تقدیرده شهادت کندویه منحصر اولمش ایسه شهادت ایتمك جائزدر بوبابده قول مأخوذ بودر . (منتقی)

فتاوای سراجیه‌ده بو مسئله ایچون بر باب عقد اولنمش شهادتنی ضبط ایچون بر ورقه‌یه تحریر ولدی الحاجة قرأة ایدر ایسه ساده خطنه اعتماد ایتدیکندن شهادتی مقبولدر . دیوب بونك اوزرینه برچوق مسائل تفرع ایتدرلمش خلاصه‌سی قضاء وشهادة وروایتله مخبرك اخبارنده خطنه اعتمادك جوازیدر وبحر رائقده «مسئلهٔ مفتی بهایه بناءً برکسنه خطنه اعتماد ایدوب شهادت ایتسه شهادتی قبولنه قائل اولورز» دیمش . فقط قاضی شاهده سؤال ایلدکده اکر بیلمیه‌رك مجرد خطم اوزرینه شهادت ایتدم دیر ایسه شهادتنی رد واکر بیله‌رك بالتذکر شهادت ایتدم دیر ایسه قبول ایدر . (بزازیة)

اونجیسی شاهد کوروب شهادت ایتمك

اونجیسی : شاهد برشیئی معاینه ایتمدکجه بالاجماع شهادت ایده‌مز . فقط اون مسئله‌ده شهادت ایدر . اول اون مسئله‌ده عتق وولاء ونسب وموت ونکاح ومهر ودخول وولایت قضا

واصل وقف وولادة ووقفك اصلى اصل وقفك صحتى آكا
تعلق وتوقف ايدندر .

شهرتله شهادتك صحت وتفسيرى

ايشته بو اون مسئله‌ده كذبه اتفاقلرینی عقل تصور ايتيوب
وكندولرده عدالت دخی مشروط اولميان بر جماعت ويا عادل
ايكی كمسنه‌لر اخبار ايدرلر ايسه سماعا شهادت ايتمك جائزدر .
وموتده انثی اولسه بيله برعدل كفايت ايدر . مختار اولانده
بودر . ملتقی وفتح القديرده بويله بيان ايتمشدر . (وظائف)

فقط شارح وهبانيه مخبرك وارث ووصی مثللو برمناسبتله
متهم اولماسيله تقييد ايتمشدر . ودررده منلا خسرو حضرتلری
اويله بيان ايتمش . (وظائف)

سماعله شهادت جائز اولان محللرده شاهدلر بزعياناً كورمدك
ايسه‌ده لكن عندمزده اشتهار ايتدی ديو شهادت ايتسه‌لر
جائزدر . اما زبويله شهادت ايدرز . چونكه بويله ناسدن استماع
ايتدك ديرلرايسه قبول اولنماز . (قاضيخان)

موثوق كمسه‌لر بزه خبر ويرديكندن «فلانك موتنه بزشهادت
ايدرز» ديوايكی كمسه‌لرشهادت ايلسه‌لر شهادتلری اصح اقوالده
قبول اولنور . كذلك «قبره‌دفننه وجنازه‌سنه حاضر اولدق» ديو
شهادت ايلسه‌لر مقبولدر . (بزازية)

اخبار واحد ايله موتك ثبوتی

موتی اخبارده لفظ شهادة شرط دكلدر . اماحضور حاكمده
اخبارده لفظ شهادتدن لازمدر . (بزازية)

نسبده ونسبك غيريده شهرتله شهادت ايكی نوع اوزره‌در .
بريسی شهرة حقيقيه ديكری شهرة حكميه‌در . شهرة حقيقيه
كذبه اتفاقلرینی عقل تجويز ايتميه‌جك برچوق كمسه‌لردن استماع
اوزرينه شهادة ايتمكدر . شهرة حكميه عادل ايكی كمسنه شهادت
لفظيله حضورنده شهادت ايتمكدر . ومنيه نام كتابده شهرتله
شهادت آنجق درت شيده حلال اولور . اوده نسب ونكاح
وقضاء وموتدر . بونلردن اولكی اوجده شهرة آنجق كذبه
اتفاقلرینی عقل تصور ايتمين بر ويا ايكی عدلك اخباريله اولور .
موتده بركمسنه‌نك اخباری كافيدر ديمش . وقفده صحيح اولان
وقفك اصلنه تسامعله جائزدر . زيرا وقف اعصار اوزره باقی
اولوب شرائطی باقی اولمديغندن شرائطنه تسامعله شهادة جائز
دكلدر . وقفك صحتی كندوسنه تعلق وتوقف ايدن شئ وقفك
اصلندن معدوددر ايتميان شرائطندندر . ديو اصل ايله شرطی
فقهاً تعريف ايتمشلردر . كذلك نكاح ودخولده « زوجه‌نك
زوج ايله ساكن اولملری مثللو ساكن اولورلرايدی » ديو شهادت
ايلسه‌لر مقبولدر . رشيدالدين فتاوی سنده ايكی كمسه نكاحه
شهادة ايلدكلرنده « سزعقد نكاحده حاضرمی ايديكز » ديوقاضينك

سؤالنه « دکل ایدك » دیسه‌لر سماع اوزره نکاحه شهادت حلال اولدیغندن شهادتلری ینه قبول اولنور ۰ وحتی برکسه برخاتونك خانه‌سنه کیروب چیقارکن کوروب وناسدن دخی اول کسه اول خاتونك زوجی اولدیغنی ایشیدرایسه « اول خاتون اول کسنه‌نك زوجه‌سیدر » دیو شهادت ایتمك جائزدر ۰ هر نه‌قدر عقدنکاحده بولنمامه بیله بیورمش ۰ (فصولین)

مذکور اون مسئله‌نك بعضیسنده اختلافله برابر جمله‌سنك احکامی بروجه محرردر ۰ مسائل مذکوره‌نك غیری مواد شرعیه‌ده معاینه ایتمدکجه شهادت جائز اولمدیغی مثللو حکم نافذ دکلدر ۰

شاهد شهادت ایده جکی مشهود علیهی کورمدکجه شهادت ایتمك صحیح دکلدر ۰ مشهود علیها اولان برخاتونی کورمیوب ساده بر پرده آرقه‌سندن صوتنی استماع ایتمکله صوت صوته بکزه‌دیکندن غیری برکسه اولمق احتمالندن ایچون شهادت جائز دکلدر ۰ مشهوده‌ٔ مرقومه کندوسنك غیری برکسه اولمدیغی معلوم اولان بر محل مضبوطه کروب ومحل مذکورك طرف آخردن قپوسی دخی اولمیوب شاهد دخی قپو اوکنده اوتوروب مرقومه‌نك صوتنی استماع و بوصورتله علم حاصل اولدیغندن مرقومه‌نك اقرار ینه شهادت ایلسه شهادتی مقبولدر ۰ فقط قاضی یه لایق اولان مشهود علیهایی کوردکی؟ دیو سؤال واول دخی بروجه محرر تفسیر ایدرایسه شهادتنی قبول لازمدر ۰ (تبیین)

نسا اوزرینه شهادت

یوزی اورتولی برخاتوندن شهادت تحملنك جوازنده فقهاء اختلاف ایتمشلر ۰ بعض مشایخ یوزینی کورمکسزین تحمل صحیح اولمازو بعضلری دخی برکسنه‌نك تعریفیله اولور ۰ ایکی کسنه تعریف ایدر ایسه دها اولادر بیورمشلر ۰ فقط برخاتون یوزینی آچوب « بن فلانم » دیرایسه تعریف شهوده حاجت مس ایتمز ۰ اکرخاتون مرقومه وفات ایتمش اولور ایسه فلانه بنت فلان ایدی دیو ایکی شاهدك شهادتندن لازمدر ۰ یوزینی کورمکسزین بوفلانه بنت فلانه‌در دیو شهادت ایتمك شاهدلر ایچون حلال اولماز ۰ (ملتقط)

برخاتون اوزرینه ایکی کسه شهادت ایدوب اسم ونسبنی دخی بیان ایتسه‌لر وول خاتون حاضر ایکن « مرقومه‌یی بیلورمیسکز » دیو شاهدلره سؤال اولندقده بیلمیز دیرلر ایسه شهادتلری قبول اولنماز ۰ « فقط اسمی شویله نسبی بویله ولکن بعینها بوخاتون اولدیغنی بیلمیز » دیسه‌لر اول اسم ونسبك اوزرینه شهادتلری مقبولدر ۰ فقط مدعینك اوزرینه لازم اولان اسم ونسبلری اوزرینه شهادت قائمه اولان خاتون بوخاتوندر دیو دیکر بینه اقامه ایلمك لازمدر ۰ (محیط)

برخاتونه شهادتی صحیح اولماینك تعریفی صحیحدر ۰ کرکسه شهادت لهنه و یاعلیهنه اولسون ۰ (عمادیه)

یوزینی كورمیوب صوتنی استماعله شهادت ایتمك

برخاتون ایكی كسنه حضورنده بن بوجاریه‌می آزاد ایلدم دیو اقرار ایدوب لكن اول كسنه‌لر مرقومه‌نك یوزینی كورمسه‌لر آنلرایچون شهادت ایتمك جائز اولماز . فقط مرقومه‌نك جاریهٔ مذكوره آزادلوسی اولدیغنی اول وجهله اقرار ایلدكدن صكره معتقهٔ مرقومه‌نك یانندن شاهدان مرقومان آیرلمامش ایسه‌لر شهادت ایتمك جائزدر . (تاتارخانیه)

بركسنه‌نك آخر كسنه‌ده آله‌جغی اولوب داینك یاننده بر كسنه اولمدیغی وقت مدیون دیننی اقرار وناس یاننده انكار ایدوب بوصورتله حقنه دسترس اولمقدن عاجز اولمغين مدیون مرقومی دعوت ایدوب خانه‌سنك برطرفنه دخی عدولدن بر قاچ كسنه‌لری كیزلیوب آله‌جغی مرقومدن طلب ایلدكده اقرار ایدوب اقراری مخفی اولانلر اشتدكدن صكره چیقوب كورسه‌لر اقرارینه شهادت ایتمك حلالدر . (محیط)

متصرفنی كوروب ملكی دیو شهادت ایتمك

برشیئ بركسنه‌نك ملكی اولدیغنی بیلور ایسه‌ده مالكی كورمیوب ونسبنی دخی بیلمسه اصح قولده مذكور ملك اوزرینه مالكنه شهادت ایتمك لازمدر . (خزانه)

منتقی نام كتابده «بركسنه‌نك یدنده متاع و یادار اولدیغنی كوروب اول متاع و یادار اول كسنه‌نك ملكی دیو قلبنده یقین حاصل اولوب صكره‌ده دیكر بركسنه‌نك یدنده كورسه اول كوردیكی كسنه‌نك ملكیدر دیو شهادت ایتمك جائز» دیمش . هندیه‌ده شهادة مذكوره‌یی تجویز ایتمش . (وظائف)

ایشته بورایه قدر شهادتك شروط عامه‌سندن اولان شرط تمام اولدی . اما شروط خاصه‌دن برنجیسی : اسلامدر . یعنی اكراوزرینه شهادة اولنان اسلام ایسه شاهدك اسلام اولمسی شرط هرنه‌قدر عملیات وضروری اولمیان اعتقاداتجه مخالف مذهب اولسه بیله بأس یوقدر .

ذكورة

ایكنجیسی : ذكورة یعنی شاهد اركك اولمقدر . اركك اولمقلغك شرطی دخی حد وقصاصده‌در . حدوددن زناده شهادتك نصابی ذكوردن درتدر . نسانك زناده شهادتی مقبول دكلدر .

شهادتك نصابی

اوچنجیسی : شهادتك نصابیدر . بونصابده عموم دعاویده

براولميوب مختلفدر . مثلا زناده نصاب شهادت درت اركككدر . باقی حدود يعنی حدقذف وحد شرب وحد سرقت وحد قود وقصاصده وذكوردن بركافرك اسلام و يا برمسلمك كافراولمسنده شهادتك نصابی ايكی اركككدر . فقط مكتبده صبيانك ودكان چراغنك وقوعاتلرنده معلم واستادك منفرداً شهادتلری مقبولدر . خطأً قتل ماده‌سنده دخی نصابك رجال ايله شهادتلری مقبولدر . بونلرك ماعداسی حوادث شرعيه‌ده علی الاطلاق شهادتك نصابی ايكی اركك و يابراركك ايكی خاتوندر . (وضائف)

رجالك مطلع اولميه‌جغی محللرده نسانك شهادتی

اوزرينه نماز قلنمق ايچون يكی دنيايه كلوب وفات ايدن بر صبينك استهلالنه و بر قزك بكارتنه و بالعموم رجالك مطلع اوله‌ميه‌جغی عيوب نسايه شهادتك نصابی عادله حره مسلمه برخاتوندر . فتح القديرده احتياطه رعايةً ايكی اولمق اولادر بيورمش . (وضائف)

شهادة مذكوره‌ده شهادة ايدركن ينه لفظ شهادة شرطدر . ولادته شهادتده براركك فجأةً كوزمه تصادف ايتدی ديو شهادة ايلسه اكر عادل ايسه مقبولدر . چونكه نسايه مخصوص اولان موادده رجالك شهادتی مقبول دكلدر (مبسوط)

حقوق عباده تقدم دعوا

دردنجيسی : حقوق عباد اولان مواد شرعيه‌ده ولو وكالتله اولسون دعوانك تقدميدر . دعوا سبقت ايتمكسزين شهادة مسموع دكلدر . اما حقوق الهيه‌ده دعوانك تقدم وسبقتی شرط دكلدر . چونكه شهادت عبادك طلب و استشهادلرينه متوقف اولديغی ايچون حتی حقوق الهيه‌ده دعوا ايتمك جميع عباده واجب اولوب كان دعوا موجود ديمك اولديغندن احاد عباددن برينك اقامهٔ دعواسی شرط دكلدر . بوشهادة شهادت حسبيه اولوب بوندن اقدم دعوا مطلبنده اشباهدن روايةً نقل ايلديكم اوزره اون درت محلدر . اوده وقف وطلاق وتعليق طلاق وحريت وتدبير وخلع وهلال شهر رمضان و نسب وحد زنا و حد شرب وايلاء وظهار وحرمة مصاهرة ومولانك نسب دعوالريدر . (وضائف)

شهادتك دعوايه موافقتی

بشنجيسی : شهادتك دعوايه موافق اولمسيدر . شهادت دعوايه موافق اولماز ايسه مقبول اولماز . (كنز)

بواتفاقده معتبر اولان معنا موافق اولمقدر . لفظاً موافقته اعتبار يوقدر . حتی غصب ادعاء ايلمه‌ده شاهد شهادتی غصبی

مدعی علیهك اقراری اوزرینه ادا ایلسه قبول اولنور . (غایة البیان)

دعوا ایله شهادت بیننده امر زائد و یا نقصان ایله اختلافك جوازی

اثباته شرعاً حاجت کورلمیان بر زیاده و یا نقصانلقده دعوا ایله شهادة بیننده اختلاف واقع اولسه اول زیاده و یا نقصانك شرعاً اثباته مدعی مکلف اولمدیغندن شاهدك قبول شهادتنه مانع دکلدر . مثلا مدعی دعواسنده کون ذکر ایلدیکی و یاخود فلان تاریخده دیو دعوایی توریخ ایلدیکی حالده شاهد مدعی علیهك اقرارینه شهادت وفلان کونده دیو تقیید ایدوب تاریخ بیان ایلسه و یا مدعی اقرار ادعا ایتمش ایسه‌ده محل بیان ایلدیکی حالده شاهدلر بك فلان مملکتده اقرار ایلدی دیسه‌لر و یاخود مدعی محل بیان ایتمشده شاهدلرك ذکر ایلملری و یا اول مکانك غیری برمکان بیان ایلملری و یا مدعی مدعی علیه صارقلی و یا آته بنیلی اولدیغی حالده اقرار ایلدی دیو دعوا وشاهدلر مرکبه بنمش و یا یایا اوله‌رق کیدردی و یا قاو یق کیمش ایدی دیو شهادتده اختلاف ایتسه‌لر بومثللو زیاده ونقصان ایله وقوعبولان اختلاف شهادتك قبولنه مانع دکلدر . اثباته حاجت اولمدیغندن بونلرك ذکرلریله انلردن سکوت حکمده بردر . بومثللو تفاوت شاهدین میاننده دخی وقوعبولسه

کذلك شهادتلرینه ضرر ویرمز . انقرویه ، عاقدیه ، بزازیه ، فتاوی عالمکیریه صاحبلری دخی بروجه محرر تصریح ایتمشلردر . موافقت ومطابقت ایکیسی بردر . (وظائف)

مشهود به مدعی بهدن اکثر اولمامق شرط اولدیغی

التنجیسی : مشهود به مدعی بهدن اکثر اولمامقدر . مثلا: بيك بشیوز غروش دعوا ایدوب بشیوز غروشده شهادت ایدرسه توفیقسز مقبولدر . بشیوز غروشده حکم اولنور . اما مشهود به مدعی بهدن اکثر اولورایسه مثلا: مدعی « بشیوز غروش » دیو دعوا وشاهدلر « بيك غروشدر » دیو اداء شهادت ایدرلر ایسه بوشهادت توفیقسز مقبول اولماز . توفیقك معناسی « فی الحقیقه بيك غروش ایدی . فقط مدعی بشیوز غروشنی آلمش » و یا ذمتنی ابراء ایتمشده شاهدلرك آندن خبرلری ولمیوب « اصلنه شهادت ایدیورز » دیو توفیق ایدرلر ایسه قبول اولنور . (محیط)

یاخود « بنم بومدعی علیهده مطلوبم بشیوز غروشدر » دیر ایسه شهودلرینی تکذیب ایلدیکندن شهادتلری باطل اولور . (ذخیره)

« داین آله‌جغندن ذمتنی ابرا و یا بکا حلال ایلدی » دیو مدیون مدعی اوزرینه دفع دعوا وشاهدلری دخی داینك مدیوندن « آله‌جغی

آلدی» دیو اداءشهادت ایلسه‌لر حاکم شرعی مدیونه ابراء و تحلیلدن سؤال ایدر . اکر ابراء ایفا ایله وقوعبولمش اولدیغنی بیان ایدر ایسه رد اولنور . اکر سکوت ایدر ایسه، امام محمد عندنده بیانه جبر اولنماز ایسه‌ده بیان اولنمدقجه شهادت مذکوره قبولده اولنماز . ﴿ذخیره﴾

امامدیون دینی ایتدیکنی ایفا ادعاء ایدوب، شاهدلر صاحب مالك ابراء ایلدیکنه شهادت ایدرلر ایسه بو شهادت جائزدر. برأته حکم اولنور. ایفای دین اولندیغی ادعاء اولنوبده هبه یا صدقه یا حواله و یا احلال اوزرینه شهادة و یا بونك عکسی ادعاء اولنوبده ایفا ایله شهادة اولنسه مقبول دکلدر . ﴿محیط﴾

برکمسنه آخره مثلا اون غروش قرض ویردیکنی دعوا واقامه ایلدیکی شاهدلری دخی مدعی علیهه قرض و یردیکنه اشهاد ایتمیوب ساده مدعینك مدعی علیهه اون غروش و یردیکنه شهادة ایلسه‌لر مدعی علیهك مدعیدن بو صورتله اون غروش آلمش اولدیغی ثابت اولور . اولوقت مدعی علیه «مبلغ مزبور اون غروشی امانة قبض ایتمشیدم» ادعاسنده قولیله تصدیق اولنور . اما مدعی مجرد قرض دعوا ایدر ایسه مدعاسنی اثباته محتاجدر . ﴿خزانه﴾

مدعی قرض ادعاء ایدوب اقامه ایلدیکی شاهدلری سبب بیان ایتمکسزین ماله اقرار اوزرینه شهادت ایلسه‌لر مقبولدر .

قرض و یا بشقه برسببله دین ادعاء ایدوب شاهدلری سبب بیان ایتمیه‌رك مطلق دین اوزرینه شهادت ایلسه‌لر صحیح اولان مقبولدر. مثلا :«زیدك عمروده بیك غروش آله‌جغی اولوب بشیوز غروش بندن صاتون آلمش وقبض ایتمش اولدیغی کوله و بشیوز غروشی دخی صاتون آلمش وقبض ایتمش اولدیغی متاع قیمتی در» دیو سبب بیان ایدرك ادعا ایتسه ادای شهادت ایدنلر دخی مطلقا بشیوز غروشه علی الاطلاق ادای شهادت ایلسه‌لر بشیوز اوزرینه مقبولدر . شهادتده سببی ذکر ایتمك شرط دکلدر . اشته بو مسئله‌دن مستفاد اولان سببله دین دعواسنده اطلاقا شهادتك جوازی اوزرینه نص صریحدر . سببك ذکری شرط دکلدر . ظهیرالدین مرغینانی دخی بویله افتاء بیورمشدر . ﴿عمادیه﴾

عقایده شهادتك دعوایه موافقت ومخالفتی

کذلك شهادتك دعوایه لفظاً ومعناً موافقتك عدم مشروطیتی مدعی بهك ملك اولمسیله‌ده اولور. مثلا :« مدعی به مالك ایسه دعوا دار لفظیله وشهادت بیت لفظیله ضبط اولنسه لایق اولان و عرفزه بناء اشبه واظهر اولان، قبول اولنمقدر» دیو ذخیرة الفتاواده تصریح بیورلمشدر. ﴿وضائف﴾

مدعی دارك کایسنی دعوا واقامه ایلدیکی شاهدلری نصفنه

شهادت ایدرلر ایسه نصفنه شهادت مقبول اولوب بلاتوفیق دارك نصفیله مدعی به حکم اولنور . (قاضیخان)

مدعی ملك مطلق ادعا ایدوب شاهدلری سبب معین اوزرینه شهادت ایلسه‌لر مقبولدر . (تبیین)

مدعی ملك مطلق دعوا ایه‌وب شاهدلری اولا سبب، صکره ده مطلق شهادت ایلسه قبول اولنماز . لکن اکر اولا اطلاق ، صکره سبب اوزرینه شهادت ایلسه‌لر مقبولدر . (فصولین)

ملك مطلق ونتاج و بونلره مماثل دعوالره شهادتك بیانی

نتاج ادعاسنده یعنی « قسراغمك قولونی اولدیغندن ملکمدر » دیو دعوا و شاهد علی الاطلاق « ملکیدر » دیو شهادة ایلسه مقبولدر اما مطلق ادعا ایدوب شاهدلری نتاج اوزرینه شهادة ایلسه‌لر مقبول دکلدر . (خزانه)

اولا نتاجله ملك ادعا ایدوب، شاهدلری مدعی علیهدن، مدعینك اشترا ایلدیکنه شهادة ایلسه‌لر توفیقسز قبول اولنماز . یعنی « قسراغمك قولنی ایدی . مدعی علیه فروخت ایتدکدن صکره ینه صاتون آلمشیدم » دیو ادعا ایتمکدر . بویله توفیق ادعا ایتمز ایسه قبول اولنماز . (ظهیریه)

ملك مطلق ادعا ایتسه و شاهدلری « باباسندن منتقل ارثاً

ملکی » ویا « مالکی اولان فلاندن صاتون آلدی » دیوب « الان مدعینك ملکیدر » دیو تصریح ایلسه‌لر قبول اولنور . « فلان مرقوم مدعی بهی ملکندن اخراج ایلدیمی؟ » دیو قاضی شهوده سؤال ایدر . « بیلمز » دیرلر ایسه ینه صحیحدر . (عمادیه)

« بوندن بر ماه مقدم بندن قبض ایتمشیدك » دیو مورخاً ملك مطلق دعوا ایدوب و ملك مطلق اوزرینه بلا تاریخ شهادت ایلسه‌لر مقبول اولماز . بونك عکسی مقبولدر . (مختار)

ارثله ملك دعواسی ملك مطلق دعواسی مثللودر .
(وجیز و خلاصه)

برکمسنه‌نك یدنده اولان برخانه ایچون « بر سنه‌دنبرو بنم ملکمدر » دیو دعوا و شاهدلری « یکرمی سنه‌دنبرو مدعینك ملکیدر » دیو شهادت ایلسه‌لر بو شهادت باطلدر . بونك عکسی صحیحدر . یعنی یکرمی سنه‌دنبرو ملکمدر دیو دعوا و شاهدلری بر سنه‌دنبرو ملکیدر دیو شهادت ایلسه‌لر صحیحدر . (قاضیخان)

« بغیر حق مالمدن شوقدر آقچه قبض ایتدی » دیو دعوا و شاهدلری « ربا اوله‌رق اول قدر مبلغ قبض ایلدی » دیو شهادت ایتسه‌لر مقبولدر . (عمادیه)

دار دعواسنده « دار مدعینکدر » دیو ادای شهادت شرعیه‌دن صکره شاهدلر غائب اولسه‌لر و یا وفات ایتسه‌لر تکرار حضور حاکمه جلبلری ممکن اوله‌مدیغی جهتله حاکم شرعی دارك

بناسیله مدعی یه حکم ایده‌جك اولدقده مدعی علیه « بو بنایی بن بنا ایتدم » دیو دعوا ایلسه قبول اولنماز . مدعی به بناء ایله حکم اولنور . (خلاصه)

« بو دار مدعینك » دیو زیاده بر شی بیان ایتمیه‌رك شهادت ایلدکدن صکره وفات ایتسه‌لر و یا غائب اولسه‌لر، صکره بر مدعی دخی کلوب اول دارك بناسی کندوسنك اولوب نفسیچون بنا ایلدیکنی دعوا وایکی شاهد دخی اقامه ایلسه قاضی اووقت دارك عرصه‌سنی مدعی اوله وبناسنی دخی مناصفة مدعی اول وثانیه حکم ایدر . (محیط)

اوزرنده خورمه وسائر اشجار اولان ارض دخی دار منزله‌سنده‌در اکر مدعی وشاهدلری تفسیر ایتمیه‌رك ادعا وشهادت ایدرلر ایسه قاضی ارضی مدعی یه حکم ایدر. خورمه واشجار سائره دخی شهادتده داخله اولسه‌لر بیله ارضه تابع اولور . کذلك قاش ایله یوزك قن ایله سیف دعوالری دخی بو مثللودر . (عمادیة)

مدعی یه عقد ویا اسباب ملکدن بر سبب اولور ایسه مثلا : « بر کمسه برداری پدرندن ویا برندن شراء ایلیوب ملکی اولدیغنی ادعاء واداء شهادت ایدن دخی مطلقا ملکی اولدیغنه شهادت ایلسه شهادت مقبوله دکلدر » دیو تبیین وذخیره ده تصریح اولنمشدر . (هندیه)

کتاب اقضیه‌ده مثلا شراء ملکی اولدیغنی دعوا وشهود « مطلقا ملکیدر » دیو شهادت ایلسه، دعواده « فلان اوغلی فلان نام » دیه معروف بر آدم بیان ایدرك « آندن شراء » ایلدم دیو دعوا ایتمش ایسه

قبول اولنماز اما « بر آدمدن » ویا « فلاندن صاتون آدم » دیو دعوا ایدوب وشاهدلری اطلاق اوزره شهادت ایدرلر ایسه بو صورتده قبولنه مانع یوقدر . (محیط)

بو مقامده عاجزانه بزدیرزکه « شو تعریفدن آکلاشیلان شودرکه مشتری یعنی مدعی بایعی بیان ایتمیه‌رك دعوا ایدر ایسه کانه هیچ ذکر ایتمیوب ملك مطلق دعواسی ایتمش اولدیغندن شاهدلرك دخی اطلاق اوزره شهادتلری بو صورتده اصل دعوایه موافق بولندیغندن صحیحه‌در . » بناء علیه دررده « اطلاق وتقییدده موافقت انجق ارث ونتاج مجهولدن شراء دعوالرینك غیریده‌در » دیمش . « چونکه ارث ایله شراء اطلاقه مساوی ونتاج اطلاقدن زیاده‌در » (وضایف)

بحر رائقده هم لفظا وهم معنی شهادتك دعوایه موافقتی مسئله‌سنده یکرمی اوچ مسئله‌یی فقهاً استثناء بیوردیغنی تصریح ایتمشدر .

مدیون دینی ایفاء ایلدیکنی دعوا و اقامه ایلدیکی شاهدلری داینك مدیونی دین مذکوردن ابراء ویا تحلیل ایلدیکنه شهادة اتسه‌لر مقبولدر . غصب ادعاسنده غاصبك غصبی اقرارینه شهادة ایلسه‌لر مقبولدر . کفیلك ایفاء ادعاسنده شاهدلری برائته شهادة ایلسه‌لر مقبولدر . فقط بونده یعنی کفیلك ابراسی تقدیرنده کفیل اصله رجوع ایده‌مز . بلکه طالب اصله رجوع ایدر . کانه کفیلی کفالتدن ابراء ایتمش اولور . بناء علیه کفیلك

ابراسی اصالت ابراسنی موجب اولماز . زید عمروك اوزرینه مبلغی تصریح ایتمیه‌رك « اون بیك » دیو ادعا وشاهدلری « اون بیك مبلغ » دیو شهادة ایلسه‌لر ، مبلغ عرفده مقدار دینلدیکندن مقبولدر .
زوجنك تطلیقه نصب ایلدیکی وکیل « بنی تطلیق ایلدی » دیو دعوا واقامه ایلدیکی شاهدلری دخی « زوج مرقومه‌یی بنفسه تطلیق ایلدی » دیو شهادة ایلسه‌لر مقبولدر .

خلع لفظیله طلاق وتزویج لفظیله نکاح دعوالرنده شهادتك اختلافی

کذلك طلاق دعواسنده خلعه شهادة ایلسه‌لر توفیق ممکن اولدیغندن بودخی مقبولدر . مدیون ابراء ادعا ایدوب شاهدلری برمال ایله صلح اولدقلرینه شهادت ایلسه‌لر ، مدعی به جنسندن ایسه بعضیسندن اسقاطله ابراء حاصل اولدیغیچون شهادتلری مقبولدر . فلانه جاریه‌یی مهر اقچه‌سیله زوجندن اشتراء ایتدیکنی ادعا ایدوب شاهدلری زوجی جاریهٔ مرقومه‌یی مهر بدلنده ویردیکنه شهادة ایلسه‌لر مقبولدر . سمرقند میزانیله اون دینار ادعاء ایدوب صکره شاهدلری « مکه میزانیله » دیو شهادة ایلسه‌لر مقبول اولماز . مدیون متفرق اوله‌رق ایفا ایلدیکنی ادعا وشاهدلر جمله‌سی بردن ایفاسنه شهادت ایلسه‌لر مقبول اولماز . ودیعه دعوا ایدوب مودع انکار ایله ودیعه‌تك مودع قتنده اولدیغی

مودعك اقرارینه شهادت ایلسه‌لر مقبولدر . غصبده اولدیغی مثللو عاریتده‌ده بویله‌در . ﴿ فصولین ﴾

خانه اوزرینه شهادت

برکمسه‌نك یدنده اولان برخانه ایچون « صاتون آلدم » دیو دعوا وشاهدلر شهادتلرنده ثمن تسمیه ایتمسه‌لر ویاثمنك جنسنده ویامقدارنده اختلاف ایلسه‌لر بوصورتده اکر بایعك بیعی اقرارینه شهادة ایدوبده ثمن تسمیه وقبض اولندیغنه شهادت ایتمسه‌لر شهادتلری باطله‌در . « خانهٔ مذکوره‌یی صاتوب ثمننی آلدیغی حضورمزده اقرار ایلدی » دیو شهادة ایلسه‌لر بوجائزدر . ﴿ مبسوط ﴾

نکاحده ساده ایجابه شهادتك صحتی

برینك تزویج ایلدیکنه شهادت ایدوب قبول ایدیجینك قبولنه ایتمسه‌لر مقبولدر . ﴿ عمادیه ﴾

ولیسی « تزویج ایلدی » دیو دعوا وشاهدیندن بریسی « ولیسی » دیکری « بالنفس کندوسی نفسنی تزویج ایلدی » دیو شهادة ایلسه‌لر تناقض اولدیغندن بوشهادة مقبول دکلدر . وزیدك مورثی اوزرنده شو « قدر غروش حقم وار » دیو زید اوزرینه دعوا وشاهدلر « فی الحقیقة متوفاده اوقدر مطلوبی وار ایدی » دیو

شهادة ایلسه‌لر صحیحه‌دکلدر . لکن «وفات ایدوب ذمتنده قالدی» دیه‌رك شهادت ایدر ایسه‌لر صحیحدر . (فصولین)

متوفا اوزرینه شهادتك شرطی

بلا تاریخ مطلقا نکاحنی دعوا واقامه ایلدیکی شاهدلری «فلان آیده تزویج ایلدی» دیو شهادت ایلسه‌لر قبول اولنماز . بونك عکسی یعنی «فلان آیده تزویج ایتمشیدم» دیو دعوا ایلسه «تزویج ایتدی» دیو بلاتاریخ مطلقا شهادت ایلسه‌لر صحیحدر .

شرب خمره شهادتك شرطی

شهادتك شروط خاصه‌سندن بریسی ده یعنی یدنجیسی شرب خمره شهادت وقتنده شاربی سکران اولماز ایسه رایحه‌نك موجود اولمسیدر . رایحه‌نك زوالندن صکره مقر اولسه ویا شهادة قائمه اولسه حد لازم کلماز .

شهاده علی الشهادة وتفرعاتی

شاهد اصل متعذر اولور ایسه شاهد آغزندن شاهدلك صحیحدر . بوکا شرع شریفده شهادة علی الشهادة دینور . بو

شهادة قول صحیح اوزره هر بر حقده مقبولدر . اکر اصل شاهدك حضوری متعذر اولور ایسه . شاهد اصلك متعذر اولمسی دخی جمیع متونده بیان اولندیغی اوزره شاهد اصلك وفاتیله تحقق ایدر . فقط بومسئله‌ده فقهانك عباره‌لری مختلفدر . هدایه‌دن قهستانینك روایتی «فرعك شهادتیله حکمدن اول اصلك صحتی شرطدر» دیمش . لکن علی افندی فتاواسنده بوشاهد آغزندن شاهدلق «شاهد اصلك وفاتی یا مریض اولمسی یا مدت سفر بعید اولان برمحلده بولنمسی ویارجاله قارشماز مخدره نسادن اولمسیله اولور» دیو افتاء بیورمش وهر بر اصل ایچون نصاب شهادت ایکی ارککك ویا بر ارککك ایکی خاتون اولوب بریسی آخره و بو فرعلر اصللرینه شهادتلری مطابق اولمق لازمدر . اشهادك صورتی ، شاهداصل شاهد فرعه «شویله برشیئه شاهدم . سنده بنم شهادتم اوزره شهادت ایت» دیوب شاهد فرع دخی «فلان اوغلی فلانك بومادده‌یه شهادتی اولدیغندن «شهادتم اوزره شهادت ایت» دیو بنی اشهاد ایلدی . بن دخی مرقومك «اشهاد و شهادتی اوزره شهادت ایدرم» دیمکدر . بوشهادت علی الشهادة بحثنده اوسط عباره بودر و بونده بش شی واردر . لکن اقصر عبارة شاهد اصل فرعه «شویله برشهادتم واردر . سنده بنم شهادتم اوزرینه شهادت ایت» دیو فرعه خطاب اول دخی «فلانك شو وجهله اولان شهادتنه شهادت ایدرم» دیو شهادت ایتمکدر . سرخسی وابن کمال بو

عباره ایله افتاء و « ایکی کمسنه دیکر ایکی کمسنه‌لرك و یا برجماعتك شهادتلرینه شهادت ایتسه‌لر، عندالحنفیه جائزدر » بیورمشلر . (قاضیخان)

شاهدك بریسی کندو نفسنه اصالةً ایکی کمسنه دخی شاهد اصالت شهادتنه فرعاً شهادت ایتسه‌لر مقبولدر . شاهد اصل کندو نفسنه شهادت ایلدکدن صکره شاهد آخرك دخی شهادتنی اداء ایلسه جائز اولماز (محیط)

ایکی اصللر ایکی کمسنه‌یه « فلانك فلانده شوقدر آقچه حقنی نفسنه اقرارینی ایشتدیکمزه شاهد اولك و بزم اوزرمزه شهادت ایدك . » دیو سویلسه‌لر و فرعلر دخی اول وجهله شهادت ایتسه‌لر و یا ایکی اصللر « فلانك فلانده شو قدر غروشی اولدیغنی فلان مرقوم بزم حضورمزده اقرار ایلدیکندن اقرارینه بز شهادت ایدرز . سز دخی بو شهادتمز اوزرینه شهادت ایدك » دیو اشهاد ایلسه‌لر بو وجهله اشهاد وجوه مذکورده صحیح اولماز . (قاضیخان)

برکمسه برکمسه‌یی شهادتنك اوزرینه اشهاد مراد ایدر ایسه بو بابده لایق اولان طالب ایله مطلوبی جمع ایدوب انلره اشارت ایدر واکر آنلرك غیبتلرنده اشهاد ایتمك مراد ایدر ایسه اسم ونسبلرینی ذکر ایتمك لازمدر . کذلك مشهود علیه دخی غائب ایسه اسم ونسبنی ذکر ایله اشهاد جائزدر . فقط بوقدرجق قضاء ایچون کافی دکلدر . (محیط)

شاهد فرعه لایق اولان، شاهد اصالك اسم ونسبنی ودده‌سنك اسمنی ذکر ایتمك لازمدر . حتی ذکر ایتمزلر ایسه قاضی شهادتلرینی قبول ایتمز . (ذخیره)

فروع اولان شاهدلر، شهادت ایلدکلرندن صکره قبل الحکم اصللر کلسه‌لر فروعنك شهادتلریله حکم اولنماز . (قاضیخان)

برکمسنه برکمسنه‌یی شهادتنه اشهاد ایلدکدن صکره «شهادت ایتمسون» دیو شهادتدن نهی ایلسه، نهی مذکور امام اعظم وابو یوسف عندلرنده صحیح اولماز . بوصورتده بعدالنهی شهادت ایتسه‌لر جائزدر . (قاضیخان)

اکر شاهد، اصل شهادتنی انکار ایدر ایسه، شاهد فرعك شهادتی قبول اولنماز . بو مسئله‌نك معناسی شاهد اصللر قبل الحکم کلوب « بو ماده‌یه بزم شهادتمز یوقدر » دیدکدن ویاخود غائب اولدقلرندن صکره شاهد فرع کلوب مادهٔ مذکورده اصیللرك شهادتلری اوزرینه شهادة ایلسه‌لر دیمکدر . اما شاهد اصللر هرنه قدر منکر اولمسه‌لر بیله حضورلرنده شاهد فرعه التفات اولنماز . (تاتارخانیه)

برشاهد اصلده اعمی اخرس، جنون وردت مثللو شهادتنی جرح ایده‌جك برشی ظهور ایدر ایسه فرعك شهادتی باطل اولور واکر شهادتنك قبولنده توقف ایده‌جك فسق مثللو برشی ظهور ایتسه فرعك شهادتنی ابطال ایتمز . لکن

توقف اولنور . فقط حکم ایتمك جائز اولور . ﴿ وجیز ﴾

برکسه باباسنك شهادتی وقضاسی اوزرینه شهادت ایتمك صحیحدر . خصاف ادب شرحنده « باباسنك شهادتی اوزرینه شهادتی جائز دکلدر » دیمش . ﴿ قاضیخان ﴾

شاهد فرعك تعدیلی

ایکی فرع اصللرینك شهادتلری اوزرینه شهادت ایلسه‌لر اکر قاضی فرعلری بیلوب اصللرینی بیلمز ایسه اصللرك عدالتلرینی انلردن سؤال ایدر . قبل السؤال حکم ایده‌مز . اکر اصولی تعدیل ایدرلر ایسه انلرك شهادتلریله اصولك عدالتلری ثابته اولور . بو مسئله‌ده اختلاف اولنمش ایسه‌ده اصح اولانده بودر . اکر فرعلر « اصللرك عدالتلرینی خبر ویرمیز » دیرلر ایسه قاضی فرعللرینك دخی شهادتلرینی قبول ایتمز وحتی « مدعی انلری تزکیه ایده‌جك دیکر برکسنه کتیریرم » دیسه التفات واول فرعلرك شهادتلریله حکم ایتمز . امام محمد قولنده وامام اعظم وابو یوسف عندلرنده التفات وحکم اولنور وظاهر روایتده بویله‌در . ﴿ قاضیخان ﴾

اما « اصلك عدالتنی بیلمز » دیرلر ایسه قاضی غیریدن سؤال ایدر صحیح اولانده بودر . ﴿ قاضیخان ﴾

ایکی نوع نفس شهادته راجع اولان احوال

ایکی نوع نفس شهادته راجع اولان شیلر اوچدر . اولکیسی خبر معناسنه اولان لفظ شهادتدر . « شاهدم » دیوب‌ده « معرفتم وعلمم وخبرم وار » بیلیرم دیسه قبول اولنماز . بو یوقاروده سبقت ایتدی . ایکنجیسی عدددر . بوده مفصلا یوقاروده ذکر اولندی . اوچنجیسی‌ده بروجه‌آتیدر .

شهادتك دعوایه موافقتی

اوچنجیسی ایکی شاهد بربرینه مطابق معناسنده اولان موافقتله بربرینه لفظا ومعنی شاهدلرك لفظده اتفاقیدر اتفاقله مراد ایکی لفظك تضمن طریقیله اولمیوب آنجق وضع طریقیله عینی معنایی افاده ایتمك اوزره بربرینه تطابق ایتمیدر . حتی برآدم دیکرندن یوز درهم دعوا ایدوب شاهدلر برنجیسی بر ، ایکنجیسی ایکی ، اوچنجیسی اوچ ، دردنجیسی درت ، بشنجیسی بش درهم اوزرینه شهادت ایلسه‌لر بو شهادت لفظاً موافقة اتمدیکی ایچون قبول اولنماز . امام اعظم عندنده وامامین قوللرنده درت ایله حکم اولنور . ایشته بوندن ظاهر اولان امام ، ایکی لفظك بطریق الوضع معنای واحد اوزرینه توافقنی اعتبار وامامین دخی ولو تضمنله اولسون موافقت معنویه‌یه اعتبار ایدوب معنای

موضوع لهنی مشروط ایتمدیلر دیمك اولور . صاحب بحرك
بسط ایلدیکی فرق ایکی مسئله‌دن مسئلهٔ مذکوره مستثنادر .
وبحر مذکورده بروجه محرر موافقتی تفسیر ایلمش که: «شهادتلرك
بعینهما لفظلری ویامرادفلری اولاقلقله اولور »دیمکله اشارتواردر .
مثلا : بریسی بیع اخری عطیه‌ویا بریسی نکاح اخری تزویج ایله
شهادة ایتمك صحیحدر . (محیط)

مثلا: بریسی غصب ویاقتل ایله دیگری قتل وغصبی اقراریله
شهادة ایلسه قبول اولنماز . وعمده نام کتابده مثلا: بریسی «اوزرنده
بیك درهم حقی وار» دیو اخری« بیك درهم اولدیغنی اقرار
ایلدی »دیو شهادة ایلسه قبول اولنور . اشته بومسئله امامك
قولنك ظاهرندن چیقدی. فی الحقیقة هرنه قدر امامك قولنه
ارجاعی ممکن ایسه‌ده.لکن فرق ایکی مسئله مستثنا بهادر .

شاهدینك لفظنده احتلافلریله برابر قبول اولنان فرق ایکی مسئلهٔ مستثنا بها

برنجیسی : عمده‌ده ذکر اولنان مسئله‌در .

ایکنجیسی :زید عمروده برکیله جید حنطه ودیگری ردی
حنطه اولدیغنه شهادة ایلسه، ردیه حکم اولنور .

اوچنجیسی : جید بوزآلتون نیسابوریه ادعاء ایدوب کتورمش

اولدیغی شاهدك بریسی« نیسابوریه »وآخری« بخاریه » دیه‌رك
شهادت ایلسه بخاریه حکم اولنور .

دردنجیسی : هبه وعطیه مسئله‌سیدر .

بشنجیسی : نکاح وتزویج مسئله‌سیدر .

آلتنجیسی : بری « غله‌سنك ثلثنی زیده اولمق اوزره‌مؤبدا
صدقهٔ موقوفه ایتدی »دیو، دیگری «غله‌سنك نصفنی زیده
وباقیسی فقرا ومساکینه وقف وصدقه ایتدی »دیو شهادت ایلسه،
ثلث اوزرینه مقبولدر . باقیسی مساکینه حکم اولنور . خصاف

یدنجیسی : دعوا بیع وفاء اوزرینه واقع اولوب اقامه
اولنان بینه‌دن بریسی وفای بیعه آخری بیعك بایعدن اقرارینه شهادت
ایلسه قبول اولنور . بومسئله بیعه مخصوص دکلدر هر بر قولده
بویله‌در . فعل بونك خلافنه‌در . بقیده بونك تفصیلی کلیر . جامع

سکزنجیسی : بریسی جاریه‌سیدر آخری جاریه‌سی ایدی
دیو شهادت ایتسه قبول اولنور . (فتح)

طقوزنجیسی: مدعی مطلقا بیك غروش حق دعوا ایدوب شاهدلردن
بریسی قرضی اقرار اوزره، دیگری ودیعه‌یه شهادت ایلسه مقبولدر .

اوننجیسی: مدعی ابراء ادعاء ایدوب شاهدیندن بریسی ابراء دیگری هبه
ویاصدقه ویاحلال ایلدی دیو شهادت ایتسه جائزدر . بریسی
هبه، آخری صدقه‌یه قبول اولنماز . بزازیة

اون برنجیسی : هبه ادعاء ایدوب ابرایه دیگری هبه ویاتحلیله
شهادت جائزدر .

اون ایکنجیسی : کفیل هبه ادعاء ایدوب بریسی هبه آخری ابرایه شهادت ایلسه جائزدر . فقط ابراء ثابت اولور ، هبه ثابت اولماز . هبه ابرادن اقل اولدیغیچون بوصورتده کفیل اصـله رجوع ایده‌مز . (بزازیة)

اون اوچنجیسی : بریسی کوله‌یی آندن آلـدیغنی اقراره وآخری ودیعه اوله‌رق آلدیغنی اقرارینه شهادت ایتسه‌لر ، آلمقلقده اتفاق ایلدکلرندن مقبولدر .

اون دردنجیسی : بریسی کوله‌یی غصبه ، دیکری مدعی علیهه ودیعه قویدیغنه شهادت ایلسـه ، مدعی‌یه حکم اولـنور . مدعی علیهدن بینه قبول اولنماز . چونکه شـاهدك ایکیسیده ملکینك اقرارینه شهادت ایلدیلر .

اون بشنجی : بریسی دار کندوسـنك اولـدیغنی اقراره وآخری دارده ساکن اولدیغنه شهادة ایلسه‌لر مقبولدر .

اون آلتنجیسی : بریسی ذکر ، دیکری اناث طوغوردیغـنه شهادت ایتسه مقبولدر .

اون یدنجیسی : بریسی « جاریه آندن چوجق کتوردی » دیو وآخری « آندن کبه اولدی » دیو شهادت ایتسه‌لر مقبولدر .

اون سکزنجیسی : کوله‌سنه اذن دعواسـنده بریسی ثیابده دیکری طعامده اذن ویردیکنه شهادت جائزدر اما بریسی آلور

صاتارکن سکوت ایلدیکنه وآخری اذن ویردیکنه شهادت مقبول دکلدر .

اون طقوزنجیسی : حال اقرارده مقرك اقراری لفظ عربی ویا فارسی اوزره اولدیغنده اختلاف ایتسه‌لر مقبولدر . طلاقده دکلدر .

یکرمنجیسی : کوله‌سنه « سن حرسك دیدی » دیو آخری « اعتاق ایلدی » دیو شهادت ایلسه مقبولدر .

یکرمی برنجیسی : فلانه « سویلرسك بوش اول » دیو حرمنه خطاب ایلدکده بریسی « صباح » دیکری « آخشاملین اول کمسنه‌یه سویلدی » دیو شهادة ایلسه مقبولدر وطلاق واقع اولور .

یکرمی ایکنجیسی : بریسی الیوم دیکری دونکی کون تطلیق ایلدی دیو شهادت ایلسه مقبولدر . عتاقده بویله‌در .

یکرمی اوچنجیسی : بریسی ثلثه‌یه ، آخری طلقتینه شـهادت ایلسه ، طلقتین ایله حکم اولنور . بر طلاقله رجعته مالك اولـنور . (منتقی)

یکرمی دردنجیسی : بریسی « لفظ فارسیله اعتاق ایلدی » دیو ، دیکری « عربیله » دیو شهادت ایلسه‌لر مقبولدر .

یکرمی بشنجی : مهرك مقدارنده شاهدلر اختلاف ایلسـه‌لر اقل ایله حکم اولنور . (فصولین)

بیع ویا اجاره‌یه و یا طلاق و مال اوزرینه عتاقه شهادة ایدوب بدلك مقدارنده اختلاف ایلسه‌لر نکاحدن ماعداده قبول اولنماز .

نكاحده مهر مثل لازم كلور. امامين عندنده نكاحده دخی قبول اولنماز.

يكرمی آلتنجيسی: بريسی «فلان ايله فلان دارده خصومته توكيل ايتدی» ديو وآخری «دار يله ديكر برشئيده وكيل ايتدی» ديو شهادت ايلسه مقبولدر.

يكرمی يدنجيسی: بريسی «صحتنده وقف ايتدی» ديكری «مرضنده وقف ايتدی» ديو شهادت ايلسه مقبولدر. بريسی «ارضك ثلثنی» ديكری «ربعنی وقف ايلدی» ديو شهادت ايتسه‌لر قبول اولنديغی مثلاو. (جامع الفصولين)

يكرمی سكزنجيسی: بريسی «يوم جمعه‌ده» ديكری «خميسده وصيت ايلدی» ديو شهادت ايلسه جائزدر.

يكرمی طقوزنجيسی: بريسی «محال عليه خصمنه بومالی احاله ايلدی» وآخری «غريمنه بومال ايله كفيل اولدی» ديو شهادت ايلسه مقبولدر. (قنيه)

اوتوزنجيسی: بريسی «برماهه قدر اجل ايله بوقدر غروشه صاتدی» ديو ديكری، صاتديغنه شهادت ايدوب اجل ذكر ايتمسه‌ينه جائزدر.

اوتوز برنجيسی: بريسی اوچ كون خيار شرط ايله وآخری «خيار الدی» ديو، شهادت ايتسه مقبولدر.

اوتوز ايكنجيسی: «بريسی شوداری صاتدقدن صكره كوفه قاضيسی حضورنده خصومته وكيل ايتدی» ديو وآخری

«بصره قاضيسی حضورنده» ديو شهادت ايتسه‌ينه جائزدر.

اوتوز اوچنجيسی: بريسی «حياتنده قبضه وكيل ايتدی» ديو ديكری «قبضه وصی ايتدی» ديو شهادت ايلسه مقبولدر.

اوتوز دردنجيسی: بريسی «قبضه وكيل ايتدی» ديو ديكری «قبضه تسليط ايتدی» ديو شهادت ايلسه مقبولدر.

اوتوز بشنجيسی: بريسی وكالته، ديكری وصايته شهادت ايلسه مقبولدر.

اوتوز آلتنجيسی: بريسی دينك طلبنه وكيل ايلديكنه، وآخری قضاسنه وكيل ايلديكنه شهادت ايلسه مقبولدر.

اوتوز يدنجيسی: بريسی صحتنده، ديكری مرضنده وقف ايلدی ديو وقف باته شهادت ايلسه مقبولدر.

اوتوز سكزنجيسی: بريسی قبضنه و ديكری اخذينه امر ويا اخذ وارساله امر ايلدی ديو شهادت ايلسه مقبولدر.

اوتوز طقوزنجيسی: وقفی اقراری زماننده اختلافله شهادت ايلسه مقبولدر.

قرقنجيسی: مطلقا صحت ومرضده دعوی وقفده اختلاف ايلسه‌لر مقبولدر.

قرق برنجيسی: بريسی «زيد اوزرينه وقف ايلدی» ديو ديكری «عمرو اوزرينه وقف ايلدی» ديو اختلافله شهادت ايلسه فقرا اوزرينه وقف اولور. (اسعاف)

شهادتده قول ايله فعل جمع اولسه

برشهادتده قول ايله فعل جمع اولسه اول شهادت مقبول اولماز . مثلا فلانك فلانده بيك غروش آله‌جغنه، بريسی مبلغ مزبوری مديونه ويرديكنه، آخری دخی مديونك مبلغ مزبوری آلديغنی اقرارينه شهادت ايلسه‌لر مسموع اولماز . قول ايله فعل جمع اولديغيچون .

ايكی شاهدك مكان وزمان وانشا واقرارده اختلافلری

بومسئله‌نك تفصيلی يعنی برشيئه شهادت ايدن ايكی شاهد وقت ويامكان ويا انشاء ويا اقرارده اختلاف ايلسه‌لر، اكر شهادت اولنان مشهود به بيع، اجاره، طلاق، عتاق وابراء مثللو قول محض ايسه، مسئلهٔ مذكوره‌نك صورتی مثلا زيد برشيئی بيك غروشه اشتراء ايلديكی دعواوشاهدلری بيك غروشه اشتراء ايلديكنه متفقاً ادای شهادت ايتشلر ايسه‌ده هانكی بلده‌ده وياهانكی آيده ويا هانكی كون وساعتده بيعك وقوعنده اختلاف، ويا بريسی بالذات بيعك وقوعنه، وآخری بيعك بابعدن صدور يعنی اقرارينه شهادت ايلسه‌لر جائزدر . طلاقده دخی كذلك بريسی وقوعنه ديكری اقرارينه ويا بريسی بوكون ديكری دونكی كون ديو شهادت ايلسه‌لر

جائزدر . شاهدلرك ايام وبلدانده بربرينه اختلافلری شهادتلرينی ابطال ايتمز . اما شاهدلر طالب ايله برموضعده بركونده بولنديغنی بيان ايدوب ده صكره شهادتلرنده مواطن وبلدانده اختلاف ايدرلر ايسه ابطال ايدر . بوبابده امام اعظم، شاهدك اوزرينه لازم اولان‌شی شهادتی حفظ ايتمكدر . وقتی حفظ ايتمكه مأمور دكلدر . بناء عليه «بن بومثللو اختلافده شهادتی قبول وتجويز ايدرم» بيورمش . امام يوسف، «قياساً مسئله امامك بيورديغی مثللو ايسه‌ده بن استحساناً بو شهادتی ابطال ايدرم . شوقدركه بركونك ساعتنده تفاوتله اختلاف ايدرلرايسه‌بوجائزدر» بيورمش . (قاضيخان)

شاهدينك حقيقةً ويا حكماً اختلافلری

جامع فصولينده ايكی شاهد زمان، مكان، انشا واقرارده اختلاف ايلسه‌لر مثلا بريسی انشا ديكری اقرار اوزره شهادت ايلسه‌لر بواختلاف حقيقةً فعلده ياحكماً فعلده اولور . يعنی جنايت وغصب مثللو تصرفات فعليه‌ده اولور ويا فعله ملحق قولده اولور . احضار شهود مثللو فعلی تضمن ايدن نكاح كبی . اولوقت اختلاف، شهادتك جوازينه مانعدر . ويا بو اختلاف قول محضده اولور . بيع وطلاق ويا اقرار ويا ابراء ويا تحرير كبی . ويا قوله ملحق فعلده اولور . قرض مثللو . بو قرض هرنه قدر تسليم اولان فعل ايله تام اولور ايسه‌ده

مقرضك «اقرضت» قولی اوزرینه محمول اولدیغندن بیع وطلاق وتحریر مثللو اولوب شهادتك قبولنه مانع اولماز . (آنقروی)

شاهدینك اجلده اختلافلری

زمان ومكانده اتفاق ایدوب كفالت بالمال دعواسنده اجلده اختلاف ایلسه‌لر ، مثلا: بریسی برآیه كفیل اولدی دیكری ایكی آیه كفیل اولدی دیو شهادت ایدرلر . مدعی دخی اكر اقرب اجلی ادعاء ایدر ایسه قبول اولنور . ابعدی ادعاء ایدر ایسه اولنماز . كذلك بریسی حاله و دیكری اجله شهادت ایدر ایسه قبول اولنور . اكر مدعی حال ادعاء ایدر ایسه ، اجل ادعاء ایدر ایسه قبول اولنماز . ذخیره

مشهود به اولان مالده شاهدلرك اختلافی

مشهود به اولان مالده شاهدلر اختلاف ایلسه‌لر مثلا كفالتده بریسی درهمه كفیل اولدیغنه وآخری دنانیره كفیل اولدیغنه شهادت ایلسه‌لر بوشهادتدن برشی لازم كلماز . اكر مالده اتفاق ایدوب مثلا: بیك غروش اولدیغنده شاهدین اتفاق ایدوب سببنده اختلاف ایدرلر ایسه ، مثلا بریسی قرض دیكری مبیعك قیمتی دیو شهادت ایلسه‌لر ومدعی مبیعك قیمتی دیو ادعاء ایتمش

ایسه برشی لازم كلماز . یعنی مدعی صنفیندن برینی ادعاء ایتمش ایسه مدعی‌یه برشیئ ایله حكم اولنماز واما ایكیسنی بردن ادعاء ایدر ایسه شهادتلری قبول ومدعی ایچون بیك درهمه حكم اولنور . (تاتارخانیه)

شاهدینك اسباب ودعواده داخل اولمیان امر زایدده اختلافلری

مدعی بهده داخل اولمیان برامر زائدده شاهدلر اختلاف ایلسه‌لر برشیئ لازم كلمز . بو مثللو امر زائدده اختلاف سرقت دعواسنده اولسه سارقه حدی ابطال ایتمز . اما بر مدعینك صفتنده شاهدینك اختلافی شهادتك قبولنی منع ایدر ، مؤخراً توفیق اولنماز ایسه . (قنیه)

كندو فعلنی ادعا غیرینك فعلنی اثبات

كندو فعلنی ادعاء وكیلنك فعلنه اقامهٔ بینه ایلسه ویا وكیلنك فعلنی ادعاء كندو فعلنه اقامهٔ بینه ایلسه مثلا «شو دار ملكمدر فلاندن بوقدر غروشه صاتون آلدم .» دیو دعوا و شاهدلری «وكیلی بوقدر غروشه آلدی» دیو شهادت ایلسه‌لر عقدك حقوقی عاقده راجع اولدیغیچون ملكیتله مدعی‌یه حكم اولنماز . (فصولین)

آلت قتلده شاهدینك اختلافلری

آلت قتلده اختلاف ایلسه‌لر مثلا بریسی « قلیجله ضرب ایتدی » دیکری « دکنك ایله » دیو شهادت ایلسه‌لر قبول اولنماز (محیط)

بریسی عمداً ، دیکری خطاءً ضرب ایتدی دیو شهادت ایلسه‌لر قبول اولنماز . بریسی « قلیجله اوردی » دیو دیکری « نه ایله اوردیغنی بیله‌میورم » دیو شهادت ایلسه‌لر قبول اولنماز .

مکانه شهادته راجع اولان

مکان شهادته راجع اولانده بردر . اوده دعوا وشهادت مجلس قضاده اولمقدر . دعوایه شهادت انجق مجلس حاکمده مسموع اولور . بوکا دائر اولان مسائلی یوقارده شروط خاصهٔ مذکوره‌ده درمیان ایتدك .

ایکنجی مقصد عقار محدوداوزرینه شهادت بیانده‌در

درت مقصددن ایکنجی مقصد محدود اوزرینه ترتب ایدن شهادته‌متعلق مسائل‌بیانده اولوب محدوده شهادتده شاهد محدودك حدودینی ذکر ایتمك لازمدر . (خلاصه)

عقارك اوزرینه اولان شهادت محلنده ادا اولنور ایسه

حدودك بیانه حاجت یوقدر . (ذخیره)

شاهدلر حدود اربعه‌دن اوچنی ذکر ایلسه‌لر شهادتلری مقبولدر . یعنی عقارك اوزرنده اولمیوب بده محل آخرده ادای شهادت ایلدکلرنده حدود اربعه‌دن اوچ حدینی بیان ایدوب دردنجی حدی بیلمز دیسه‌لر استحساناً شهادتلری مقبولدر . فقط حد ثالث اوله محاذی قلنور . مدعی به دعواسیله حکم اولنور . اکر مدعی بر ارض مثلثی یعنی اوچ کوشه‌لو بر ارضی ادعاء وشاهدلری دخی ایکی حدینی ذکر ایدوب حد ثالثی بیان ایتمسه‌لر دعوا وشهادة صحیحدر . (محیط)

اما حدك برنده شاهد یاکلسه قبول اولنماز . (خلاصه)

دعوا وشهادتده عقارك تحدیدی شرط اولدیغندن شهود اکر حدودی بیلمزلر ایسه موثوق کسنه‌لردن سؤال وکندو نفسلرندن حاکمه تفسیر ایلسه‌لر مقبولدر . مدعی علیهك حدودی اقرارینی ذکر ایتمیه‌رك داری اقرارینه شهادة ایدرلر ایسه ینه مقبولدر . (بزازیه)

شاهد بعض حدوده خطاءً وصکره‌دن تدارك ایدوب شهادتی بالاعاده اصابت ایتسه شهادتی مقبولدر ، توفیق ممکن ایسه . کرکسه مجلسده یامجلسدن اخرده تدارك ایتسون مثلا « صاحب حد فلان ایدی فقط فلان آخره صاتمش » یا « صاحب حدك اسمی احمد ایدی صکره‌دن محمد تسمیه ایتمش » دیمکدر . شاهد

احد حدودی غلط ایلدیکی وقت قبول اولنمدیغی مثللو مدعی دخی حدلك برینی ترك ویاغلط ایلسه حکمی شاهدك حکمی کبیدر . شهود حدودك برنده غلط وصکره صواب اوزره ذکر ایدوب مدعی «مدعامك شاهدی بودر» دیرایسه مقبول اولماز . واکر شاهد « فلان اوغلی فلانك دارینه ملاصق اولوب الآن مدعی علیهك یدنده بولنان دار مدعینکدر» دیو شهادت ایدوب لکن حدودینی بیلمیز دیسه‌لر ومدعی دخی بونلردن ماعدا شاهد کتوررم دیوب دیکر شاهد کتوروب حدودینه‌ده آنلر شهادت ایلسه‌لر مسموعدر . دار مدعی‌یه حکم اولنور . ﴿ فصولین ﴾

اکر شاهدلر « دارك اوزرینه وارسه‌ق اوراده حدوده اشارت ایدرز . لکن بوراده جیرانی کملردر بلمیز » دیسه‌لر فقهاء اختلاف ایتمشلر . بعضیلری « یالکز شاهدلری حاکم اورایه برمأمور ایله کوندریر» وبعضیلری « مدعی ومدعی علیهی دخی برابر کوندریر » دیدیلر . بوایکی تقدیراوزرینه شاهدلر اورایه واروب محدودك اوزرنده حدودینه اشارت ایدوب صکره جیرانك اسملرینی اوکرنوب قاضی‌یه اولوجهله اولدیغی کبی خبر ویرسه‌لر ومدعینك دعواسنه دخی توافق ایدر ایسه شهادتلرینه حکم اولنور . واکر « حدودبیلمیز واوزرینه کیتمیز » دیرلر ایسه شهادتلری قبول اولنماز . ﴿ بزازیه ﴾

مسائل مذکوره‌نك کایسنك اولوجهله اولدیغی دار مدعی بها برکسنه‌نك اسمیله مشهور اولماسنه مبنیدر . واکر

مشهور اولور ایسه اولدار ایچون ایکی شاهد برکسه‌یه شهادت ایتسه امام اعظم عندنده جائزدکلدر . اما امامین عندنده جائزدر . کذلك چفتلك ومشهور قریه‌لرك دعوالری دخی بو اختلاف اوزرینه‌در . ﴿ قاضیخان ﴾

برمحدودك حدودینه ایکی وملکیتنه دیکر ایکی یعنی فریقین شهادت ایسه‌لر مقبولدر . ﴿ فصولین ﴾

حدوده شهادتده اصابت بذر استیعابنده خطاء

ارضك ملکیتنی ادعاء وحدودینی بیان ایدوب « بش کیله تخم استیعاب ایدر » دیو دعوا وزید وعمرو حدوده شهادتلرنده اصابت وبذرك مقدارنده خطاء ایتسه‌لر یعنی بش کیله‌دن اقل استیعاب ایلدیکی تحقق ایدر ایسه دعوا وشهادت باطل اولماز . هندیه

« حدودینك بریسی میان دهی ارضنه ملاصقدر » دیو دعوا وشهادة اولنسه میان دهی اورته‌یه ترك اولنمش ومرعی مثللو برشخصه مخصوصه اولمامش بر ارض اولدیغندن ذکریله معروفیت حاصله اولماز . مختار اولان ذی الیدك اسمی ونسبی ذکر اولنورسه کافیدر . ﴿ خلاصه ﴾

بروره‌ثه بیننده حالا تقسیم اولمامش برداره نسبتله « برطرفی فلانك وره‌ثه‌سنك دارینه ملاصقدر » دیو دعوا وشهادت اولنسه بونده اختلاف واقع اولمشدر . بعضیلر صحیحدر . دیمشلر

ايسه ده اصح اولان دعوا وشهادت مسموع اولماز.» ارض وقفه ملاصقدر» ديرايسه وقفك مصرفنى و«مملكتك ارضنه ملاصقدر» ديرايسه امير مملكتك اسمنى ونسبنى ذكر ايتمك لازمدر، اكر اول مملكتده امير ايكى ايسه . ﴿ خلاصه ﴾

اوچنجى مقصد جرح و تعديله متعلق مسائل بياننده در

قاضى شهودى جميع حقوقده سراً وعلانيةً سؤال ايتمك لازمدر . خصم شهادتلرينه طعن ايتسون ايتمسون. امام يوسف ومحمد عندنده واما امام اعظم نزدنده «مسلمك ظاهر عدالتلرينه قصر ايتمش مشهود عليه طعن ايتمدكجه شاهدك احوالندن سؤال لازم دكلدر. حدود وقصاصك ماعداسنده اماحدود وقصاصده سراً تحقيق وسؤال وعلانيةً بالاجماع تزكيه ايدر. مشهود عليه طعن ايتسون ايتمسون» ديمش ايسه ده بوزمانه ده فتواده امامين قولى اوزره در. ﴿ كافى ﴾

شهودلى خصمك تعديلى

اكر شهودى مدعى عليه تعديل ايدوب « بونلر شهادتلرنده عدول وصادقلردر. ويا« بوآدملر عدول وشهادتلرى بنم له وعليهمه جائزدر» ديرايسه آرتق حاكم شهودى سؤال ايتميه رك مدعى به حكم

ايدر. زيرا بوتعديل مدعايى اقراردر. واكر « بونلر عدولدرلر. فقط شهادتلرنده خطأ ايتديلر» دير ايسه اكر مدعى عليه عدول وتزكيه اصحابندن اولوب مدعينك دعواسنى دخى انكار ايتميوب سكوت ايدر ايسه اوزرينه شهادت قائم اولوب شهوددن سؤال اولندقده بونلر« عدولدر.» ديديكى جهتله اولوقت ابو يوسف « مدعى به قاضى شهادتلريله حكم ايدر.» بيورمش واكر قبل الشهادة تعديل ايدوب بعد الشهادة حين جوابده دخى مدعينك حقنى انكار ايدر ايسه بوتعديل ايله اكتفا اولنماز. ﴿ محيط ﴾

شاهداندن برينه« عادل ايسه ده بوشهادتده خطاء وياوهم ايتدى »ديوب ديكرينى تعديل ايدر ايسه « خطأ ووهم ايتدى »ديمك جرح اولمديغندن شهادة مذكوره ايله حكم اولنور. ﴿ قاضيخان ﴾

بركمسنه هم مزكى هم رسول وهم ترجمان اولمسى

بركمسنه هم سراً مزكى هم قاضى طرفندن جهراً مزكى يه رسول، شاهدو ترجمان اولمق جائزدر. امام اعظم وابويوسف عندلرنده فقط ايكى اولمق افضلدر. اما جهراً تزكيه ده بالاجماع ايكى اولمق شرطدر. ﴿ كافى ﴾

شاهد شهادتنده عدالت، بلوغ، حريت وبصر شرط اولديغى كبى كذلك شاهدى جهراً مزكيده ده مشروطدر. ﴿ قاضيخان ﴾

فقط كوله واعمى وصبى وحد قذفله محدود اولانلردن

تزکیه مقبولدر. امام اعظم وابو یوسف عندلرنده. (محیط)

ترجمان اعمی اولور ایسه عندالامام جائز دکل. امام ابو یوسف عندنده جائزدر. (خلاصه)

سراً پدر واولاد وفاسقك مزکی اولملری امام اعظم وابو یوسف عندلرنده جائزدر. (قاضیخان)

وهر برشهادتی کندویه قبول اولنمیانلرك شاهده مزکی اولملری خلاف مذکور اوزره صحیحدر. (خلاصه)

وبرخاتون شاهد اولان زوجنی تعدیل ائلمسی صحیحدر. مشهود علیه مسلم ایسه مزکینك دخی مسلم اولمسی شرطدر. دیو اجماع ایتمشلر. (خلاصه)

«جهراً تزکیه‌ده شهادت لفظی شرط دکلدر» دیو اجماع ایلدیلر. (قاضیخان)

قاضی‌یه لایق اولان جهراً تزکیه‌ده صاحب عدل احوال ناسه واقف، فقیه واسباب جرحی بیلیر وغنی کسنه‌لردن سؤال ایدوب ناس ایله اختلاط ایتمز منزوی ومغفل طماع کسنه‌لردن سؤال ایتملیدر. (محیط)

اقضیه نام کتابده «علانیةً معدل اولان سراً مزکی اولمق لایقدر» بیورلمش. (وظائف)

مزکینك شرطی

تزکیهٔ سرك صورتی شهودك اسماء، وانساب ومحللری چارشولری والحاصل اول شاهدلرك اوصافلری معلوم اولنجه‌یه قدر قاضی طرفندن برورقه‌یه تحریر وتمهیر ایدیلوب امین بر کمسنه ایله محلهٔ مذکوره‌یه ارسال اولنوب جیران واصدقاسندن شاهدلری سؤال ایتمکدر. (نهایه)

واشبو ورقه نه‌دن عبارة اولدیغنی مزکینك غیری برکمسه مطلع اولماز ونه اولدیغنی کمسه بیلمز درجه‌ده حیله وخدعه مثللو برشی وقوعنه یول بولنمیه‌رق اولوجهله تزکیه اولنور. (محیط)

ورقهٔ مرقومه مزکی‌یه وصولنده عدالتله معروف اولان کمسنه‌نك اسمنك آلتنه «عدل وشهادتی جائزدر» دیو تحریر ایدر. فسقله معروف اولان کمسنه‌نك اسمنك آلتنه برشی یازیلمز ویاخود «الله اعلم» دیو یازار وجهراً دخی آیروجه تزکیه اولنور. بوسراً تزکیه‌نك هر بر شهادتده اجراسی حقنده فضلای تدقیق وتحقیقك ادقی جنتمکان فردوس آشیان شیخ الاسلام رفیق افندی مرحومك وقت مشیختلرنده اشارت علیه‌لریله ارادهٔ حضرت شهنشاهی صادر اولمشدر. (وظائف)

سراً تزکیه حقنده اراده صدوری

برغریب کمسنه بر قاضی حضورنده ادای شهادت

ايلدكده مرقومى بيلنلردن تزكيه‌يه صالح كسنه‌لر شاهد مرقومك بيانى اوزره بركره قاضى سؤال ايدر. اكر تعديل ايدرلر ايسه علانيةً انلردن سؤال ايدوب اكرعلانيةً دخى تعديل ايدرلر ايسه قبول وموجبنجه حكم ايدر. (قاضيخان)

اكر مرقومك بيان ايلديكى كسنه‌لر مزكيلكه صالح دكل ايسه قاضى توقف ايدوب اكرمملكتى قاضينك ولايتى داخلنده برمحل ايسه اول مملكت اهاليسندن سؤال ايدر. واكر ولايتندن خارج ايسه اولدقلرى مملكتك حاكمنه اشعار ايدر. (محيط)

تزكيه اولنمش بركسنه‌نك مادهٔ آخره شهادتى

برشاهد حضورحاكمده شهادتى بعدالتزكيه قبول اولنوب شهادتله برشيئه حكم اولندقدنصكره اول شاهد آخر بر ماده‌يه ينه اول حاكم حضورنده شهادت ايلسه بعضيلر اكر وقت قريبده ايسه تعديل ايله اشتغال ايتمز. حكم ايدر. بعيد ايسه تكرار تزكيه ايدر. بونده بعد وقربك حد فاصلى آلتى ماه تقدير اولنمشدر ديمشلر. لكن صحيح اولان حاكمك رأينه مفوضدر. (قاضيخان)

اولا احوالنه وقوف ومعلومات اولميان بركسه بر قومك ايچنه قونوب اقامت ايدوب صلاح واستقامتدن ماعدا كندوسندن

برشى كورلمسه امام محمد عندنده بروقت تقدير اولنمقسزين صحيح اولور. فتواده بومسئله امام مشاراليهك قولى اوزره وعمل بونكله‌در. (قاضيخان)

حقوق اللّهدن وحقوق عباددن برحق موجب متضمن اولميان جرح مجردى قاضى قبول واستماع ايتمز. فسق مجرد حكم آلتنه كيرمديكندن ايچون. چونكه مجلس حكمدن اول توبه ايدر ايسه رفع اولديغندن اويله فسقله الزام تحقيق ايتمز. وبرده فسق مجردده مستورى هتك وفاحشه‌يى نشر واشاعه اولديغيچوندر. مثلا شهود زنا واكل رباء وياشرب خمر ارتكاب ايدن فسقه‌دندر. ديو وياخود يلان‌يره شهادت وشهادتدن رجوع ايتدكلرينى، ويا بو شهادت اجرتله اولديغنى ويا مدعى بو دعواسنده باطل اولديغنى ويا مدعى عليه بو ماده شهادتلرى اولمديغنى اقراره شهادت ايتمكدر. (فتح القدير)

جرح مجردك عدم قبولى

واكر مدعى عليهك دعوا واقامهٔ بينه ايلديكى جرح حقوق عباددن ويا حقوق شرع شريفدن برحقى ايجاب ايدر شيئ ايسه مثلا «شهود زنا ايتديلر ديوب زنايى توصيف ويا شراب ايچديلر ويا بنم مالمدن سرقت ايتديلر ودها چوق وقت مرور ايتلدى» ديوتصريح و يا «شهودعبيدرلر و بريسى كوله‌در» ويا

دعوا مال ایسه «مدعینك شریكیدر» ویا «فلانه قذف ایتدی مقذوف حالا دعوا ایدیور» ویا جمله‌سی قذفدن طولایی محدود دیرلر ویا اجرتله ادای شهادت ایلدكلرینی مدعی اقرار ایلدی دیو دعوا واقامهٔ بینه ایدر ایسه قبول اولنور. ﴿كافی﴾

دعوایه قائم اولان شهودك جرحنده مدعی علیه بونلر محدود درلر دیو ادعاء ایلدكده حاكم «حدی كیم اجرا ایلدی» دیو شهودندن سؤال ایتمك لازمدر. ﴿اصل﴾

مدعی شهودی اون غروشه استیجار ویدنده بولنان آقچه‌مدن دخی ویردی دیو ویا آنلرك یلانه شهادت ایده‌جكلرینی بیلدیكمدن اوزریمه یلان یره شهادت ایتمامك وایدر ایسه كرویه رد اولنمق اوزره بو قدر غروشه صلح اولوب بدل صلح اولان مبلغ مزبوری ویرمش ایدم. شمدی شهادت ایتدكلرندن كرویه ردلرینی طلب ایدرم دیو ویا شهادت ایتدكلری ایشده حاضر اولمدقلرینی ویا شهودینك فسقه‌دن اولدقلرینی مدعی اقرار ایلدی دیو وبو مثللو شهادتی ابطال ایده‌جك شیئلرك اقرارینی ادعاء ایدوب بینه اقامه ایدر ایسه مقبولدر. ﴿فتح القدیر﴾

دردنجی مقصد شهودك رجوعی

دورت مقصدن دردنجی مقصد شاهدك شهادتندن رجوعنك احكامی بیانده‌در. رجوعك ركنی اثبات ایلدیكنی نفی یعنی

حضور حاكمده شهادت ایلدكدنصكره ینه حضور حاكمده بن شهادتمدن رجوع ایتدم ویا یلان یره شهادت ایتدم دیمكدر. كرك شهادت ایلدیكی حاكم وكرك دیكر حاكم حضورنده دیمسك حضور حاكمك غیریده رجوع صحیح اولماز. ﴿فتح محیط﴾

مجلس حكمك غیریده رجوع صحیح اولمدیغی

شاهد مجلس حاكمك غریده شهادتندن رجوع ایلدیكنی مشهود علیه ادعاء واقامهٔ بینه بله ایلسه شاهد منكر اولدیغی تقدیرده مسموع اولماز. شاهد استحلاف دخی ایدلمز. ﴿نهایه﴾

ومطلق رجوع ادعاء ایلسه كذلك بینه‌سی استماع وشاهد استحلاف اولماز. ﴿ذخیره﴾

اكر فلان قاضی حضورنده رجوع ایدوب مشهود به كندوسندن تضمین ایله ایتدیرلدی دیو ادعاء ایلسه مسموعدر ﴿هدایه وكافی﴾

حضور حاكمك غیریده شهادتندن رجوع مشهود بهی تضمین ایدوب كندو نفسلرینه سند یازوب سنده مدعی علیهك مشهود به مقداری ذمتلرنده دین اولدیغی بیان ایلدكدن صكره رجوعی انكار ایلسه‌لر اوزرلرینه حكم اولنماز.

ناحیه مدیری وقاضیٔ جند حضورلرنده رجوع معتبر اولمدیغی

کذلك شرطه ویا عامل یعنی حکمه مأمور اولمیان امیر جند ، چری باشی وشحنه مثلاو کمسنه‌لرك حضورلرنده اقرار ایلسه‌لر حکم لازم کلمز . ﴿ مبسوط ﴾

اجرای احکام مأمورلرینك غیری اولمیوب ضبط وتحصیلاته مأمور اولانلرك حضورنده اقرار ایلدکلرینی بعدالدعوا حضور حاکمده مرقوملر دخی تصدیق ایدوب شرطه وعامللر مذکورلر حضورنده اولدیغیچون اقرار ایلدکارینی بیان ایلسه‌لر حاکم شرعی اقرار مذکور ایله تضمین ایتدرمز . ﴿ خزانة المفتی ﴾

شهادتدن رجوعك حکمی

اکر رجوع حضور حاکمده ویا حضور حاکمده اقرارینك ثبوتیله رجوع ثابت اولسه اکر قبل الحکم ایسه آنجق شاهد راجعی حاکم تعزیر ایدر . واکر بعد الحکم ایسه تعزیر ایله برابر مشهود بهی تضمین ایتدیرر . مشهودیه عوضسز برمال اولوب مدعی علیهك مالنی زائل ایلدیکیچون . ﴿ سراج ﴾

اکر مشهود به نکاح ویاقصاص اولور ایسه هرنه قدر

شهادتیله شاهد متلف اولدیغی حالده بونلر ایچون علماء حنفیه نزدنده ضمان یوقدر . لکن تعزیر اولنورلر .

مشهود بهه معادل عوضله اتلافده ضمان لازم کلمدیکی

کذلك مشهود به مال اولوب ده مشهود بهه معادل عوضله اتلاف اولور ایسه شاهده ضمان لازم کلمز . اکر معادل اولماز ایسه عوض مقدارندن ماعداسی تضمین ایتدیریلیر . ﴿ محیط ﴾

مثلا قیمت مثلی ویادها زیاده ایله بر شیئك صاتلدیغنه شهادت ایدوب بیعك وقوعنه بعد الحکم مبیع مشتری‌یه تسلیم اولندقدنصکره شاهدلر شهادتلرندن رجوع ایتسه‌لر برشیله تضمین لازم کلمز . اکر قیمت مثلندن اقله شهادت ایتمشلر ایسه نقصانی تضمین ایدرلر بیع باتّ و بیع خیارك بونده فرقی یوقدر . ﴿ هدایه ﴾

کذلك بر خاتون بر کمسه‌یه تزوجنی دعوا واقامهٔ بینه‌دن وحکم اولندقدنصکره شاهدلری رجوع ایتسه اکر اول خاتونك نکاحله ثابت اولان مهری مهر مثلیله برابر ویا زیاده اولور ایسه برشی لازم کلمز . واکر مهر مسمادن اقل ایسه زیاده‌سی تضمین ایتدیریلیر . ﴿ مبسوط ﴾

مشهود به عين دين اولوب رجوعيله ضمان لازم كلمديكی

مشهود به عين و يادين اولسون مشهود بهی مدعی قبض ايدر ايسه شاهدلره تضمين ايتديريلير . شيخ الاسلام مبسوطنده «اكر مشهود به عين ايسه مشهود له كركسه قبض ايتسون وكركسه قبض ايتمسون . رجوعدن صكره شاهده تضمين ايتديريلير . اما دين ايسه قبض ايتدكجه تضمين اولنماز بيورمش » (كافی)

لكن پزدوی «رجوعندن شهادتله حكم اولندقدن صكره مال قبض اولنسون اولنمسون ضمان لازم كلير . فتواده بونك اوزرينه‌در »بيورمش. عقار دخی بويله‌در . رجوع ايتدكدن صكره بعدالقضاء تضمين ايتديريلير . (فتح القدير)

بناء عليه شهادتلر يله حكم اولندقدن صكره رجوعلر يله حكم حكمی سابق نقض ايده‌مز . (كافی)

شاهدينك قاضينك ويا شهوددن برينك رجوعنك حكمی

شاهديندن بريسی رجوع ايدر ايسه محكومك نصفی

تضمين ايتديريلير . اعتبار باقی يه‌در . رجوع ايدنه دكلدر . مثلا : اوچ شاهدك بريسی رجوع ايلسه برشی لازم كلمز . اما ديكر بريسی دخی رجوع ايدر ايسه ايكيسی بردن تضمين ايتديريلير . (كنز)

ايكی اركك و برخاتون شهادت ايدوب صكره‌دن اوچيده رجوع ايتسه‌لر خاتونه برشی لازم كلمز . (ذخيره)

ايكی اركك وايكی خاتون شهادت ايلسه‌لر صكره خاتونلر دخی رجوع ايتسه اوزرلرينه ضمان لازم كلمز . ايكی اركك اولانلر رجوع ايتسه‌لر نصفنی تضمين ايدرلر . اركككك بريسی رجوع ايتسه برشی لازم كلمز . خاتونك بريسيله اركككك بريسی رجوع ايتسه محكومك ربعی اثلاثاً تضمين ايدرلر . ايكی ثلثی اركككه بر ثلثی خاتونه . (بدايع)

بركمسنه‌نك آخری اوزرنده اولان اله‌جغنه هبه ويا تصدق ويا ابراء ايلدی ويا مديون ايفا ايتدی ديو شهادت ايتدكدن صكره رجوع ايتسه‌لر كذلك تضمين ايدرلر . (خلاصه)

برسنديه مهلت ويردی ديو شهادتدن صكره بعدالحكم رجوع ايتسه‌لر آله‌جقلو يه تضمين ، مديون اوزرينه مهلت اكمالنده رجوع ايدرلر . (خلاصه)

هبه وصدقه‌ده رجوعك حكمی

كوله‌سنی « فلانه هبه وتسليم ايلدی » ديو شهادت و

وقضادن صکره رجوع ایتدکاری تقدیرده کوله‌نك قیمتنی شاهدلره تضمین ایتدیرر ایسه هبه‌دن رجوع ایده‌مز . شاهدلری دخی کوله‌یه رجوع ایده‌مز . شوقدرکه هبه ایله حکم اولندیغی کون کوله‌نك کوز ینه بیاض صواینسه صکره‌ده زائل اولسه حکم کوننك حال ذکری اولان قیمتی تضمین ایتدیریلور واکر مقضی علیه کوله‌نك قیمتنی شاهده تضمین ایتدیرمز ایسه حکم حاکمله کوله‌یه رجوع ایدر . (محیط)

صدقه‌نك حکمی و بومسئله‌ده عین هبه‌نك حکمی کبیدر . فقط رجوعمده دکل صدقه‌ده رجوع یوقدر . (محیط)

برکسنه‌نك آخرنده اولان بیك غروش بدلنده قیمتی بیك غروش کوله‌سنی رهن و یردیکنی ادعاء مدیون دینی مقرایسه‌ده رهنه ایکی کمسنه شهادت ایلدکدن صکره رجوع ایلسه‌لر کوله‌نك قیمتی دیندن فضله اولسه بیله مادامکه کوله حیاتده ایکن شاهدلر اوزرینه برشی تضمین لازم کلمز . اکر کوله مرتهن یدنده وفات ایدر ایسه فضله‌یی تضمین ایدرلر . فقط اکر راهن رهنی مرتهندن ادعاء و مرتهن رهن آلدیغنی انکار ایدر ایسه اولوقت دینك تمامنی تضمین ایدرلر واکر رهنه شهادتدن رجوع ایدوب کوله‌یی داینه تسلیم خصوصنده اولان شهادتلرنده رجوع ایتمه‌لر تضمین ایتمزلر . (محیط)

برکسنه‌نك عندنده امانته بعدالانکار شهادت ایدوب قیمتیله حکم اولندقدن صکره رجوع ایتسه‌لر قیمت مذکوره‌یی

تضمین ایدرلر . بضاعه وعاریت دخی بومثللودر . (محیط)

سرقت وزنا شهادتلرندن رجوعك حکمی

برکمسنه اوزرینه بیك غروش سرقته شهادت ایلدکلرندن وسارقك الی قطع اولندقدن صکره شهادتلرندن رجوع ایتسه‌لر الك دیتنی واول بیك غروشی تضمین ایدرلر . قطع یدایله قصاص لازم کلمز مذهب حنفیه‌ده . کرك نفس وکرك نفسك مادونی اولان هر بر قصاصده حکم بویله در . اکر « بر آدم اوزرینه واقع اولان ایکی سرقت دعواسنده شهادت ایدوب برندن رجوع ایلرلر ایسه بونده‌ده ضمان یوقدر » (عتابیه)

درت آدم برکمسنه‌نك اوزرینه زنا ایلدی دیو شهادت وایچلرنده ایکیسی دخی احصانه شهادت ایدوب رجم اولندقدن صکره جمله‌سی بردن شهادتلرندن رجوع ایلسه‌لر زنایه شهادت ایدنلره مرجومك دیتنی اداء وتضمین ایتدیرلدکدن صکره حد قذف دخی اجراء اولنور . مذاهب ثلاثه‌ده احصان شهودینه برشی لازم کلمز . (محیط)

شهادة علی الشهادة اصول فروعنك رجوعلریله کیفیت

تضمین

شهادت علی الشهاده‌ده اصول وفروع شهادتلرندن

رجوع ایتسه‌لر انجق ضمان فروع اوزرینه اصوله برشی لازم کلمز ، امام اعظم و ابو یوسف عندلرنده و امام محمد عندنده مشهود علیه مخیردر . دیلرایسه اصولدن ودیلر ایسه فروعدن تضمین ایتدیروب ، فروعدن تضمین ایتدیرر ایسه فروع اصوله ، واصولدن تضمین ایتدیرر ایسه فروعه رجوع اولماز و یاخاصة فروع ، و یافروعدن بریسی شهادتدن رجوع ایدر ایسه بلاخلاف ضمان اوزرینه‌در . (ذخیره ، محیط)

تذنیب ایکی شاهدك شهادتلرینك خلافنه شهادتك عدم قبولی

ایکی شاهد برکمسنه اوزرینه قول و یا فعل ایله یعنی اجارة ، کتابه ، بیع ، قصاص ، مال ، طلاق ، عتاق مثللو شیلرده شهادت ایدوب توصیف وتعیین ایلدکاری موضعده وتسمیه ایلدکاری کونده لازم کلور . مشهود علیه اول کونده واول موضعده اویله شیلر اولمدی دیو شاهد کتورسه مسموع اولماز . کذلك مشهود علیه مدعینك شاهدلرینك بیان ایلدکاری مکانك غیریده اولدیغنه اقامهٔ بینه ایلسه قبول اولنماز . کذلك هر بر بینه‌کی فلان انی سوکلدی و یا ایشلدی و یا اقرار ایتدی دیو اقامه اولنه . بومثللو نفی اوزرینه قائمه اولان شهادت شایان استماع دکلدر . (محیط)

ایکی بینه حال واحدده اجتماع ایتسه‌لر ، ایکیسی‌ده ساقط اولور ، ایکیسندن برنده کذب اولدیغندن برینك حکمنه حاکم بدأ ایلدیکی وقت آخرك کذبی ظاهر اولور . مثلا : کوفه‌ده عرفه کونی زوجه‌سی عمره نام خاتونی تطلیق ایتدی دیو شهادت و بینه او کون یعنی یوم عرفه‌ده اول آدم زوجه‌سی زینبی مکه‌ده تطلیق ایلدی دیو ایکی شاهد شهادت ایلسه‌لر شهادتلری باطلدر . حاکم ایکی بینه‌دن بریله حکم ایدر ایسه صکره بینه ایکنجی بینه اقامه اولنسه قبول ایتمز . بومثللو شهادتی متفرق ایکی کونده وقوعنه یعنی یوم عرفه‌ده مکه‌ده یوم عیدده کوفه‌ده دیو شهادت اولنسه ، برآتلو مثلا : کوفه‌دن مکه‌یه برکونده کله بیلیر ایسه شهادتلری جائزدر . (محیط)

شو آدم بایرام کونی مکه‌ده بابامی قتل ایتدی دیو اقامهٔ بینه ومقتولك دیکر اوغلی دخی آخر برکمسنه اوزرینه یوم عرفه‌ده کوفه‌ده بابامی قتل ایتدی دیو اقامهٔ بینه ایلسه‌لر بو بینه‌لر قبول اولنور . ومدعیاندن هربری نصف دیته حکم اولنور . اکر صورت مذکوره‌ده مقتول ایکی ، قاتل بر اولور ایسه شهادت باطل اولور . جامع کتابده بونك نظیری مثلا بیوك اوغلی واورتانجه قرنداشیچون بابامی قتل ایتدی دیو اقامه بینه واورتانجه دخی کوچك قرنداشیچون بابامی قتل ایتدی دیو اقامهٔ بینه ایلسه‌لر بوبینه‌لر قبول اولنور . هر برایچون آخره ثلث دیته ایله حکم اولنور . (نوادر)

خاتمه

دعوا وشهادتده و بینه وقتلرنده حضوری شرط اولانلر ایله آکا متعلق مسائل

(مالك مطلق دعواسنده کوله)

کوله مالك مطلق ایله مشتریسنك یدنده مستحق چیقوب مستحق اولان کسنه‌یه کوله‌نك تسلیمیله حکم اولندقدنصکره مشتری مرقوم کوله‌نك قیمتیله بایعنه رجوع ایلدکده بایع نتاج دعواسی ایدوب یعنی جاریه سنك اولادندن اولدیغنه اقامهٔ بینه ایلسه مقبولدر. اکر مستحق حضورنده اقامهٔ بینه ایدر ایسه.

(ملتقط)

نتاج دعواسنده مستحقك حضوری

بایع مذکور کوله‌یی کندوسنه صاتان کسنه‌نك جاریه‌سندن مستدلدر. دیو آندن نتاج دعواسی ایدوب مستحق حاضر اولدیغی حالده بینه اقامه ایدر ایسه قبول اولنور

ومستاجرك دعواسنده اجیرومستأجرك ورهن دعواسنده راهن ومرتهنك حضورلری مشروطدر. حالا مشتری بایعدن قبض ایتمامش اولان بر ملك اوزرینه واقع اولان شفعه دعواسنده بایع مشترینك حضوری شرطدر. استعاره اولنان شیٔ مستحق اولدیغی بینه ایله ثابت اولور ایسه دعواسنده معیر ومستعیرك حضوری شرطدر. مزرعه دعواسنده زارعینك حضوری مشروط اولوب اولمامسنده علماء حنفیه اختلاف ایلدیلر وثمره خلاف وتوفیق اکر بذر زراعیندن ایسه حضورلری شرطدر. اراضی صاحبندن ایسه دکلدر دیو توفیق ایتمشلر.

نکاح دعواسنده زوج اولك حضوری

ظاهرده زوجی اولان بر خاتون اوزرینه نکاح ادعاسنده سماع دعوا وبینه ایچون زوجنك حضوری شرطدر. وارث وصیسی اولمیان بر کسنه نقل ممکن اولان بر طاقم اشیاسنی استغراق ایده‌جك دینی اولدیغی حالده وفات ایدر ایسه وصی نصب ایتمك ایچون اشیای مزبوره‌نك محکمه‌یه احضاری مشروط دکلدر. بر محبوسك اخلاسی حقنده اقامه اولنه‌جق بینه‌نك استماعیچون دیون صاحبنك حضوری شرط دکلدر. فقط دین صاحبی ویا وکیل حاضر اولور ایسه آنلرك حضورنده مرقومی تخلیه ایدر. اکر حاضر دکللر ایسه کفیل ایله قاضی

تخلیه ایده بیلور . وصیسی حاضر اولان بر صغیر محجورك
اوزرینه برشی دعوا اولنسه صغیرك حضورینی مدعی مراد
ایلسه بیله وصیسی حاضر ایکن صغیرك حضوری شرط دکلدر .
دیو شیخ الاسلام کتاب القسمتك شرحنده بیورمش . مدعی به
دین و یاعین وصی من بورك مباشرتیله و یامباشرتسز واجب
اولمسنه دائر تفصیلات بیان بیورمامشدر . ناطق اجناس نام
کتابنده وصینك مباشرتیله واجب اولماز ایسه صغیرك احضاری
شرط دکلدر دیمش . خصاف ادب القاضی نام کتابنده صبی
محجورك اوزرینه دعوا واقع اولوب مدعینك بینه‌سی
اولمسه احضاری لازم کلمز . اکر بینه‌سی وار ایسه مدعیده
استهلاك دعواسی ایدیور ایسه مدعی ایچون صبی احضار
واردر . فقط باباسی برابر حاضر اولمق شرطدر . اکر بر
شی ایله اوزرینه حکم اولنور ایسه صبینك مالندن باباسی
اعطا ایدر و بر صغیره وصی نصب اولنمق لازم کلدیکی
حالده اشارت ایچون حضوری شرطدر . مریض و یا مخدره
خاتون اوزرینه دعوا وقوعبولسه حضورلری شرط
دکلدر . (ذخیره)

عبد کبیر مأذون اوزرینه دین و یا غصب دعوالرنده افندیسنك حضوری

عبد کبیر مأذونه دین لاحق اولوب غرماسی مذکوری

معرفت شرعله فروخت ایتدیردکلرنده افندیسنك حضوری
شرطدر . کذلك عبد کبیر مأذون اوزرینه اغتصاب ایلدیکی
غصب واستهلاك و یا انکار ایلدیکی ودیعه و یابونلرك اقراری
و یا آخره صاتمش و یا آلمش اولدیغی شیئك بیع وشراسی
و یا بر شیٔ ایجار اوزرینه اقامهٔ بینه اولنسه ودعاویٔ
مذکوره‌یی عبد انکار ایدر وافندیسی دخی غائب اولور ایسه
ینه شهادت مقبولدر . یعنی بودعاوی وشهاداتده افندیسنك
حضوری شرط دکلدر . اکر اول عبد یعنی کوله مأذون
اولماز و استهلاك واغتصاب دعواسنده مغصوبی منکر
اولور ایسه اول وقت افندیسنك حضوری شرطدر . امام محمد
بومسئله‌ده « افندیسی حاضر اولمدقجه شهادت قبول اولنماز »
بیورمش . بونك معناسی مولی اوزرینه قبول اولنماز . حتی
کوله‌نك اوزرینه دعاویٔ مذکوره ثابت اولوب کوله‌نك
بیعیله مخاطب اولمدقجه . اما نفس کوله اوزرینه استماع وحکم
اولنور . عتقندن صکره مؤاخذه اولمق ایچون اکر عبد بیله
افندیسی حاضر اولدیغی وقت مدعینك اتلاف و یاغصب
ادعاسنده مولا اوزرینه ودیعه و بضاعه استهلاکی ادعاسنده
کوله اوزرینه حکم اولنور . اتلاف وغصب ادعاسنده
امام « مولا اوزرینه حکم اولنماز » دیمش ایسه‌ده امام یوسف
« حکم اولنور » دیمش . باباسی و باباسنك نصب ایلدیکی وصی
طرفندن تجارته مأذون اولان بر صبی‌ده عبد مأذون کبیدر .

ضمان و تجارتدن برشی ایله اوزرینه شهادت استماع اولنور . هرنه قدر کندویه اذن و یرن بابا و یاوصی غائب اولسه دخی . واکر عبد مأذون منکر اوزرینه عمداً قتل و یا برخاتون قذف و یاشرب خمر ایله شهادت اولنسه مولاسی حاضرایسه بلاخلاف کوله اوزرینه حکم اولنور . اکرمولاسی غائب ایسه امام اعظم قولی اوزره کوله‌یه برشی ایله حکم اولنماز . امام‌یوسف قولی اوزره حد قصاص ایله حکم اولنور . قبل‌الاذن حکم اولندیغی مثللو . شهود کوله‌نك اقرارینه شهادت ایلدکلری وقتده اکر اقراری حدود خالصه‌دن ایسه حد زنا وحد شرب مثللو بالاجماع بوشهادت قبول اولنماز . اکرقذف‌وقتل عمدمثللو برشیئه اقراری اوزرینه شهادت ایدرلر ایسه مولاسنك حضوری قبول اولنور . وقف دعواسنده متولینك ، ارض دعواسنده صاحب ارضك ، و نکاح دعواسنده زوجك حضورلری شرطدر . اکر زوج اول غائب اولور ایسه حاضر اولمدقجه تفریق جائز اولماز . غائب اوزرینه قضا لازم کلسون ایچون . رهن دعواسنده‌راهن ومرتهنك ، خیار فسخده زوجك ، رؤیت خیار ایله رد دعواسنده بایعك ، قبل‌القبض شفعه دعواسنده بایعك و بالغه‌نك نفسنی اختیار یله تفریقده زوجك حضورلری شرطدر . اشبو تفریقده زوجك بلوغی دخی شرط دکلدر . مولا صغیره جاریه‌سنی تزویج ایلدیکنده معتوقه اولوب حین بلوغنده کندی ایچون خیار

عتق واردر . فقط بلوغده اختلاف اولنمش . صحیح اولان بوقدر . چونکه مولاسی هم رقبه‌سنه وهم کسبنه مالك اولدیغندن مولا ایچون ولایت ، بابا وددەنك ولایتنك مافوقنده‌در .

(خانیه)

معاملات واقعه‌ده بینه‌لر تعارض ایدر ایسه‌اولی اولانلرك بیانی

« تذییل »

بیع بالوفاء بینه‌سیله بیع بات بینه‌سی تعارض ایتسه ، وفاء بینه‌سی ترجیح اولنور . مثلا بایع « بودارمی بوقدر غروش بدل ایله وفاء صاتمش ایدم » دیوب ثمن مبیعی اعطا ایله دار مذکورك استردادینی ادعاء ووفایه اقامهٔ بینه ایلسه ، مشتری دخی قطعی اوله‌رق او قدر مبلغله اشترا ایلدیکنی ادعاء واقامهٔ بینه ایلسه ، بوفا بینه‌سی استماعله مشتری یدندن اخذ ومدعی‌یه تسلیمه حکم اولنور . کذلك هبه بینه‌سی عاریت بینه‌سندن ، و برأة بینه‌سی اقرار بینه‌سندن ، وقرض بینه‌سی مضاربه بینه‌سندن ، و بیع بینه‌سی رهن بینه‌سندن ، وامانت بینه‌سی شراء بینه‌سندن ، ورهن بینه‌سی اجاره بینه‌سندن ، وملك بینه‌سی عاریت بینه‌سندن ، ورهن بینه‌سی هبه بینه‌سندن ، وفساد بینه‌سی صحت بینه‌سندن وتدبیر بینه‌سی کتابت بینه‌سندن ، و بناء قدیم بینه‌سی حادث

بینه‌سندن ، وذی الیدك بینه‌سی نتاج بینه‌سندن ، وقتل بینه‌سی، موت بینه‌سندن ، واکراه بینه‌سی طوع بینه‌سندن اولادر . فقط بوطوع واکراه دعوالرینك تاریخلری متحداولورایسه . اما تاریخلری مختلف اولورایسه طوع بینه‌سی اولادر . ضرب بدن صکره صحت بینه‌سی موت بینه‌سندن وعین بینه‌سی دین بینه‌سندن، رب الدین بینه‌سی وارث بینه‌سندن وحریة اصل بینه‌سی عتق بینه‌سندن ومتصرف عاقل اولمق بینه‌سی جنون بینه‌سندن اولیدر . ویسار بینه‌سی اعسار بینه‌سندن اولیدر . ووقف بینه‌سی ملك بینه‌سندن، وجرحله موت بینه‌سی موت بینه‌سندن و مواضعه بینه‌سی خیار بینه‌سندن وملك مطلقده خارجك بینه‌سی ذو الید بینه‌سندن اولیدر . صلحده دخول بینه‌سی خروج بینه‌سندن و عین بینه‌سی قیمت مثل اولمقلغندن اولیدر . وعوض ایله اولان هبه بینه‌سی رهن بینه‌سندن اولیدر . عتق وتدبیر واستیلاد مع نتاج بینه‌لری یالکز نتاج بینه‌سندن اولیدر . و بینهٔ تدبیر مع النتاج مع النتاج کتاب بینه‌سندن اولیدر . ومولات بینه‌سی ولاء عتاق بینه‌سندن واجرت بینه‌سی رشوت بینه‌سندن ومدت ومسافه‌ده مستأجرك بینه‌سی موجر بینه‌سندن وشروط رعیده چوبانك بینه‌سی قبول وصاحبنك بینه‌سندن وثمنده شفیعك بینه‌سی مشترینك بینه‌سندن اولیدر . فقط بو مسئله‌ده اولویت امام اعظم وامام محمد عندلرنده‌در . جنس وقدر وصفة وزراع ورأس مالده سلم صاحبنك بینه‌سی مسلم الیه بینه‌سندن اولیدر . فقط

اجلك مرور وعدم مرورنده مسلم الیهك بینه‌سی رب سلم بینه‌سندن اولیدر . وید ثالثده اولان برشیٔ ایچون ایداع بینه‌سی ملك مطلق بینه‌سندن اولیدر . مغصوبك مالك ویاغاصب یاننده وفاتنده غاصبك بینه‌سی مالك بینه‌سندن اولیدر . غصب بینه‌سی ید ثالثده ملك مطلق بینه‌سندن اولیدر . موقت وقتنده دین معینك قضاسی بینه‌سی ثبوتی بینه‌سندن اولیدر . وصغیرك مشرف خراب برداربنی وصیسی آخره بیع ایلدکدنصکره بعدالبلوغ صغیردار مذکوره‌نك معموره اولدیغنی ادعاء واقامهٔ بینه ومشتری دخی وصیدن آلدیغی وقت خراب اولدیغنه اقامهٔ بینه ایلسه‌لر، مشترینك خرابه اولان بینه‌سی اولیدر . اشته بو رؤس مسائلی فقهاء عظام افندیلریمزك اتحوفه اولان مآثر مستحسنه‌لرینك ثمراتندن اجتنا والتقاط ایلدم . واما اولویتده کوریلان بینه‌لرك اسباب ترجیح واولویتلریله صورت مسئله و تمثیللری حقنده لازم کلان تفصیلاتی «مأخذ القضات» نام رسالهٔ فقیهه‌مز ایفاء ایتمش . بوصورتده بوراده آندن استغناء ایتدردکندن اسباب رجحانیتی بیلمك مرادایدن ذات رسالهٔ مذکوره‌یه مراجعت بیورسون .

سکوتده اولدیغی مثللو اوتوز مسئله‌ده ایضاح

(تذنیب)

سکوت ایضاح مثللو اولوب صراحة اقراره محتاج اولمیان

مسائل عمادی ، جامع و غیر یلرینك بیان بیوردقلری اووزره اوتوز مسئله‌در. بكرك حضور واطلاعیله عقد نكاح اولندیغی وقت سكوتیدر. دده‌سنك وپدرینك حال صغرنده كندوپی تزویج ایلدكلری مسئله‌نك غیری بركمسه‌نك عقد نكاح وقبض مهر خبری كندوسنه واصل اولوب سكوت ایلمسیدر. ایشته بو اوچ صورتده سكوتدن صكره عدم قبول نكاح دعواسی مسموع دكلدر. تصدق اولنان كمسه‌نك سكوتی ایضاحاً قبولدر. موهوب لهك قبض وقتنده مالكك سكوتی، توكیل وقتنده وكیلك سكوتی، ایصاء وقتنده وصینك سكوتی، امر طلاقی زوجه‌نك یدنده قیلانك سكوتی، احدها زلیندن بریسی آخرك قولنده واقع اولان بیعك بیع صحیح اولدیغی ظاهر اولدی دیدكده آخرك سكوتی، قسمت وقتنده مالكك سكوتی، خیار رؤیتده مشترینك سكوتی، مبیعك قبض وقتنده بایعك سكوتی، بیعه عالم اولدقدن صكره شفیعك سكوتی، اسیری مولاسنك بیعی وقتنده سكوتی، و «فلانی ایرمام» دیو یمین ایدن كمسنه « فلانك ایتمسنده سكوتی، طوغان ولد ایله تهنیه اولندقده بركمسنه‌نك سكوتی، ام ولدی ولادتنده سیدك سكوتی ، بعدالبیع عیب اخبار اولندقده مشترینك سكوتی ، حضورنده بیع اولان عقاره برمدت تصرفنی كوروبده بعض اقاربك واحد زوجینك سكوتی. بركمسنه متاعی صاتاركن صاحبنك سكوتی، « بنم نفسم ایچون آلبویر » دیو شرایه وكیل اولان كمسنه‌نك موكله سویلدكده

موكلك سكوتی، ومتفاوضین بونك خلافنه‌در . صبینك آلوب صاتدیغنی كوردیكی وقت ولیسنك سكوتی ، كوله‌سنی استخدام كوروب مالكك سكوتی، و «فلانك كوله‌سنی خدمت ایتدیرم » دیدكدن صكره خدمت ایدركن سكوتی ، وموقوف علیهك وقف وقتنده سكوتی مسئله‌لریدر . بعضلری مسائل مذكوره اوزرینه براز مسائل دخی زیاده ایلدیلر . قزینك جهاز ینه والده‌سی باباسنك مالندن ویردكده باباسنك سكوتی، ومعتاد اولان جهازدن والده‌سی انفاق ایلدكده پدرینك سكوتی ، وصاتمش وتسلیم ایتمش اولدیغی جاریه‌نك اوزرنده اولوب شرط بیعده داخل اولمیان مالی ایله كیدركن سكوتی . (فوائدزینیه‌ظهرینه)

قومشوسی محادد ارضی آخره بیع ایدوب مشتری یه تسلیم ومشترینك تصرفنه سكوتی. (قنیه)

اوچنجی مطلب یمین بیاننده‌در

(آنده‌ده اوچ مقصد واردر)

مقصد اول

یمیندن نكول واستحلاف

بو استحلاف یعنی بركمسنه‌یه یمین ویرمك، اولا یمین و یمینك

رکننی ، شرطنی و حکمنی بیلمکه محتاجدر . یمین لغتده قوت وقدرتدن عبارتدر . بومقامده یمین ایدن کسه‌نك انکاری‌ده یمینله قوت بولوب مدعینك حال حاضرده دعواسنی دفع ایتمکدر . یمینك رکنی یمین ایدن کمسه خبره مقارن اولمیه‌رق حضرت اللهك اسم شریفنی ذکر ایتمکدر . یمینك شرطی مدعی علیه مدعینك دعواسنی منکر اولمقدر . اما یمینك حکمی مدعی ومدعی علیه بیننده اولان خصومتك انقطاعی ونزاعك فصلیدر . مدعی علیهك یمینندن صکره اول دعوا بعدما بینه قائم اولمدقجه مسموع اولماز . یمینك واستحلافك جواز واستحبابی حقنده امام حسن وامام اعظم حضرتلرندن روایت بیورلمشدر . که « برکسنه اوزرینه واقع اولان دعوانك صحت وعدمنده شك ایدر ایسه لایق اولان یمینه عجله ایتمیوب مصالحه ایله خصمی راضی ایتملیدر . اکر دعواسنده شبهه ایدوب رأیده مدعی دعواسنده محق اولدیغی جهتی ایسه یمین جائز دکلدر . (محیط)

یمینك دعوای صحیحه اوزرینه جریانی

بو استحلاف ، دعاوی صحیحه‌ده جاری اولور . فاسده‌ده جاری اولماز . برمدعی علیه مدعینك دعواسنی انکار ایلدکده مدعی « شاهدم یوقدر » ویا « وار ایسه‌ده مریض وغائبدر » دیر ایسه مدعی علیه تحلیف اولنور . اما « شاهدلرم مملکت

ایچنده حاضر ، فقط مدعی علیهمك یمیننه راضی‌یم » دیر ایسه تحلیف اولنماز . (هندیه)

منکرك یمینه راضی‌یم دیر ایسه شاهدم یوق دیمدکجه تحلیف اجرا اولنمامسی

اکر مدعینك دعواسی بروجه شرعی صحیح اولور و حاکم شرعی مدعی علیهدن سؤال ایلدکده اقرار ایدر ایسه اقرار یله ، انکار ایدر ایسه مدعی طرفندن اقامه اولنه‌جق شهود شرعیه ایله حکم اولنور . اقامهٔ شهوددن مدعی عاجز اولور ایسه طلبیله مدعی علیه تحلیف وفصل نزاع ایدیلور . (تاتارخانیه)

منکر اوزرینه یمین توجه ایلدکده صادق ایسه ، دیلر ایسه یمین ایدر ، دیلر ایسه مدعی بهی یمیننه فدا ایلر . (محیط)

طلب استحلافسز یمین معتبر اولمامسی

حضور حاکمده مدعینك کندو کندویه یعنی حاکمدن استحلاف صادر اولمقسزین یمین ایتمسی تحلیف دکلدر . زیرا تحلیف قاضینك حقیدر . (قنیه وبحر)

درت محلده طلب استحلافسز تحلیف اولنمامسی

امام یوسف « درت محلده مدعینك سؤال وطلبی اولمقسزین

قاضی مدعی علیهی استحلاف ایدر » بیورمش .

درت محلده مدعی یمینه طالب اولمقسزین قاضینك تحلیفی

برنجیسی : شفیع شفعه‌نك ثبوتیله قاضیدن حکم طلب ایلدکده هر نه‌قدر مدعی علیه مرقوم شفیعدن یمین طلب ایلمسه بیله ینه حاکم شرع بیلدیکك وقت تأخیر ایتمیوب وراضی دخی اولمیوب طلب ایلدیکنه یمین ویرر . امام اعظم ومحمد عندلرنده استحلاف ایتمکسزین حکم ایدر .

ایکنجیسی : باکره بالغه اولوب تفریقی مراد ایلدکده حین بلوغنده راضی اولمیوب فرقتی اختیار ایلدیکنه زوجك طلبی اولمیه‌رق حاکم شرعی تحلیف ایدر .

اوچنجیسی : مشتری مبیعی عیب ثابتیله رد ایتمك استدکده عیبه راضی اولمدیغنه واول شیئ آخره بیعه عرض ایتمدیکنه حاکم تحلیف ایدر .

دردنجیسی : زوج غائبی اوزرینه مالندن نفقه تقدیرینی برخاتون حاکمدن طلب ایلدکده « زوجك حین خروجنده نفقه‌کی ویرمدیکنه » دیو حاکم زوجه‌یی تحلیف ایدر . بو نفقه مسئله‌سنده اجماع واردر . ﴿ عمادیه ﴾

کذلك استحقاق دعواسنك ثبوتنده مستحق ، مستحق علیهی صاتمدیغنه یا برکسنه‌یه باغشلامدیغنه ویا تصدق ایتمدیکنه

مستحقه طلبسز یمین ویریلور . امام اعظم ومحمد عندلرنده کذلك استحقاقده دخی طلبسز یمین ویرلمز . ﴿ وجیز خلاصه ﴾

میت اوزرینه دین دعواسنده وصی ووارث یمینه طالب اولمقسزین مبلغ مدعانی میتدن حیاتنده آلمدیغنه ؛ ومیت طرفندن برکسنه ادا ویا کندو طرفندن قبض وابرا ویا آخره حواله ایتمدیکنه ؛ ویا یانده مدعی‌به بدلنده برشی رهن بولنمدیغنه ؛ والحاصل وجوه ایفادن برشیله استیفاء ایتمدیکنه تحلیفك لزومی اوزرینه اجماع واقع اولمشدر . ﴿ خلاصه ﴾

اثباتدن صکره تحلیفه لزومی اولان مسائل

بعض مسائلده مدعی دعواسنی شهود ایله اثبات ایلدکدنصکره تحلیفده اولنور . مسائل مذکوره‌دن برنجیسی ؛ بیان ایلدیکمز مثللو میت اوزرینه دین ویا برعین ادعاء اولنوب خصمك طلبی اولمیه‌رق تحلیف اولنمسیدر . ایکنجیسی ، استحقاقده مع الثبوت مستحق علیهی ملکندن برصورتله اخراج ایتمدیکنه طلبسز تحلیف اولنمیرکه بو دخی سبقت ایتدی . اوچنجیسی ، فرار ایدن کوله‌سی برمحلده دردست ایدوب کوله‌سی اولدیغنی اثبات ایلدکدنصکره الآن ملکنده باقی اولدیغنه تحلیف اولنمسیدر . ﴿ بحر ﴾

شیخ الاسلام رفیق افندی مرحومك امتحانده سؤالی

« مدت سفر بعید اولان برمحلدن بالوکاله بریسی کاوب

«وكالتنی و مستحق علیه مؤكلنك اولدیغنی اثبات ایتدكدنصكره «خصم دخی مؤكلك یمینی طلب ایدر ایسه یمینسز تسلیم اولنورمی؟»

بومسئله‌یی زمانك محقق آوانك مدقق، علوم دینیه‌نك موقد وسراجی، تعبیر سلیل صاحبی وعلم‌در یاسنك ذآخری اولوب زمان وانام ذاتیله افتخار ومحاسنه عوام وخواص اجماع ایدن؛ عدو وصدیقك تشكرینه موفق اولان مرحوم ومغفور شیخ الاسلام محمد رفیق افندی عاجزلرندن سؤال بیوردیلر . ـــ جناب حق روح شریفنی جنت اعلا بغچه‌لرنده دائم وشو ملت اسلامیه‌ده امثال ونظائرینی موجود وقائم ایلسون ـــ بو سؤال مقام عالیلرنده امتحان ایچون دقایق فقهدن سؤال بیوردقلری اوچ مسئله‌دن بریسی ایدی . «یمینسز تسلیم اولنور» دیو جواب ویردم . زیرا یمین، مستحقك مستحق علیهی ملكندن اخراج ایتمش اولمسی احتمالنك دفعی ایچون اولدیغندن؛ وبینه ایله ثابت اولان یقیناً ثابت اوله‌جغندن؛ وثبوت اولان یقین ایسه شك واحتمال ایله زائل اولمیه‌جغندن؛ ویرده یمین حاكمك حقی اولوب مدعینك اولمدیغندندر . بناء علیه اولوجهله جواب ویردیكمدن مشار الیهك تحسین والتفاتنه نائل اولدم . كذلك بومسئله بعینها مدینهٔ نابلس نیابتنده بولندیغم وقت حضور عاجزیده دخی واقع اولدی . اول وقت حتی مدینهٔ مذكوره مفتیسی شیخ احمد ابوالهدی افندیدن مدعیان لدی الاستفتاء یمینسز تسلیمله افتاء وقول عاجزی موجبنجه حكم ایتمشیدی (وضائف)

اقرار یله لزومی انكار ایدر ایسه یمینك عدم لزومی

هر بر موضعده مدعی علیه اقرار ایدر ایسه لازم كلور . انكار ایدر ایسه استحلاف اولنور . لكن اوچ موضعده انكار ایدر ایسه استحلاف اولنماز .

برنجیسی: بالوكاله برشیئی بركسنه‌دن صاتون آلان كسنه مبیعی عینیله بایعنه ردینی طلب ، و بایعده مؤكل مذكور «عیبه راضی اولدی» دیو دعوا ایلدكده وكیل موكلنك رضاسنی اقرار ایدر ایسه رد ادعاسی ابطال اولنور . اكر انكار ایدر ایسه وكیل استحلاف اولنماز .

ایكنجی : آمرك اوزرینه رضاسنی ادعا وآمر انكار ایدر ایسه تحلیف اولنماز . اقرار ایدر ایسه لازم كلور .

اوچنجی : موكلك ابراء ایلدیكنی مدیون ادعا ودینك قبضنه وكیل اولان كسنه ابراء مذكوری اقرار ایدر ایسه لازم كلور . یعنی دینی طلبه حق اولماز . اكر انكار ایدر ایسه عدم علمه استحلاف اولنماز . (بزازیة)

میت اوزرینه برمال ادعاء ایلدكده، بیلمدكلرینه جمیع ورثه‌یه مدعی یمین ویره بیلور . برینك یمینی آخرلرینه كفایت ایتمز . ورثه‌دن بریسی میتك مالنی آخردن ادعاء ومدعی علیه انكار ایلسه ، برینك استحلافی كفایت ایدر . بقیهٔ ورثه‌نك هر بری ایچون مدعی علیه تحلیف اولنماز .

نیابتك تحلیفده جاری اولوب استحلافده اولمامسی

تحلیف شرعیده نیابت جاری اولماز . فقط استحلافده نیابت جاری اولور . ﴿فصولين﴾

یعنی ورثه‌دن بریسی مدعی علیهی تحلیف ایلدیکی وقت دیکر ورثه‌لردن دخی نیابةً تحلیف ایتمش اولور . اما میت اوزرینه دین دعواسنده، مدعینك ورثه‌دن برینی تحلیف بقیهٔ ورثه‌یه نیابت ایده‌مز . زیرا بر کمسنه آخرك بر شیئه علمنه وعدم علمنه یمین ایده‌مز . ﴿وظائف﴾

مدعی «شاهدلرم غائب ویا مریضدر .» دیرایسه تحلیف اولنور . اما شاهدلری حاضر اولدقده ینه دعواسی مسموعدر . بومسئله‌ده مشایخ حنفیه «اگر مدعی شاهدم مریض ویاغائبدر .» دیر ایسه، شهود محللرینه قاضی طرفندن امین کوندریلوب سؤال اولنور واگر «غائب» ویا «مریض» دیو خبرویررلرایسه مدعی علیهی تحلیف ایدر . واما بویله سؤالسز تحلیف ایتمز» بیورمشلر . بوده استحلافی رأی ائمه‌نك قولی اوزره‌در . ﴿محیط﴾

مدعی علیه یمیندن نکول ایدر ایسه، نکول سببیله اوزرینه حکم اولنور . اول نکولده مجلس قضاده اولمق لازمدر . مجلس قاضینك غیریده تحلیف جائز اولمدیغی مثللو نکول دخی معتبر اولماز . مثلا : مدعی حضور حاکمك غیری بریرده مدعیٔ علیه ایله منازعه ایدر ایکن« یمین ایدر ایسه‌ك بنم حقم

یوق» ویا «دعوام باطل» دیوب مدعی علیه حضور حاکمك غیری مدعینك طلبیله یمین ایتسه، مدعینك دعواسی باطل اولور ﴿فصولين﴾

عرض یمین و شرط نکول

قاضی «سنك اوزریکه یمین عرض ایدیورم . اگر یمین ایدرسه‌ك ایتدك . ایتمدیکك صورتده اوزریکه حکم ایده‌جکم» دیو مدعی علیهه بیان وزیاده انضباط ایچون وهیچ عذری قالمامق اوزره اوچ کره تکرار ایدر . فقط بو یمین عرضی برکره‌ده اولور . یعنی برکره یمین عرض ایدوب مدعی علیه دخی نکول ایدر ایسه اوزرینه حکم ایتمك صحیحدر . عامهٔ مشایخ فقهاء دخی بوقولی اخذ ایتمشلر . لکن صحیح اولان قول اولدر . ﴿هدایه﴾

اوچ کره یمینی حاکم مدعی علیهه عرض ایدوب نکول ایله حکم ایلدکدن صکره « بن یمین ایدرم» دیسه التفات اولنماز . لکن اگر قبل الحکم و بعد العرض «بن یمین ایدرم» دیر ایسه قبول اولنور . بناء علیه بعض مشایخ عندنده «نکولك عقبنده فوراً حکم ایتمك شرطدر» دیمش . اما خصاف عندنده فوراً حکم شرط دکلدر . فتواده خصافك قولنده‌در . برکره یمین عرض اولندقده «ایتم» وایکنجیده «ایدرم» دیوب قاضی دخی «ایت» دیدکده ینه «ایتم» دیوب اوچنجیده عرض ایلدکده ینه «ایتم» دیر ایسه قاضی بونکوللری مدعی علیه اوزرینه حساب ایدوب

نکول ایله حکم ایدر . ایکی کره عرض ایلدکدن صکره طلبی اوزرینه مدعی علیهه اوچ کون مهلت و یرلدکدن صکره ینه «یمین ایتم» دیر ایسه ینه اوچ دفعه عرض ایتمینجه یمین و یرلمز . بو ایسه امهالدن اول اولان نکولی معتبر اولمدیغیچوندر .
(قاضیخان)

بیان نکول حقیقی وحکمی

نکول بعض کره حقیقی اولور ، «یمین ایتم» قولی کبی . بعض کره ده حکمی اولور . مدعی علیهك سکوت ایتمسی کبی . چونکه لساننده و یا قولاغنده اخرسلق واطرشلق مثللو بر آفت اولمدیغی معلوم ایسه ، سکوتی «یمین ایتم» قولی حکمنده در .
(کافی)

قاضی سؤال ایلدیکی وقت مدعی علیه جواب و یرمیوب بشقه برشی سؤال اولندقده کذلك سکوت ایدر ایسه ، آندن کفیل آلنه رق احوالندن سؤال اولنور . اکر بر عذری واعضاسنده آفتی اولمدیغی ظاهر اولور ایسه . کذلك مجلس حکمه احضار وتکرار سؤال ایدیلور . نه جواب و یرمدیکی حالده اوچ دفعه یمین عرض ایدیلور . نه سکوت ایدر ایسه نکول ایله اوزرینه حکم اولنور . اکر اقرار ده ایتمز ، انکارده ایتمز ایسه امام اعظم عندنده اقرار و یا انکار ایدنجه یه قدر حبس ایدیلور .

امامین عندنده منکر حکمی اجرا اولنور . (محیط)

اخرس وصاغره یمینك صورت عرضی

اکر لسان وقولاغنده آفت اولدیغی تحقق ایدر ایسه اشارت ایله جواب و یرمسی امر اولنور . اقراره اشارت ایدر ایسه حکم اولنور . انکاره اشارت ایدر ایسه اوزرینه یمین عرض اولنور . اجابت ایله اشارت ایدر ایسه یمین و یریلور . یمیندن امتناعه اشارت ایدر ایسه نکول ایله حکم اولنور . (وجیز)

برکسه برخاتونی تزوج ایلدیکنی ادعاء وخاتون دخی مدعاسنی انکار و یاخاتون مرقوم اوزرینه نکاح ادعاء ایدوب اول دخی انکار و یازوج بعدالطلاق مراجعت ایتدیکنی ادعاء وزوجه مراجعتی انکار ایدر و یاخود زوجه مراجعتی ادعاء ایدوب زوج انکار و یاخود عدتك انقضاسندن صکره مدتده رجوع ایلدیکنی ادعاء وزوجه سی انکار و یا خود بومدتده رجوعنی زوجه سی ادعاء زوجی انکار ایلدکده امام اعظم عندنده صورت مذکوره لرده منکر استحلاف اولنماز . اما امامین عندنده استحلاف اولنور .
(نهایه)

مریض مزمن اولان برکسنه «بن سنك قرنداشك اولدیغمدن بکا نفقه تقدیر ایت» دیو دعوا ومدعی علیه دخی قرنداشی اولدیغنی انکار ایلسه ، و یا برکسنه یه برشی هبه ایدن کسنه

هبه‌سندن رجوع مراد ایلدکده موهوب له «بن قرنداشکم» دیو دعوا ومدعی علیه دخی انکار ایلسه نسب جهتندن اولان دعواده اتفاقا استحلاف اولنور . لکن یمیندن نکول ایدر ایسه مال و یاحق ثابت اولور . فقط نسب ثابت اولماز . ﴿ کافی ﴾

حدود شرعیه‌ده استحلاف اولمدیغی

اما حدود شرعیه‌ده اجماعاً استحلاف اولنماز . فقط سرقتده استحلاف اولنور . آخره سرقت ادعاء ایلسه مدعی علیه منکر اولور ایسه استحلاف اولنور . لکن یمیندن نکول ایدر ایسه قطع ید لازم کلمز . فقط مدعا اولان مال مسروق تضمین اتدیریلور . لعانده کذلك حدود شرعیه کبیدر . معنی حد اولدیغندن مثلا برخاتون زوجی اوزرینه قذف ادعاء ایدوب زوجی دخی انکار ایلسه استحلاف اولنماز . ﴿ سراج ﴾

برحقی استلزام ایدن حدودده یمین لزومی

حدود شرعیه حقوق شخصیه‌دن برحق استلزام اتمدکجه استحلاف اولنمازو اکر استلزام ایدر ایسه تحلیف اولنور. «بردها زنا ایدرسم کولم آزاد اولسون» دیو یمین ایلدکدنصکره زنا ایلدیکنی محقوم کوله ادعاء ایدوب اثبات ایده‌مسه زنا اتمدیکنه یمین

ویریلور واکر یمیندن نکول ایدر ایسه عتق ثابت اولور. ﴿ تبیین ﴾

اکر نکول اتمیوب یمین اتمك مراد ایدر ایسه سبب اوزرینه یمین ایدر. یعنی کوله‌نك عدم عتقنه یمین ایتدکدنصکره «زنا اتمدیم» دیو یمین ایدر. ﴿ قاضیخان ﴾

برکسنه برکسنه‌یه بکا «زندیق» یا «کافر» ویا «منافق» دیدی، ویاخود «ایکی توقاد اوردی» وموجب تعزیر بو مثللو شیلر ادعاء ایدوب استحلاف مراد ایلسه، حاصل اوزرینه تحلیف اولنور. نکول ایدر ایسه تعزیر ایله حکم اولنور. ﴿ محیط ﴾

قصاص ادعاسنده مدعی علیه انکار ایدر ایسه بالاجماع استحلاف اولنور. ﴿ هدایة ﴾

یمین ایدر ایسه قصاصدن بری اولور. ﴿ سراج الوهاج ﴾

نفسك مادونی اولان قصاص دعواسندن نکول ایدر ایسه قصاص ایله حکم اولنور. وقصاص نفسده یمیندن نکول ایدر ایسه اقرار ویا یمین ایدنجیه قدر امام اعظم عندنده حبس اولنور وامامین عندلرنده ایکیسنده‌ده ارش لازم کلور. ﴿ هدایة ﴾

ایکنجی مقصد یمین واستحلاف

(اللهه یمینك تغلیظ صورتی؛ وغیریه یمینك عدم جوازی)

قاضی اللهه یمین ویرر . اللهك غیریه یمین ویرمز. ﴿ محیط ﴾

مدعی طلاقه وعتاقه یمین مراد ایتسه ظاهر روایتده مدعی‌یه حاکم جواب ویرمز. عتاق وطلاق بومثللو شیلرله تحلیف حرامدر. (قاضیخان)

مدعی علیه نکول ایدوب یمین ویرمك لازم کلدکده قاضی حضرت الاهك اوصافنی ذکرایله تغلیظ ایدرك یمین ویرر. مثلا: «شریك ونظیری اولمیان وکندودن غیری الله بولنمیان وغائب وشاهد واسرار علانیه‌یی بیلن ورحمن ورحیم صفاتلریله موصوف اولان ذوالجلاله سنده فلانك شوقدر اقچه‌سی ویا شو قدر مالی اولمدیغنه واللّٰه‌می» دیو یمین ویرر. اقتضاسنه کوره قاضی دها زیاده تغلیظ ایدر ونقصان دخی ایدر فقط جناب بارینك اوصافنی ذکر ایدرکن یمینك تکرار ایتمسی احتمالنه احتیاطه رعایة واوی تکرار ایتمز. اکر قاضی دیلر ایسه تغلیظ ایتمز «واللّٰه، باللّٰه‌دی» دیه لفظهٔ جلال ایله اکتفا ایدر. بعضیلری «اکر مدعی علیه خیر وصلاح ایله معروف ومأمول کمسنه ایسه لفظهٔ جلال ایله اکتفا ایدر. دکل ایسه تغلیظ ایدر» دیدیلر وبعضیلری «مدعی‌به برمال عظیم ایسه تغلیظ ایدر دکلسه ایتمز» دیدیلر. مال عظیمی دخی نصاب ذکوة ایله وبعضیلری نصاب عشر تقدیر ایتدیلر. یهودی‌اوزرینه تغلیظ ایدر ایسه «حضرت موسی‌یه توراتی انزال ایدن اللهه» دیو ونصرانی‌یه «حضرت عیسی‌یه انجیلی انزال ایدن اللهه» دیو تحلیف ایدر. (محیط)

فقط شو «توراتی» ویا «شو انجیلی انزال ایدن» دیو توراة

وانجیله اشارتله تحلیف ایتاملیدر. توراة وانجیلك بعضیسی تحریف اولندیغی ثابت اولدیغیچون جائزکه محرف اوزرینه اشارت واقع اولور. بوده جائز دکلدر. (بدایع)

مجوسی‌یه دخی «ناری خلق ایدن اللهه» دیو یمین ویرمك لازمدر. (کنز)

فقط مجوسینك اولوجهله تحلیفی امام اعظم وابو یوسفدن ظاهر روایتده‌در. واما امام اعظمدن دیکر روایتده انجق اللهه یمین ویریلور (نوادر)

بناء علیه بعض مشایخ «یمین وقتنده نار ذکر اولنمق لایق دکلدر» دیدی. غیریلری ده «انجق اللهه تحلیف اولنور ـ وثن وصنمی خلق ایدن اللهه ـ دیو یمین ویرلمز» دیدیلر. (مبسوط)

وعباداتلری محللرنده تحلیف اولنمازلر. (اختیار)

زمان ومکان ایله مسلم وزرینه تغلیظ اولنماز. (کافی)

اخرس کذلك علیك عهدالله «اکر بوآدمك شوحقی اوزرکده ایسه» دیو یمین ویرر. اوده «نعم» ویا «یوق» دیو باشیله اشارت ایدر. «شونك اوزرکده بیك غروشی اولمدیغنه» دیو استحلاف ایتمز. (محیط)

اکر مدعی علیهك لسانی صحیح اولوب مدعی اشارت مخصوصه‌سی اوزره اخرس اولسه اول اخرسك طابیله خصم مذکوری «باللّٰه الذی لااله الاهو» دیو تحلیف

اولنور . مدعی ومدعی علیه صحیح اولدیغی وقت تحلیفی مثللو . واكر مدعی علیه اخرسلغیله صاغر دخی اولسه یمینی قاضی بر ورقه‌یه یازوب مدعی علیهه یازو ایله جواب ویرمكی امر ایدر. یازمق بیلمزایسه اشارت معروفه‌سیله اشارت ایتمكی امر ایدر. وصاغره دخی اخرسك معامله‌سی كبی معامله اولنور ﴿وجیز﴾

یمینك سبب وحاصل اوزرینه لزومی

برکسه دیكری اوزرینه دین اقچه‌سی دعوا ایدوب سبب وجوبنی ذكر ایتمسه حاصل اوزرینه تحلیف اولنور . یعنی فلانك ذمتكده اولدیغنی بیان و« دعوا ایلدیكی شی سنك اوزركده و یاسنك یانكده اولمدیغنه « واللّٰه‌می » دیو یمین ویرر . اكر عین حاضر اوزرینه بر ملك و یا بر حق ادعا ایدوب سبب دخی ذكر ایتمزایسه كذلك حاصل اوزرینه یمین ویریلور . «شوعین فلان ابن فلانك اولمدیغنه وبوندن برحق دخی بولنمدیغنه» دیوكل و بعض اوزرینه تحلیف اولنور . ﴿محیط﴾

اكر قرض و یا شراء سببیله دین ، بیع و یا هبه طریقیله برعینك غصب وعاریت اولدیغنی ادعاء ایدر ایسه ظاهر روایتده حاصل دعوا اوزرینه تحلیف اولنور . سبب اوزرینه اولماز و حاصل اوزرینه تحلیف، امام اعظم ومحمد عندنده اصلدر . اكر سبب مذكور بر رافعك رفعیله ارتفاع

ایدر اسبابدن اولور ایسه . حاصل اوزرینه تحلیفده نظر مدعینك حالنه ترك اولنور ایسه مدعینك طرفنی رعایت ایچون اول وقت اجماعاً سبب اوزرینه تحلیف اولنور . مثلا: شافعی المذهب اولان بركمسنه بائنة تطلیق و یا اشتراء ایتمش اولدیغی برشی ایله مجاورینك شفعه ادعالرنده زوج و یامشتری شافعی المذهب اولدقلرندن ومذهب شافعیده جوار ایله شفعه دعواسنی تجویز ومبتوته مطلقه‌یه نفقه ایجاب ایدر . مدكندن نظر مدعینك مذهبنه ترك اولنور . بو صورتده انجق سبب اوزرینه تحلیف اولنور . زیرا اعتقاد ایتدیكی برشیء ایله اضرار ایتمك موافق دكلدر . ﴿كافی﴾

اما ابی یوسف ومحمد «مدعی مال مطلق ادعاء ایدر ایسه مطلقا مال اوزرینه تحلیف اولنور . اكر سبب ایله مال ادعاء ایدر ایسه اول سبب ایله مال اوزرینه تحلیف اولنور .» یعنی « بومالی بوندن بن واللّٰه استقراض وغصب ایتمدم » دیو یمین ایدر . لكن اكر مدعی «سبب ایله بنی تحلیف ایتمه» دیو عرض ایدر ایسه . مثلا: استقراض واقع اولور ده تسویه اولنمغله اول مال اوزرنده باقی اولمدیغنی عرض ایدر ایسه حاصل اوزرینه تحلیف اولنور » بیورمشلر. بعض مشایخ بو روایتی اخذ و «شمس الائمه حضرتلری مدعی ومدعی علیهك جوابلرینه باقیلور » بیورمش . مدعی علیه استقراض وغصبی انكار ایدیور ایسه سبب اوزرینه تحلیف اولنور واكر مدعی علیه

جوابده «بو ادعاء ایلدیکی مال و آندن برشی بنم اوزرمده یوقدر» دیو جواب ایدر ایسه حاصل اوزرینه تحلیف اولنور . «بو قول اقاویلك احسنیدر .. بنم عندمده و اکثر قضات دخی آنك اوزرینه‌در» دیمش .. ﴿ فتاوای قاضیخان ﴾

اگر سبب مذکور بررافعك رفعیله مرفوع اولماز برسبب ایسه بالاجماع سبب اوزرینه تحلیف اولنور . مثلا : عبد مسلم مولاسنك آزاد ایلدیکنی ادعاء ایلسه سبب اوزرینه تحلیف اولنور . چونکه عبد مسلم اوزرینه رقیت تکرر ایتمز . زیرا کوله‌ٔ مذکور ارتدادندن صکره اسلامیت و یاسیف ایله قبول اولنور اما جاریة ایله عبد کافر بونك خلافنه‌در . بو جاریه ارتداد و دار حربه لحوق و کوله نقض عهد و دار حربه لحوق ایله رقیت تکرر ایدر . ﴿ هدایة ﴾

کوله دعواسنده یمین

کوله مولاسندن اشترا ایلدیکنی دعوا ایدوب اقچه‌سنی ویردیکنی ذکر ایلمز ایسه بو کوله مدعینك ملکی دکلدر . «دعوا ایلدیکی سببدن کوله‌ده حق یوقدر» دیو مدعی علیه تحلیف اولنور «صاتدم» دیو تحلیف اولنماز . ﴿ عمادیه ﴾

اگر قاضی دیلرسه کوله دعواسنده « سنك ایله مدعی بیننده شو ساعتده بیع قائم اولمدیغنه » دیو تحلیف ایدر .

دار دعواسنده یمین

دار دعواسنده « بو دار ادعاء ایلدیکی ثمنله شراء اولنمشدر » و یاخود « بو بلدده شو ساعتده سنك اوزریکه ادعا اولنان دارك بیع اولنمدیغنه » دیو تحلیف ایدر . یاخود دیلرسه ادعاء ایلدیکی بیع ایله « شو دارك تسلیمی سنك اوزرینه لازم کلمدیکنه » دیو تحلیف ایدر . مدعی علیه صورت مذکوره‌لری عرض ایتسون و کرکسه عرض ایتمسون . ﴿ شرح ادب القاضی ﴾

شرایی دعوا ایدوب ثمننی ذکر ایلدیکی صورتده « مبیعك ثمننی کتور » دیو قاضی مدعی‌یه تکلیف ایدر . کتوردیکی وقت دیلرسه « شو آدمك ادعا ایلدیکی اوزره شو اقچه‌یی آلوب شو کوله‌یی بو آدمه تسلیم ایتمك سنك اوزریکه لازم اولمدیغنه دیو تحلیف ایدر . یا دیلر ایسه « سنك ایله شو آدم بیننده شو ساعتده شو کوله‌نك بیعی قائم اولمدیغنه » دیو تحلیف ایدر . ﴿ عمادیه ﴾

و اگر بایع بیعی ادعاء و مشتری دخی انکار ایدر ایسه اگر مبیعی تسلیم ایتمیوب اقچه‌سنی دخی قبض ایلمدیکنی مدعی بیان ایدر ایسه اولوقت « شو دار سنك و اولمقدار اقچه اوزرکده اولمدیغنه » دیو مدعی علیه تحلیف اولنور ﴿ محیط ﴾

یعنی غبن و ثمن اوزرینه استحلاف اولنور . شرا دعواسنده استحلاف اولندیغی کبی . ﴿ عمادیه ﴾

دعوای نکاحده یمین

دعوای نکاحده «شو ساعتده بینکزده نکاح قائم اولمدیغنه» دیو تحلیف اولنور. ﴿هدایه﴾

نکاح ایله مهر ادعا ایدر ایسه امامین رحمهما الله حضراتندن ظاهر روایتده حاصل اوزرینه تحلیف اولنور. ادعا ایلدیکی نکاح بو مهر ایله «شو سنک قاریک اوزرکده اولقدر مهر یا مهردن برشی اولمدیغنه» دیو واکر بونی زوج دعوا ایدر ایسه ادعا ایلدیکی اوزره «شو سنک قوجه‌ک» اولمدیغنه دیو تحلیف اولنور. ﴿قاضیخان﴾

طلاق دعواسنده یمین

خاتونک زوجی اوزرینه بر طلاق رجعی ادعا ایدر ایسه «بو ساعتده بو خاتون سندن مطلقه اولمدیغنه» دیو تحلیف اولنور. خاتون اکر بائن ادعا ایدر ایسه ظاهر روایتده «بو ساعتده بو خاتون دعواسی اوزره بر ویا اوچ طلاق بوش اولمدیغنه» دیو ویاخود بائناً ویا دعوی اولنان نکاحده اوچ طلاق ایله تطلیق ایتمدیکنه» دیو تحلیف اولنور «مطلقا اوچ طلاق ایله تطلیق ایتمدیککه» دیو تحلیف اولنماز. ﴿وجیز﴾

خاتون طلاقی ادعا ایتمسه بیله حضور حاکمده بر شاهد عادل ویا فاسقدن جماعت شهادت ایلر ایسه فرجک حرمتی شرع شریفک

حق اولدیغندن بومثللو مسئله‌ده قاضی‌یه لازم اولان استحلافده احتیاط ایتمکلیدر. ﴿محیط﴾

مهری بدلده زوجیله مخالعه وقوعنی ادعاء وزوج دخی انکار ایلسه زوج قولیله تصدیق واظهر روایتده حاصل اوزرینه تحلیف اولنور. اما ابو یوسف عندنده سبب اوزرینه تحلیف اولنور. ﴿خزانه﴾

برخاتونک زوجی «فلان داره داخل اولورسک بندن اوچ طلاق بوش اول» دیو یمین ایدوب اولدخی داره داخل اولمغله طلاق ثلاثله مطلقه اولدیغنی زوج اوزرینه ادعاء ایلدکده زوج دخول و یمینی اقرار ایلر ایسه طلاقی اقرار ایتمش اولور. اکر یمین ودخولی انکار ایدر ایسه ظاهر روایتده «شو خاتونک دعوا ایتدیکی کبی سندن اوچ طلاق بوش اولمدیغنه» دیو حاصل اوزرینه تحلیف اولنور. اکر یمینی اقرار ایدوب دخولی انکار ایدر ایسه بروجه محرر طلاقنه یمین ایلدکدنصکره «بو داره بو خاتون داخل اولمدی» دیو تحلیف اولنور. اکر اول زمانده دخولی اقرار ایدوب یمینی انکار ایدر ایسه «شو داره داخل اولمزدن مقدم ثلاثا طلاقنه یمین ایتمدیککه» دیو تحلیف اولنور. ﴿قاضیخان﴾

اجاره ومزارعه دعوالرنده یمین

عتاق، اجاره، مزارعه ومعامله دعوالرنده دخی حال بویله‌در.

«سنك ايله آنك بيننده شو دارده اجاره قائم اولمديغنه» ويا «شو ارضده
مزارعه سنی ادعا ايلديكی وقتدن بيان ايلديكی اجرتله شمدی یه قدر
اجاره قائمه واجرت لازمه اولمديغنه» ديو تحليف اولنور. (محيط)

كفالت دعواسنده يمين

مال ويا عوض ايله كفالت ادعا ايدر ايسه حاصل دعوايه
تحليف اولنور. فقط كفالت صحيحه اولوب شرط متعارفله كفالت منجزه
وياخود معلقه اولديغنی ادعا، وكذلك كفيلك اذنيله مجلس كفالتده
اولديغنی ويا كفالت مرقومه يه مجلس مذكورده اجازت ويرديكنی
بيان ايدر ايسه، واكر بونلری بيان ايتميه رك كفالت ادعا ايدر
ايسه بو كفالتده تحليف ترتب ايتمز. شروط محرره اوزره
بعد التصحيح استحلاف مراد اولنسه آخر بر كفالته شامل اولمسون
ايچون «سنده مدعينك ادعا ايلديكی كفالتدن طولايی بيك غروشی
اولمديغنه» ديو تحليف اولنور. اكر كفالت عرض ايدر ايسه «شو
ادعا ايلديكی كفالت جهتندن سنده مدعينك ادعا ايلديكی ثوب
اولمديغنه» ديو تحليف اولنور. كفالت بالنفسده «ادعا ايلديكی
كفالت سببندن كفالت اولنان شخصك تسليمی سنك اوزريكه
لازم اولمديغنه» ديو تحليف اولنور. (فصول عماديه)

شفعه اختيار نفس دعوالرنده يمين

دار ينه متصل اولان بر خانه يی شفعه جهتندن ادعاء واول

دخی شرايی انكار ايدر ايسه سبب اوزرينه تحليف اولنور.
يعنی «شفعه ادعا وتحديد ايلديكی خانه يی اشترا ايتديككه» ديو
تحليف اولنور. واكر مشتری خانهٔ مذكوره يی شرا ايلديكنی
ومدعينك خانه سنه متصل اولديغنی اقرار ايدوب فقط مدعی
بيعی استماعله تراخی ايدوب «شفعه طلب ايتمدی» ديو ادعاء وشفيع
حين اطلاعده دعوا ايلديكنی بيان وتراخی ادعاسنی انكار ايلسه،
عدم تراخی يه شفيعك يمينله قولی تصديق اولنور. يعنی حاكم
شرعی «ادعا ايلديكك خانه نك شراسنه مطلع اولديغك وقت
شفعه طلب واحد عاقديندن برينك يانندە ويا خانهٔ مذكورك
اوزرنده اشهاد ايلديككه» ديو يمين ويرر. لكن بو وجهله شفيعه
يمين ويرلمك اكر مدعی «بر قاچ كمسه لر حاضر ايكن طلب واشهاد
ايلدی» ديو دعوا ايدر ايسه اولوجهله يمين ويريلور. اما
سبيله مطلع اولديغی وقت يانندە بر كمسنه يوق ايسه فی الحال
اشهادك تركيله شفعه باطل اولماز. ويانندە بر كمسنه اولمديغنی
اقرار ايدر ايسه «شرايه مطلع اولديغك وقت طلب ايتديككه»
ويا «شهود ايچون كيتديككه» وعاقديندن برينك حضورنده ويا
خانهٔ مذكورك اوزرنده طلب واشهاد ايتديككه» ديو تحليف
اولنور. مثلا: كيجه وقتی كندوسنه شرانك خبری واصل
اولدقده شفعه يی طلب ايدوب صباحاً دخی اشهاد ايدر ايسه
« كيجه وقتی استماعده طلب وصباحلين دخی آنك اوزرينه اشهاد
ايلدم» ديو يمين ايدر. خصوص مذكور زمان افتای عاجزانمده

وقوعـبولوب بروجـه محرر محيطدن نص صريحله افتـاء
ايتمشديم ۰ (وضائف)

خيار بلوغ ايله مخيره اولان بر خاتونك بلوغـه ايرديكى آنده بلا تراخى نفسنى اختيار ائلـسى شفيعك شـفعه‌يى طلب واستحلاف ائلـسى مثللو طلب شـفعه آنده استحلاف مسئله‌سى بواختيار نفس وتفريق مسئله‌سنك نظيريدر ۰ يعنى اكر خاتون مرقومه « بالغ اولديغم آنده نفسمى اختيار ايتدم » ويا « بالغ اولديغم وقت تفريقى طلب ايتدم » ديرايسه يمينيله قولى قبول اولنور ۰ اكر « كيجه بالغ اولدم ۰ تفريقى طلب ايلدم » ديرايسه قولى قبول اولنماز ۰ بوادعاسى اقامهٔ بينه‌يه محتاجدر ۰ كذلك جـوار ايله شـفيع دعواسى « طويديغم وقت شـفعه‌يى طلب ايتدم » دير ايسـه قولى يمينيله قبول اولنور ۰ « لكن اقشام كيجه طويديغم وقت شفعه‌يى طلب ايتـدم » ديرايسـه « اقامهٔ بينه‌يه محتـاجدر ، قولى قبـول اولنماز » ديو عماديه صاحبى بيان ايتمش ۰ (هندية)

« بنى تطليق ايله » ديو زوجنه خطاب اودخى « طلاقك الكده » ديو جواب وير وب تفويض ايله نفسـنى اختيـار ايلديكندن زوجنـه حرام اولديغنى بيـان وادعاء وزوجى دخى طلاقى اول وجهله زوجه‌يه تفويض واول دخى نفسنى اختيار ايلديكنى انكار ايلسه ، بالاتفاق سببـاوزر ينه تحليف اولنور ۰ بومسئله‌ده احتياط ايتمك لازمدر ۰ يعنى « مرقومه‌يى الك صـكره تزوج ايلديكك وسندن طلاقى ايسـتديكى وقتدن صكره امرى

يدينه تفويض ايتمديككه واو دخى تفويض مز بور ايله نفسـنى اختيار ايلديكنى بيلديككه » ديو تحليف اولنور ۰ امر طلاقى يدينه تفويض ايلديكنى انكار ايدر ايسه « ادعاء ايلديكى تفويض مجلسنده نفسنى اختيار ايلديكنى بيلديككه » ديو تحليف اولنور ۰ اكر امر تفويضى انكار ايدر ايسه ، « خاتونك نفسنى اختيـار ايلديكندن مقدم شو خاتونك امر طلاقنى سـن يدينه تفويض ايتمديككه » ديو تحليف اولنور ۰ (عماديه)

زيد عمرو اوزرينـه « بنم ديوارمى يقدى » و يا « كسر ايتدى » ديو دعوا وديوارك موضع و مقدار ونقصـاننى بيـان وطلب وعمرو دخى انكار ايدوب مدعى اقامهٔ بينـه‌دن عاجز اولديغى وقتده حاصل اوزرينه تحليف اولنور ۰ يعنى « ديوارك بوقدر درهم نقصاننى و يا اولقدر نقصـاندن بر شئ اوزركده اولمديغنه » ديو تحليف اولنور ۰ (قاضيخان)

خصاف دخى حاصـل اوزرينه تحليـفه افتاء ائلشـدر ۰ شمس الائمة حضرتلرى « سبب اوزرينه تحليف اولنور » بيورمش ۰ صحيح اولانده بودر ۰ (وضائف)

اكر « قيـونمى ويا اينكمى ذبح ايلدى » و يا « كوله‌مك كوزينى چيقاردى ۰ كوله‌ده ديكر بر علتدن وفات ايتـدى » و يا « حيوانمك كوزينى چيقاردى » ويا « الآن موجود اولميان مالمدن برشيئمه جنايت ايدرك نقصان عارض اولدى » ديوب نقصـانك مقدارينى دخى بيان ايلدكده ، حاصل اوزرينه تحليف اولنور ۰

سبب اوزرینه اولنماز . زیرا سبب اوزرینه تحلیفده مدعی علیهی اضرار وار . حاصلده ایسه مدعی‌یی اضرار یوقدر .

﴿ شرح ادب خصاف ﴾

زید عمرو اوزرینه « بنم دیوارمه بر اغاج ویا بر اولوق قویدی » ویا « خانه‌مك سطحندن صو آقتدی » ویا « دیوارمك اوزرندن قپو آچدی » ویا « دیوار یمك اوزرینه بنا ایتدی » ویا « بنم ارضمه تراب وزبل ویاصو پرندی آتدی » ویا « آغاج دیكدی » ویا « ارضی افساد ایده‌جك برشی یاپدی » دیو دعوا ورفع ونقلنی طلب ایدر ایسه دیوارك موضع وعرض وطولنی وارضك موضعنی بیان وتحدیدیله دعواسنی تصحیح ایلدكدن صكره مدعی علیه انكار ایدر ایسه سبب اوزرینه تحلیف اولنور . اكر آغاج صاحبی كلوب دیوار صاحبنی قاضی‌یه احضار ایدوب « بوآدمك دیواری اوزرنده بنم آغاجم وار ایدی . بن قویمق اوزره قالدیردم . شمدی قویمغه بوآدم راضی اولمیور ومنع ایدیور » دیو دعوا ایلسه آغاجك موضعنی وكندوسنك حق وضعنی وآغاجك بیوك وكوچكلكنی وصفتنی بیانله تصحیح ایتدكجه دعواسی صحیح اولماز . اول وجهله تصحیح وادعاء ایلدیكی تقدیرده مدعی علیه انكار ایدر ایسه حاصل اوزرینه تحلیف اولنور . یعنی « بوآدمك ادعا ایلدیكی اوزره سنك شو خانه‌كك دیوار ینك مقدم ومؤخر ینه اولوجهله آغاج قویمغه حق اولمدیغنه » دیو تحلیف اولنور . اكر یمیندن

نكول ایدر ایسه قاضی اول آغاجك وضعنه حكم ایدر .

كذلك بركمسنه « بنم ارضمه فلان برقیو ویا بر خندق آچدی . آنكله ارضمه نقصان كلدی » دیو ارضك موضع وحدودینی وقیو وخندقك وحاصل اولان نقصانك مقدارینی بیان ایدرك ادعا ایدر ایسه ، حاصل اوزرینه تحلیف اولنور . یعنی « سنك اوزریكه ادعا ایلدیكی حق سنده اولمدیغنه » دیو یمین ویریلور . ﴿ قاضیخان ﴾

بركمسنه خانه‌سندن صو یولی ویاحق مرور ادعا ایدر ایسه ، ینه حاصل اوزرینه تحلیف اولنور . یعنی « شو آدمك یدكده ، خانه‌كده ادعا ایلدیكی حق سنك اوزركده اولمدیغنه » دیو یمین ویریلور . ﴿ محیط سرخسی ﴾

قصاص نفس ایجاب ایده‌جك قتل ایله « بنم اوغلمی ، ویا كوله‌می ویا بابامی قتل ایلدی » دیو ویا « عمداً الیمی ، ویا كوچك اوغلیمك النی كسدی » ویا « قصاص ایجاب ایده‌جك اشجه ویا جراحتله جرح ایلدی » دیه دعوا ایدوب مدعی علیه ده منكر اولور ایسه مدعینك استحلافه حقی واردر . فقط قتلك استحلافی حقنده ایكی روایت واردر . برروایتده حاصل اوزرینه یعنی « بو آدمك اوزركده اوغلینك قانی ، ویا كوله‌سنك قانی ، ویا باباسنك قانی اولمدیغنه ؛ ویا ادعا ایلدیكی بو قان سببیله سنده برحقی اولمدیغنه » دیو یمین ویریلور . بر روایتده دخی سبب اوزرینه تحلیف اولنور . یعنی « بو آدمك ولیسی

اولان فلان اوغـلی فلانی بن قتـل ایتمدم » دیو یمین ایدر . قتلك ماعداسی اولان شجه وقطع و بومثللو دعاویده حاصـل اوزرینه یعنی « شوقطع ید و یاقطـع ید سببیله سـنك اوزرکده شوآدمك حقی اولمدیغنـه » دیو یمین و یریلور . قصـاص لازم کلان جراحات وشجاتده حاصل اوزرینه یمین و یریلور . یمین ایدر ایسه دعوادن تبرئهٔ ذمت ایدر . دعواسنده یمیندن نکول ایدر ایسه امام ابو یوسـف و محمد عنـدنده دیتـله حکم اولنور . امام اعظم عنـدنده یا یمین ایدر و یا اقرار ایدنجـه‌یه قدر حبس اولنور . (قاضیخان)

اکر اوغلنی و یا باباسنی خطاءً قتل و یا خطـاءً النی قطع ایتدی » و یا « خطـاءً یارالدی » دیو دیت و یا ارش ایجـاب ایده‌جك شیلر ایله ادعا ایدر ایسـه، ادعا ایلدیکی اوزره « شـو مدعینك شو وجهدن سنك اوزرکده وادعا ایلـدیکی شـیدن برحقی اولمدیغنه » دیو دیت وارش ذکر ایدرك یمین و یریلور .

جنایت دعوالرنده تحلیفك صورتی

ابو یوسف حضـرتلری « خطاءً قتل و ارش ایجاب ایده‌جك جنایت دعوالری مثللو مدعی علیهك غیر ینك اوزرینه واجب اوله‌جق هر بر حقده — بونك اوغـلی فلان ابن فلانی قتـل ایتدیکنه — دیو تحلیف اولـنور . دیت وارش مدعی علیـه

اوزرینه ایجاب ایده‌جك هر بر جنـایت ایچون دخی حاصـل اوزرینه تحلیف اولنور » بیورمش . (شرح ادب القاضی)

جنـایت دعـواسی کوله اوزرینـه وقوعبـولدیغی تقدیرده اکر دعوا عمداً قتـل نفس دعواسی ایسـه، بودعواده خصـم شرعی کوله‌در . اکر خطـاء ایسـه خصم شرعی افندیسیدر . فقط علم اوزرینـه یمین و یریلور . اکر دعـوا نفسك مادونی بردعوا ایسه، کرکسه خطاء وکرکسه عمداً اولسون خصم شرعی افندیسیدر . فقط افندیسی علم اوزرینه تحلیـف اولنور . (محیط)

اکر دعوا هروجهدن مدعی علیهك فعلی اوزرینـه واقع اولور ایسه . مثلا : « سن شوشیئی بندن سرقت، و یا غصب ایتدك » دیو واقع اولان دعوایه بتات اوزره یمین و یریلور . واکر دعوا من وجه آخرك فعلی اوزرینه واقع ایسه، عدم علمه یمین و یریلور . حتی استهلاك سببیله برمیت اوزرینه ورثه‌سی حضورنده واقع دعـواده عدم علمه ورثه‌یه یمـین و یریلور . یعنی « مورثلرینك مدعا بهی استهلاك ایلدیکنی بیلدکلرینه » دیه یمین و یریلور . مثـلا : « باباك بنم شـومالمی بندن سرقت و یا غصب ایتدی » دیو واقع اولان دعـوایه « بیلدکلرینه » ورثه‌یه یمین و یریلور . (ذخیره)

ایشته عدم علمه یمین بزم مذهبمزده‌در . بوقارووده سـبقت ایتدیکی مثللو امام حلوانی بوقاعده‌یی یعنی غیر ینك فعلنه تعلق

ايدن دعواده عدم علمه يمين و يرملك قاعده‌سى هر بر مسئله‌ده مستقيمدر . آنجق مؤخراً عيبله رد اولنه‌جق بيع مسئله‌سنده مستقيم دكلدر . مثلا : مشترى كوله‌نك آبق يعنى قاچيجى اولديغنى ادعا و بايعى تحليف مراد ايتسه بتاتاً تحليف اولنور . حالبوكه قاچق كوله‌نك فعليدر . فقط بو مسئله‌ده عدم علمه يمين ويريلوب ده بتاتاً بايع مبيعى عيوبدن سالم اوله‌رق مشترى يه تسليم ايتمكى ضامن اولديغندن تحليف دخى بنفسه ضامن اولديغى شيئه رجوع ايتدى . بناء عليه بتاتاً يمين ويرمك لازم كلدى . غيرك فعلى اولمق آنجق « بنم علمم يوق » ديمكله اولور . اما علم ادعا ايدر ايسه مدعى عليه اصلنه بتاتاً يعنى قطعياً تحليف اولنور . كورمزميسك يانده امانت قونيلان برآدم « امانتى صاحبى آلدى » ديو صاحبنك آلديغنى بيلديكنى ادعا ايلسه بتاتاً يعنى « يانده امانت باقى اولميوب صاحبنه تسليم اولمديغنه » تحليف اولنديغى مثللو . (تبيين)

من وجه مدعى عليهك ومن وجه غيرك فعلى اولان محلده عدم علمه يمين صورتلرى

اكر دعوا من وجه مدعى عليهك فعلى ومن وجه دخى آخرك فعلى اوزرينه واقع يعنى ايجاب وقبولى مقتضى بر عقد اولسه ، مثلا : « سن بندن شونى صاتون آلدك ، ويا ايجار ايتدك ،

ويا استقراض ايتدك » ديو دعوا وقوعنده اولوقت بتاتاً يمين ويريلور . (محيط وكافى)

رهن يانده اولان بر مرتهن بر بلده ده راهن ايله ملاقى اولدقلرنده مرتهن يعنى آله‌جق صاحبى آقچه‌سنى طلب ايلسه ، آقچه‌نك دفعيله راهنه امر اولنور . آندن صكره رهنك هلاك اولديغنى مرتهن ادعا ايدوب راهن يمين مراد ايتسه ، بتاتاً مرتهنه يمين ويريلور . (عمادية)

بركمسنه بركسنه‌نك يانده امانت بر مركب براقوب اودخى اوزرينه بيندكدن صكره مذكور مركب اولسه مستودع يعنى امانت يانده اولان كمسه « اوزرندن ايندكدن صكره اولدى » ديو ومودع دخى « قبل النزول اولدى » ديه دعوا ايتسه‌لر ، مودع يمينيله تصديق اولنور . كيفيت يمين « بعد النزول مركبك اولديكنى بيلمديكنه » ديو اجرا اولنور . (محيط)

يمينك بتاتاً و يا عدم علمه لزوم محالرى معلوم اولدقدن صكره هر موضع كه آنده يمين بتات اوزره لازم اولور ايسه علم اوزرينه تحليف اولنور . نكول ايله حكم اولنمدقجه بو يمين معتبر اولماز . مدعى عليهدن يمين دخى ساقط اولماز . وهر بر موضع كه آنده يمين علم اوزرينه لازم اوله ، آنده بتاتاً تحليف اولنور . يمين سقوطنه قدر معتبر اولور . ونكول ايلديكى تقديرده حكم اولنور . چونكه بتاتاً يمين علم اوزرينه اولان

يميندن دها مؤكددر ، مطلقا يمين اعتبار اولنور . علم اوزرينه اولان يمين بونك خلافنه‌در . ﴿تبيين﴾

مقصد ثالث

يمين كيملره توجه ايدر

اوچ مقصددن اوچنجى مقصد يمين كيملره توجه ايدر؛ كيملره ايتمز ؟ كيملره حلال؟ وكيملره حلال دكل، بونلرك بياننده‌در .

« زيد عمروك اوزرينه كوچك قزى زينبى بكا تزويج ايتمشدى » ديو دعوا ايدوب عمرو دخى انكار و زيد تحليف مراد ايلدكده وقت خصومتده اكر زينب بالغه اولمامش ايسه، امام اعظم عندنده عمرو استحلاف اولنماز ، امامين عندنده تحليف اولنور . اكر بالغه ايسه، بالاتفاق عمرو استحلاف اولنماز ؛ زينب استحلاف اولنور . ﴿فتاواى قاضيخان﴾

كذلك نكاحه رضا و يا امر دعواسنده باباسى امامين عندنده تحليف اولنماز . امام اعظم عندنده اولنور .

تزويج صغارده وليلره يمين

جاريه عمروه تزويج ايلديكنى عمر وادعا و زيد انكار ايدنجه

هرنقدر جاريه كبيره اولسه بيله ينه امامين عندلرنده زيد تحليف اولنور . و امام اعظم عندنده اولنماز . ﴿عماديه﴾

بو مسئله‌لرده فتوا امامين همامين قول شريفلرى اوزره اولديغنى بدرالدين فتاواسنده تصريح ايلمشدر . ﴿وظائف﴾

بر كمسنه آخرك اوزرينه ادعا واقامهٔ بينه ايلدكدنصكره «مدعى دعواسنده حقلى وشاهدلرى شهادتلرنده صادق اولدقلرينه مدعى‌يه يمين وير» ديو مدعى عليه قاضى‌يه تكليف ايلسه التفات اولنماز . ﴿خلاصه﴾

كذلك «بوشاهد مدعى‌يه شهادت ايلمزدن مقدم شمدى شهادت ايلديكى محدود بنم ملكم اولديغنى اقرار ايتمشيدى . بو وجهله اقرارينى مدعى دخى بيلديكندن شاهده ويامدعى‌يه يمين وير» ديو قاضى‌يه الحاح ايلسه، التفات اولنماز . وكذلك شاهد شهادتنى انكار ايلسه شهادتنى اولمديغنه تحليف اولنماز . ﴿خزانة﴾

شرعاً يمين لازم كلمديكى حالده يمين تكليفى

كذلك هربر موضعكه يمين ويرمك شرعه مغاير اوله، يعنى شرع شريف يمين ايجاب ايتدرميه ، اول موضعده يمين ويرمك جائز اوله‌ماز . مثلا : « شاهد شهادتنده صادق اولديغنه يمين ايتسون» ديمز و يمين دخى ويرلمز . ﴿خلاصه﴾

« بوشاهد شهادتندن اول شهادت ايلديكى شى كندوسنك

اولدیغنه دائر بوندن اقدم اوزریمه ادعا ایلدیکنه یمین ویرك» دیسه یمین ویرلمز. ﴿خزانه﴾

صغیرك باباسی ویا وصیسی ویا وقفك متولیسی ویا غائبك قیومی استماع بینه‌ده خصم شرعی درلر. اما یمینده خصم شرعی دکلدرلر. ﴿محیط﴾

بناء علیه ولد صغیرك اوزرینه اولنان دعواده باباسی تحلیف اولنماز. ﴿فصولین﴾

برکسنه‌نك یدنده اولان برملك دار یعنی عقارینی دیکری دعوا اول دخی ملك مذکور کوچك فلان اوغلنك اولدیغنی بیان واکا اقرار ایلسه، مدعینك اولمدیغنه استحلاف اولنماز. حتی استحلاف اولنو بده یمیندن نکولی صحیح اولماز. اکر «بوآدم کوچك اوغلنه مدعا بهی اقرارایله بنم دارمی استهلاك ایلدی. بوجهتله ضامن اولسون» دیسه، اولوقت یمیندن نکول ایلدیکی تقدیرده، بنه امام اعظم وابو یوسف عندلرنده استحلاف اولنماز. فقط امام محمد عندنده عقار غصبله تضمین ایتدیرلدیکندن استحلاف اولنور. شیخ ابوبکر محمدبن الفضل یمینك عدم اسقاطنده امام محمدك قولنی وقاضی ابوعلی النقی دخی طرفینك قولنی ترجیح ایتدیلر. یعنی نفسنك ترجیحی اوزره مقرله کرك مقرك اوغلی اولسون وکرك اجنبی بولنسون برصبی‌یه اقرار ایلسه، یمین ساقط اولور. شیخ ابوالفضلك ترجیحی اوزره «بودار غائب اولان بیوك اوغلم ویا دیکر اجنبینكدر» دیواقرار ایلسه، یمین

ساقط اولماز. یمین ویریلوبده نکول ایدر ایسه دار مدعی‌یه تسلیم اولنور. غائب حاضر اولوب اقرار مذکوری تصدیق ایدر ایسه اقرارسابقه بناءً آله‌بیلور. ﴿فتاوای قاضیخان﴾

جوار ایله شفعه دعواسنده مدعی علیه «بودار کوچك اوغلمكدر» دیسه اقراری صحیح اولور، تحلیف اولنماز. اما شفیع شرایه اقامهٔ بینه ایتمك مراد ایتسه، باباسی خصم شرعی اولدیغندن بینه‌سی استماع اولنور. ﴿عمادیه﴾

زیدك یدنده اولان کوله ایچون «بوکوله بنمدر» دیو دعوا ایدوب زید دخی «اوکوله فلان غائبكدر. بکا امانت براقدی» دیو دفع دعوی وبونك اوزرینه بینه اقامه ایلیه‌مدیکی صورتده مدعی علیه خصم اولدیغندن فقط مدعی دعواسنك اوزرینه زیده یمین ویره‌بیلور. اکر یمین ایدر ایسه دعوادن قورتولور. نکول ایدر ایسه کوله‌نك تسلیمیله حکم اولنور. اقرارسابقنه بناءً غائب اولان فلان مذکور حاضر اولدقده مذکور کوله‌یی مدعی مرقوم یدندن آلور. ﴿محیط﴾

لکن عاجز فقیر دیرم که —فقهانك بوبابده اولان عباره‌لرندن ظاهر اولدیغی— «کبی مقرله حاضر اولدقده اکر مدعی مدعاسنه اقامهٔ بینه‌دن عاجز اولوب مقر لهه یمین ویرلدکدن صکره کولهٔ مرقومه‌یی آلور ده یمیندن نکول ایدر ایسه کوله‌یی آله‌ماز.» ﴿وظائف﴾

زیدك یدنده اولوب فلان غائبك امانت قویدیغنی بیانله دفع دعوا واثبات مدعا ایلدیکی جاریه اوزرینه « بعدالایداع بکا بیع ایتدی ، ویا هبه ایتدی . » دیو عمرو دعوا ایدوب اقامهٔ بینه‌دن عاجز اولسه ، « مودعك مدعی یه فروخت ویا هبه ایلدیکنه » دیه‌دیلر ایسه زیده یمین ویریلور . (وجیز)

مدعاسنه شاهدی اولمیان برکسنه اوزرینه یمین توجه ایتلیان برصبیٔ محجوری باب قاضی یه احضار ایده‌مز . واکر شاهد اولوب دعواده صبینك کندو فعلی اولان استهلاك دعواسی اولور ایسه عندالشهادة اشارت ایچون صبیٔ مرقومی احضار ایده بیلور . صبینك اوزرینه برشی ایله حکم اولنور ایسه ، صبینك مالندن ادایه امر اولنمق ایچون باباسنی دخی احضار ایده بیلور . (محیط)

صبیٔ محجور ومأذون وکوله‌یه یمین صورتلری

مأذون اولان صبی بالغ مثللو تحلیف اولنور . و بوقولی بز اخذ ایدرز . کذلك مکاتب وتاجر اولان کوله تحلیف اولنوره محجور اولان کوله مأذون اولان کوله مثللو کذلك تحلیف اولنور . استهلاك سببیله اوزرینه برشی حکم اولنور ایسه اول کوله آنك ایچون صاتیلور . یوق اکر مال ایسه یعنی افندینك اذنی منضم اولمیان برنکاح دینی ایسه آنجق آزاد

اولندقدن صکره کوله‌دن آلنور . کفالت دعواسنده کذلك کوله تحلیف اولنور . واکر نکول ویا اقرار ایدر ایسه آزاد اولدقدن صکره مؤاخذه اولنور . (وجیز)

دین مؤجل دعواسنده تحلیف قضیه‌سنده فقهامز اختلاف ایلدیلر . اصح اولان اجلی کلمدجه تحلیف اولنماز . (خلاصه)

« فلان کمسه وفاتندن اول زیدی وصی نصب ایتدی . شمدی زیده‌ توفای مرقومك وصیسیدر » دیو دعوی وزید ایسه وصایتی انکار ایدر ایسه استحلاف اولنماز . کذلك « فلانك وکیلی » دیو ادعا ایدر ایسه عندالانکار استحلاف اولنماز . « فلان شیئ اعمال ایتمك اوزره بنی استصناع ایتدی . یعنی اعمال ایتمه‌می امر ایتدی » دیو ادعا ایلسه استحلاف اولنماز . (شرح ادب)

زید ایله عمرو برقیومجی یه برشی یاپمق اوزره استصناع ایدوب اودخی اول شیئی یاپسه ، زید « بنم دیدیکم کبی اعمال ایتمدك ؟ عمرو دخی دیدیکك کبی ایتدم » دیو مصنوعده اختلاف واقع اولسه ، برینك آخره بو بابده یمین ویرمکه صلاحیتی یوقدر . (قاضیخان)

میت اوزرینه واقع اولان دعواده وصی وارث اولمدقجه تحلیف اولنماز . (وجیز)

زید مسلم عمرو ذمی اوزرینه بعینه خمر دعوا وعمرو دخی انکار ایدر ایسه استحلاف اولنور . اکر « استهلاك ایلدی » دیو دعوا ایلسه استحلاف اولنماز . (خزانه)

زید عمروك اوزرینه بر مال ادعا ایدوب عمرو انكار ایلدكدن صكره مجلس آخرده « مال مدعایی بنم عمرو استهال ایلدی . بو صورتله مقر اولدی » دیو دعوا وعمرو دخی مال ایله استهالی انكار ایلدكده مال اوزرینه تحلیف اولنور ؛ استهاله تحلیف اولنماز . بومثللو مسائل شرعیه‌ده اصل قاعده انسان خصمنك حق و یاحقنك سببی اوزرینه تحلیف اولنور . جهتی اوزرینه تحلیف اولنماز . ابو یوسف قولی اوزره . ﴿وجیز﴾

یمینلریله تصدیق اولنانلرك بیانی

مضارب

مضارب و یا شریك رأس مالی مال صاحبنه و یا شریكنه و یردیكنی ادعا مال صاحبی و یا شریك دخی قبضنی انكار ایلسه ، مال یدنده اولان مضارب و یا شریك تحلیف اولنور .
﴿عمادیه ومؤید زاده﴾

مودع

عین امانت یدنده اولان كمسنه صاحبنه رد ایلدیكنی و یا اول عینك تقصیرسز فوت و یا هلاك اولدیغنی ادعا و یمین ایلسه ، یمینیله بالاتفاق تصدیق ولنور . اكر مدعینك شهودی

یوق ایسه . اكر وار ایسه تحلیف اولنماز ؛ اقامهٔ شهود یمینه فدا اولنور . ﴿وجیز﴾

مستعیر

كذلك مستعیر دخی بویله‌در . عاریتك صاحبنه ردینی و یاتقصیرسز هلاكنی ادعا ایلسه ، یمینیله تصدیق اولنور . ﴿بزازیة﴾
كذلك مضاربده بویله‌در . تقصیرسز یمینیله تصدیق اولنور .

مستبضع

كذلك مستبضع بضاعه‌نك ردینی ادعا ایلسه تصدیق اولنور .

مساوم

كذلك مساوم یعنی تقدیر اولنان قیمتله بر شی طلب ایتمك مثلا : « بایع شوقدر قیمتله شو شی سكا مناسبدر » دیوب اول دخی « باقه‌یم » دیو آلدقدن صكره میانه‌لرنده بها قطع اولنمقسزین اول شی ضایع اولسه ، و یا میانه‌لرنده قیمت تقدیر ایدوب مشتری « اكر بو بهایه راضی اولورسه‌م آله‌یم » دیو كوتوردكدن صكره ضایع اولسه ، قیمت مذكوره‌یی تضمین ایدر .

مستأجر

كذلك مستأجرك فوت اولديغنی و يا صاحبنه رد ايلديكنی دعوا ايلسه يمينيله مودع و مستعير مثللو تصديق اولنور .

وصی

كذلك وصی مال صغيرده يمينيله تصديق اولنور ، اما كندو مالنه يتيمك مالنی قارشديرر ايسه ضامن اولور (جامع الفصولين)

صغيرك باباسی

ولد صغيرينك مالنده كذلك باباسی دخی يمينيله تصديق اولنور . فقط مجهولاً وفاتيله ضامن اولور .

وكيل

كذلك دينك قبضنه وكيل اولانلر دخی رد وتسليم وايصالده يمينلر يله تصديق اولنور . امين اولدقلرندن . (قاضيخان)

بركسنه‌ده اولان آله‌جغنی آلوب كندويه تسليم ايتمك اوزره كوندريلن اشخاص كه بونلره رسول تعبير اولنور ، بونلر دخی « فلاندن آلدم سكا و بردم و يا تقصيرسز هلاك

اولدی » ديو ادعا ايدر ايسه يمينلر يله تصديق اولنورلر .
(شرح وهاج)

رسول قاضی

كذلك « مال يتيم عندمده ضايع اولدی و يا انفاق ايتدم » دير ايسه تصديق اولنور . بويله ديمكسزين وفات ايدر ايسه ضامن اولور . (قاضيخان)

امين قاضی

كذلك قاضينك امينی يعنی « شو بيعك و يا ماده‌نك اجرا و تسويه‌سنه سنی امين قيلدم » ديديكی كمسه دخی يمينيله تصديق اولنور .

امير عسكر ومحضر

محضر وعسكرك اميری وحفظ وتصرف كندويه تفويض اولنمغله متولی اولان وحفظ كندويه احاله اولنان قيوم يمينلر يله تصديق اولنورلر . (تاتارخانيه)

كذلك بدنده بلا تقصير اتلاف اولنان مالدن طولايی دلال يمينيله تصديق اولنور . (جواهر الفتاوی)

سمسار

غیری ایچون بیع وشرا ایدن سمسار کذلك یمینیله تصدیق اولنور .

متاع

متاع یعنی بیاع ومشتری ایچون مال طلب ایدن کمسنه‌لر کذلك بلا قصد یدلرنده تلف اولان اموالده یمینلریله تصدیق اولنورلر . متاع دلالك غیریدر . دلال چارشوده اشیایی کزدیروب بالمزایده فروخت ایدر . دلال بیاعدر . حتی برشیٔ صاتوب دلالیه‌سنی آلدقدن صکره اول شیئه مستحق چیقسه ، ویا عیبیله رد اولنسه ، دلالیه دلالدن کرویه آلنماز .

مرتهن

کذلك مرتهن یمینیله تصدیق ، رهن مرتهن یانده امانت اولدیغندن هلاك دعواسیله تصدیق اولنور . (بزازیه)

راهن فقط رد دعواسنده تصدیق اولنماز . (تاتارخانیه)

عاجزلری دیرمکه « دینی قبض ایتمزدن مقدم رهنی راهنه ویردم » دیو ادعاء ایلسه بینه‌سز قبول اولنماز . اما دینی قبض

ایتدکدن صکره رد دعواسی قبول اولنوب یمینیله تصدیق اولنور . بوده راهنك عدم رده بینه‌سی اولماز ایسه ، اکر عدم رده بینه‌سی اولور ایسه اولوقت راهنك بینه‌سی مرتهنك « بن مالمی آلدم رهنی رد ایتدم » دیو بینه‌سندن اولیدر . تنقیح حامدی بویله تأویل ایلمشدر . (وضایف)

عدل

عدل ، اولان کیمسه رهنی صاتوب ثمنی مرتهنه اعطا ایلدیکنی بیان ایدوب مرتهن دخی قبضی انکار ایتسه یمینیله تصدیق اولنور . (قاضیخان)

ملتقط

کذلك قافك کسریله ملتقط ، یمینیله تصدیق اولنور . لقطه ایله لقیط برمعنایه‌در . فقط غالب استعمالده ایسه لقیط انسانده ، لقطة ، انسانك غیریده استعمال اولنور . یولده وسائر محللرده صاحبسز بولنان شیئ یعنی بولنتو یی صاحبنه اعطاسیچون یرندن قالدیرمق مندوبدر . بولندیغی وقت اشهاد وتعریف ایدوب صاحبی معلوم اولنجیه قدر بولان کمسنه‌نك یدنده امانتدر . یدنده بلاتعد هلاك اولور ایسه ضمان لازم کلمز وکذلك آبق اخذ ایدن یعنی فرار

ایدیجی بر کوله‌یی طوتان، کوله‌ٔ مرقومی صاحبنه رد ویا بلاتعد یدنده هلاك ادعالرنده تصدیق اولنور .

شریك

کذلك مطلقا شریکیندن برینك یدنده بر مال هلاك اولسه تضمین ایتدیرلمز. ایکیسیده یمینلریله تصدیق اولنورلر .
﴿جواهر الفتاوی﴾

حجه بدل کیدن

کذلك غیریچون حج ایدن یعنی حجه بدل کیدن «حج ایتدم» دیوب ورثه ویا وصی دخی تکذیب ایدوب حتی عرفه کونی کوفه‌ده اولدیغنه دخی بینه اقامه ایلسه‌لربیله مقبول اولماز. یمینیله تصدیق اولنور . اما «بن حج ایتمدم» دیو اقرارینی اثبات ایلسه‌لر تصدیق اولنماز.
﴿فتاوای قاضیخان﴾

اجیر خاص واجیر مشترك

اجیر خاص واجیر مشترك دخی یمینلریله مصدقدرلر .
اجیر خاص واجیر عامك میانه‌لرنده اصح اولان حد فاصل شودرکه، اجیر خاص عقد اجاره‌ده منافعی اجیرك اوزرینه وارد

اولمیاندر . ومنافعی دخی مدت ومسافه ذکر ایتمکسزین معلوم اولمامقدر . بواجیر خاصك حکمی جمیع قولنده امیندر . حتی عملندن برشیٔ هالك اولسه مخالفت وقوعبولمقسزین ضمان لازم کلمز. مخالفتك معناسی مستأجر امرینك خلافی عمل ایدوب آندن ضرر تولد ایتمکدر .
﴿شرح الطحطاوی﴾

اجیر مشترك، عملنك بیانیله عمل معلوم اوزرینه وارد اولمقدر . حکمی صنعسز یدنده هلاك اولان شی ایچون ضمان لازم کلمامکدر . کرکسه سرقت وغصب مثللو تحرز ممکن اولان شیٔ اولسون؛ حرب غالب وبرهای غالبه ویا جبرا اخذ اولنمق مثللو تحرز ممکن اولمیان شیٔ اولسون. ایشته بو روایت امام اعظم عندنده‌در . وامام زفر دخی بوقولی اخذ ایتدی .

تحرز ممکن اولان محلده اجیر مشترکك ضامن اولدیغی

امام یوسف «اکر تحرز ممکن ایسه، ضمان لازمدر. دکل ایسه، لازم دکلدر» بیورمش. بوایکی قول ایله عمل اولنمق ایچون بعض فقهاء صلح ایله بعضیلری ده امام اعظم قولیله افتاء بیورمشلردر. ولکن ناسك احوالی متغیر اولوب اموال ناسی صیانت ایسه آنجق ابو یوسف قولیله اوفق اوله‌جغندن، ابو یوسف قولی اوزره افتاء اولنمشدر . حتی اجیر مشترك یدنده اولوب فی الجملة تحرز ممکن ایکن بلاصنع تلف اولان شیده اجیر مذکورك ضامن اولمسنه

شيخ الاسلام على افندى دخى افتاء بيورمشدر . وفتاواى سراجيه وتاتار خانيه‌ده دخى بويله افتاء اولنمشدر . ﴿ وظائف ﴾

مجهول اوزرينه تحليف

زيد عمرو اوزرينه « بنم مالمى استهلاك ايلدك » ديو دعوا وتحليف اولنمسنى قاضيدن طلب ايدر ايسه تصحيح‌سز قاضى اجابت ايتمز . كذلك « بو بنم شريكم ربحده بكا خيانت ايلدى » ديوب ربحك مقدارينى بيلمسه ، كذلك قولنه التفات اولنماز . « فلان اوغلى فلان بكا وصيت ايتمش . فقط مقدارينى بيلميورم » ديوب وارثى تحليف مراد ايتسه ويا مديون دينك بر مقدارينى ادا ايتمش اولديغنى ادعا ومقدارينى بيلمديكنى بيان ايتسه ويا « مدفوعنك مقدارينى اونوتدم » ديسه كذلك قوللرينه التفات ومدعى عليهلر تحليف اولنماز . چونكه جهالت ، بينه‌نك قبولنه مانع اولديغى مثللو استحلافك دخى قبولنه مانعدر . لكن يتيمك وصيسنى ووقفك متوليسنى قاضى خيانتله اتهام ايدوب برشئ معلومى بيان ايتمسه‌بيله وقف ويتيمك اموالنى محافظه ايچون تحليف ايدر .
﴿ قاضيخان ﴾

« زيد بنم بر ثوبمى غصب واقرار ايلدى » ديو دعوا ومغصوب بهانك قيمتنده اختلاف اولنوب بينه دخى بولنمسه يمينله قول ، غاصبكدر . فقط بيان ايچون غاصبه امر اولنور .

اكر بيان ايتمز ايسه مغصوب منهك دعوا ايلديكى زياده‌يه تحليف اولنور .

بايع ثمنك قبضنى اقرار ايلدكدنصكره انكار ايدوب اقرارنده كاذب اولديغنه مشترى‌يه بيان ايدوب يمين ويرمك مراد ايتسه استحساناً امام يوسف عندنده تحليف اولنور . وامام اعظم ومحمد حضراتى عندلرنده قياساً تحليف اولنماز . بو بابده كتب فقهده بش مسئله واردر .

برنجيسى بالاده بيان اولناندر .

ايكنجى : بركسنه خانه‌سنى بيع ايلديكنى اقرار ايدوب صكره « بيعى اقرار ايتمش ايسه‌مده بن بيع ايتمدم » ديوب مشترينك تحليفنى مراد ايتسه تحليف اولنور .

اوچنجى : مشترى مبيعى قبض ايلديكنى اقرار ايدوب صكره قبض ايتمديكنى بيان ايله تحليف مراد ايتسه كذلك تحليف اولنور .

دردنجى : مديون دينى قبض ايلديكنى اقراردن صكره قبض ايتمديكنى بيان وتحليف مراد ايتسه تحليف اولنور .

بشنجى : هبه ايدنجى برشئ هبه ايلديكنى اقرار ايدوب صكره هبه ايتمديكنى بيان ايلسه تحليف اولنور . ايشته بو مسائل خمسه خلاف مذكور اوزرينه‌در . وامام محمد ابو يوسفك قولنه رجوع ايلديكى مرويدر . امام سرخسى ده « ابو يوسفك قوليله عمل احوطدر » بيورمشدر

مشایخ فقهاء دخی قضایه متعلق اولان ماده‌ده امام ابی یوسفك قولنی اخذ بیورمشلر. ﴿ خلاصه ﴾

داین مدیوندن دیننی قبض ایلدیکنی اقرار واشهاد ایلدکدنصکره قبضی انکار ومدیونی تحلیف مراد ایلسه، امام اعظم ومحمد حضراتی قوللری اوزرینه قیاساً تحلیف اولنماز. ﴿ محیط ﴾

مثلا «شو عینی فلانه هبه ایتدم واولدخی قبض ایلدی» دیو اقرار ایلدکدنصکره «فلان مرقوم موهوبی قبض ایتمدی وبن قبض ایلدیکنی کاذبا اقرار ایلدم» دیوب موهوب لهی استحلاف ایلسه، جواهر زاده نامیله معروف شیخ مزارعه‌ده امام اعظم قولی اوزره «تحلیف اولنماز» بیوردی وامام ابی یوسف قولی اوزرینه تحلیف اولنور «اقرارمده کاذب ایدم» دیو واقع اولان هر بر دعوا موضعنده دخی تحلیف کذلك استحلاف خلاف مذکور اوزرینه‌در. ﴿ قاضیخان ﴾

وقوعی کثیر مسائلدن اوله‌رق اولا اقرار ایدوب صکره اقرارنده کاذب اولدیغنی بیان وادعا ومقر اقرارنده کاذب اولمدیغنه مقرله یمین ویرملك خصوصنده اصل فتوا، تحلیفك جوازی اوزرینه‌در. مقرك وارثی اقرارك تلجئه اوله‌رق وقوعبولدیغنی ادعا ایلسه‌لر، تلجئه اولمدیغنه مقرله تحلیف اولنور.

کذلك بر کمسه بر کمسه‌نك اقرارینی حاوی بر صك یعنی الفاظ شرعیه ایله تحریر اولنمش بر ورقه اخراج اولندقده

«فی الحقیقه بو مالی سکا بن اقرار ایتمشیدم. ولکن اقرارمی صکره رد ایلدك» دیرایسه مقرلهه عدم رده یمین ویریلور. کذلك مقرك اقراری ووفاتندن صکره ورثه‌سی مقر لهك اقراری ردینی ادعا ایدرلر ایسه مقر له تحلیف اولنور. کاذباً اقرار وتحلیف مسئله‌سنك صورتلری کتب فتاواده ووقوعی حکام شرعیه حضورلرنده پك چوقدر. کافه‌سنك مداری تلجئه وکذب ادعاسنده مدعی علیهك استحساناً وقیاساً تحلیف اولنمسیدر. چونکه اقرار بینه کبی بلکه دها اولی بر حجت اولدیغندن مقر اقراریله ملزومدر. اقرارده کذب احتمالی زیاده بعیددر. زیرا انسان نفسنه مضر اولان بر شیئی یلان یره اقرار ایتمز و استحساناً تحلیفی لازم کلدیکنك وجهی ایسه، بین الناس استدانه‌ده جاری اولان عادت اولا یعنی قبل القبض دین سندینی تحریر صکره‌دن موجبنجه بعد الاقرار مبلغی بو صورتله قبض ایدرلر. او بر اقرار دلیل اوله مدیغندن وکثرت خدع وخیانتدن طولایی احوال ناس تغیر ایلدیکندن مدعی علیهك تحلیفیله افتاء اولنمشدر. بویله سندی یازوب قبل القبض اقراریله حکم اولنسه عادت مذکوره‌یه بناء مدعی علیه متضرر اولور. اما صادق ایسه یمین مدعی‌یه ضرر ویرمز. بناء علیه تحلیفه ضروری صیرورة اولنمش. کنز شرحنده زیلعی ومحیطنده امام سرخسی دخی بو وجهله ذکر ایتمشلردر. ﴿وضائف﴾

مقر له وفات ایلدکدن صکره اقرار دعواسنده ورثه‌سی تحلیف اولنورمی ؟ بعض بخارالو فقهاسنك تعلیقاتنده «علم اوزرینه تحلیف اولنورلر» دیو تحریر اولنمش و بعض ثقات فقهادن مسموع اولان «تحلیف اولنمازلر» دیو فتاوای هندیه تصریح ایتمش. ایشته بومسئله، «مورث تحلیف اولنور. وارثی تحلیف اولنماز» مسائلندندر. مثلا : مودع ودیعه‌یی صاحبنه رد ایلدیکنی ویا تقصیرسز هلاك اولدیغنی بعدالادعا وفات ایتسه وارثی تحلیف اولنماز. جامع کبیرده دخی بوکا نص ایلشدر.
(وضائف)

زید دوارینه متصل قومشوسنك خانه‌سنه ملاصق بر دیواری ویا بغچه‌سندن برمقدارینی تصدق ایلدکدن صکره بقیه‌سنی دخی عمرو اشترا ایلسه، بکر قومشوسنك شفعه دعواسی اول وقت ساقط اولور. اولا زیدك تصدقی کندوسنه ضرر قصدیله ویاشفعه‌دن فرار ایچون تلجئه وشفعه‌نك ابطالی ایچون اولمدیغنه بایع ومشتری‌یه طلبیله یمین ویردیکی صورتده یمیندن نکول ایلدکلر ایچون تلجئه ثابت وقومشونك شفعه دعواسی صحیح اولور.
(محیط)

ایکی کمسنه برخاتونه نکاح دعوالرنده صورت تحلیف.

ایکی کمسه برخاتون اوزرینه نکاحلولری اولدیغنی ادعا

وحضور حاکمده اقدام ایلدکارنده خاتون مرقومه برینك تحت نکاحنده اولدیغنی اقرارودیکری انکار ایلدکده «بنم نکاحلیم اولمدیغنه خاتون مرقومه‌یه یمین ویر» دیه استحلاف ایلسه مرقومه تحلیف اولنماز
(قاضیخان)

خاتون بریسی ایچون اقرار ایلدکدن صکره زوج مقرله مدعی دیکرك طلبیله تحلیف اولنور. بونده مشایخ فقهاء اختلاف ایلدیلر. بعضیلری «تحلیف اولنور» بعضیلری «اولنماز» بیوردیلر. مثلازوج تحلیف اولندقدن صکره زوجه استحلاف اولنور. زوجه دخی یمیندن نکول ایدر ایسه مدعی ثانی‌یه نکاحیله حکم اولنوروالکننك نکاحی باطل اولور
(محیط)

خاتون مرقومه ایکیسنك دخی نکاحنی انکار ایلسه امام ابو یوسف ومحمد قولی اوزره بعینه بریسی ایچون تحلیف اولنور. نکول ایدرسه نکاحله حکم اولنور. ایکنجیسی ایچون تحلیف اولنماز.
(قاضیخان)

برکیسه‌نك یدنده اولان بردار ویاعرصه ویاحیوان ایچون ایکی کیمسه مرقومی حاکم حضورینه احضار ایدوب بونلردن هر برلری دار ویا عرصه ویا حیوان مذکوری ذوالیددن اشتراء ایلدکارینی ادعا وبرینه بیع ایلدیکنی مرقوم اقرارواخری انکار ایلسه واخری دخی «بکا بیع ایتدیکنه بنم ایچون مرقومه یمین ویر» دیسه تحلیف اولنماز. کذلك ایکیسنك دخی مدعاسنی

انكار و بريسی ایچون يمیندن نكول ايدوب حكم اولندقدن صكره آخری «بنم ایچون دخی تحليف ايت» ديسه تحليف اولنماز. كذلك بر كیمسه‌نك يدنده بردار ويا بر عرصه اولوبده ايكی كیمسه مرقومی حاكمه احضار ايدوب هر برلری دار ويا عرصه‌ٔ مزبوری هبه تسليم ويا رهن وتسليم ايلديكنی ادعا ايدرلر ويا مدعى به اولان شی كندوسنك اولوب ذواليد كندندن غصب ايلديكنی ويا ذواليده امانت قويديغنی ادعا ايدوب ذواليد ايكيسنه‌ده اقرار ايدر ايسه ايكيسنده‌ده تسليمی امر اولنور. برشی تضمين لازم كلمز. اما برینه اقرار وآخرك دعواسنی انكار ايدر ايسه مقر لهه تسليم اولنور. آخر ایچون تحليف اولنماز وايكيسی ایچون انكار ايدوب مدعیلرده تحليفنی طلب ايدرلر ايسه ايكيسی ایچون بردها تحليف اولنماز. بلكه هر برلری ایچون آيرو آيرو تحليف اولنور. فقط بونده مشايخ اختلاف ايلديلر. بعضيلری يمين واحد ايله «شو شی ايكيسنك اولمديغنه يعنی بو مدعا بونكده دكل شونكده دكلدر ديو يمين ايدر. هر برلری ایچون آيروجه تحليف اولنماز» ديديلر بعضيلری‌ده «هر برلری ایچون علی وحدة تحليف اولنور فقط بونده ابتداء قاضينك رأينه منوطدر» ديديلر ديلر ايسه بريسی ایچون قرعه‌سز يمين ويرر. ديلر ايسه تطييب خاطرلری ایچون ويا نفسنده تهمتی نفی ایچون بينلرنده قرعه اجرا ايدر. واكر هر برلری ایچون تحليف اولنور ايسه بونده مسئله اوچ وجه اوزره‌در. اولكی ايكيسی ایچون آيرو آيرو يمين ايدر ايسه، ايكيسنك دخی خصومتندن قورتيلور. بوده ظاهردر. ايكنجی

برینه يمين ايدوب آخردن نكول ايدر ايسه نكوليله اول شیئك تمامنه حكم اولنور. آيروجه دعوا اولنوب نكول ايله حكم اولنديغی مثللو. واكر مدعى عليه اولكی ایچون نكول ايدر ايسه، مجرد اولكی ایچون نكوليله حكم ايتميوب آخر ايله حالنه نظر ايدوب ايكنجيده دخی تحليف ايدر. اكر نظر ايتميوبده اولكی ایچون نكوليله حكم ايدر ايسه بنه حكمی نافذ ايسه‌ده لايق اولان اودركه، حاكم نظر ايلسون. اوچنجی وجه، ايكيسنه بردن نكول ايدر ايسه يعنی يمين واحد ايله ويا علی التعاقب ايكيسنه‌ده نكول ايدر ايسه بونده حكم ايكی وجه اوزره‌در. بريسی ملك مطلق دعواسی ايسه عينی مناصفة بينلرنده حكم ايدر واكر غصب دعواسنده ايسه عينك عينيله وقيمتيله بينلرنده دخی حكم ايدر. وديعه‌ده بينلرنده عين ايله حكم ايدر. قيمتدن برشی ايله حكم ايتمز «محيط»

بو مسئله‌نك بعضيسی بعضيسندن تفريق وبونلرده وجوه قضايی وقيمتك لزوم وعدم لزومی حقنده واقع اوله‌جق قضاده امامينك اختلافلرينك بيانی محللرنده مذكور ومصرح اولديغندن بو مجموعه‌يه درجی مناسب كورلمامشدر.

ورثه وشركانك تحليف واستحلافلرينك حكمی

ورثه اوزرينه يمين توجه ايتسه، برينك يمينی آخره كافی اولميوب هر بررلرينه يمين لازم كلور. ورثه‌نك غيريده يمين حقلری

اولسه، برینك استحلافی آخره کافیدر. باقیسی ایچون تحلیف اولنماز. بونك صورتی: بر کمسنه میت اوزرینه بر حق دعوا ایدوب ورثه‌یه «عدم علمه» یمین توجه ایلسه، ورثه‌نك جمعیسی تحلیف اولنمق لازمدر. برینك یمینی کفایت ایتمز. واکر ورثه‌دن صغار ویا غائب اولور ایسه، اولوقت یمین حضور وبلوغلرینه تأخیر اولنور یعنی بالغ وحاضر اولدقلرنده آنلرده تحلیف اولنور. ورثه میتك مالندن بر کیمسه اوزرینه بر حق دعوا ایدوب ایچلرندن بریسی مدعی علیهی استحلاف ایلسه بقیه‌سنك استحلافه حقلری قالماز. (محیط)

کذلك شرکت عنان ومفاوضه‌ده دخی حال بویله‌در. یعنی شریکیندن بری آخری اوزرینه شرکته متعلق دعوا وبرحقده استحلاف ایدر ایسه شریك آخرك دخی مدعی علیهی تحلیفه حق قالماز. شریکیندن برینك اوزرینه شرکته متعلق بردعواده شرکانك جمله‌سنی مدعی استحلاف ایدر. (محیط)

رجل واحد اوزرینه جماعت شراده بویله‌در. بریسی یمین ویرر ایسه بقیه‌سنك دخی یمین ویرمکه حقلری واردر. (خزانه)

اوزرینه یمین توجه ایدن برکمسنه «مدعی بودعواسی ایچون فلان مملکت حاکمنك حضورنده بنی استحلاف وحاکم مومی الیه دخی بکا یمین ویرمش ایدی. بویله اولدیغنه یمین ایتسون» دیو مدعینك یمینی طلب ایلسه تحلیف اولنور. نکول ایدر ایسه مدعی

علیهـه اول دعواده یمین ویرمز. اکر مدعی یمین ایدر ایسه مدعی علیهه مال اوزرینه یمین ویریلور. (قاضیخان)

خاتمه

«کم ترك الاول للاخر» قبیلندن اوله‌رق یعنی «علماء متقدمین، متأخرلر ایچون برچوق شی ترك ایتدی.» «کلامنك منطوقنه بناءً زواخر اصحابندن اولان علمانك آثارندن اخذ «وللارض من کأس الکرام نصیب» یعنی «کرامك نوش ایلدیکی باده‌نك قطراتندن ارض ایچون نصیب واردر» مفهومنه ابتناءً فضلانك انوارندن اقتباس وتوفیقات الهیه ایله سلاطین عظام آل عثمان (طاب ثراهم) حضراتنك نتاج عدل واحسانلرندن شوکتلو، قدرتلو، عظمتلو عبدالعزیز خان افندیمز حضرتلرینك انوار تاج عدالت واحسانلری صنعا الیمن وعمانه اشراق بیوردیغی زمان براز وقتده اشبو رساله عاجزانه‌مك اتمامی میسر اولدی و بلاد مذکوره‌نك اول وقت فتح وتسخیری جانب جناب ظل اللهیدن یدینه اعطا بیوریلان سیف نصرة وانتصار ایله مأمور واقطار عثمانیه ولاتنك خیرلوسی اولوب جناب حاکم مطلق طرفندن دخی مأمور ومختار دولتلو احمد مختار پاشا (بلغه الله مایشاء) حضرتلری اولوب مشارالیه جهات مذکوره‌ده مرکوز اولمش ظلم وعدوانك قمع وقلعیله میزان عدالت وقسطاس معدلتی نصب ونشر ایدوب اول

تاریخده اماکن مذکوره‌نك هر ایکی جهتنی یعنی شرقاً وغرباً (ذواتا افنان) قلدی سنه ١٢٨٩ .

وذه فی الفقه اعزازاً   لدی الحکام میزان
لدی الروام ایجازاً   و بالامعان عمان
تنادی کل نظار   و فیها کنز اسرار
فذه من بین ابرار   طوت مافیه غفران
الیها عزم الباب   لدیها فتح مرتاب
و فیها غنم اتراب   لدی النظار تبیان
فغص فی بحرها فکرا   ومن اصدافها ذخراً
تفز من بعدها دراً   لدی العمال برهان
لرب دره امسی   بصدقی کما یدسی
جمیل الذکر لاینسی   ففاحت منه ریحان
بنقرز بر اسلاف   یداوی قرح احلاف
عزیزاً بین اشراف   فعیت منه عیان
قل الفهمی تعدیلاً   و بالاخیار تنفیلا
فذه بالفکر ترتیلاً   حوت مافیه فرقان

نمقه الفقیر حسن فهمی
عفی عنه

ذات عالی مشیختپناهینك تقریض عالیلرینی تخمیساً غرب طرابلسی افاضل علماسندن الشیخ محمد ابن موسی افندینك انشاد بیوردقلری تقریضدر :

اوله

بدأ بالحسن ممتازاً   غریب العلم قد حائزا
فصل الحکم قد فائزا   فذه فی الفقه اعزازا
لدی الحکام میزان

غدا للحق میازا   بنور العلم قدفازا
ووافی الوعد انجازا   لدی الروام ایجازا
و بالامعان عمان

بحسن لفظها الساری   تنادی کل نظار
صفت من ثقل تکرار   وفیها کنز ابرار
وفیها الفوز للقاریٔ   فذه من بین ابرار
طوت مافیه غفران

زهت من غیر اعجاب   الیها عزم الباب
علت بغضلها رأبی   و ففیها غنم اتراب
ففیها انیل اتراب   ولدیها فتح مرتاب
لدی النظار تبیان

فخذ من علمها وفرا   وغص من بحرها فکرا
تنل من جوفها سرا   ومن اصدفها زخرا
ومن ساحتها تبرا   تفز من بعدها درا
لدی العمال برهان

ترکی فرعا زکی اسا   لرب دره امسی
علی التحقیق قد ارسی   بصدقی کما یدسی

وشی بالجوهر الطرسا　جمیل الذکر لاینسی
ففاحت منه لریحان
مبین در اصداف　بنقر زبر اسلاف
وطب علمه الشافی　یداوی قرح احلاف
یقول الحب والجافی　عزیزا بین اشراف
فعیت منه عمیان
اذا مار مست تفضیلا　قل الفهمی تعدیلا
اعدسا فضله القیلا　وبالاخیار تنفیلا
لذی الالباب تفضیلا　قذه بالفکر ترتیلا
حوت مافیه فرقان

هند مشاهیر علماسندن شیخ محمد بن عبدالصمد حضرتلرینک تقریضیدر

الحمدلله الذی تفرد بالبقاء والقدم وعلم الانسان مالم یعلم والصلوة والسلام علی رسوله المبعوث الی کافة الامم وعلی آله وصحبه الذین درجوا مدارج الحق ببذل المساعی والهمم اما بعد فلا یخفی ان فی هذا الزمان قد اندرس مدارس العلوم ومعالم الفنون حتی صارت جداول ریاضها غاربة الماء وظلت میاه حیاضها ناضبة الرواء فبیناهی کذلك اذجاء الینا بحمدالله کتاب للطبع یتفجر منه ینابیع الحکمة الفقهیة من مبانیه وتجری انهار العلوم

من خلال معانیه حیاض صفحاته تنبت ثمرات الاصول والفروع لوذاق احد ثمرة من اثماره لایظمأ بعدها ابدا ولا یجوع ومن عوقب بحرمانه لایسمن ولایغنی من جوع فطوبی لمن تشبث وتمسك فالان بعون الله الملك المنان قد حصل الفراغ من الطبع وذلك کان فی سنة احدی وتسعین ومائتین والف وقد بذل الطاقة والجهد فیه علی وفق الامکان من هو مستغن عن وصفه الانسان الحسن ابن العلامة هبة الله بن عبدالرحیم الهندی الیمنی الانصاری علی ذمته ومصنفه مولانا وسیدنا الحسن ابن الحسن صدقی قاضی ولایت یمن متع الله بطول حیاته امین تاریخ الطبع عن مصحح هذا الکتاب

لله درمقالك یا ابن الحسن　قد جزاك الله عنا بالحسن
نحن نشهد انما صنفته　صححته بالمأخذ طابقته
طالعته حرفا بحرف نقله　وجدته نقلا کما هو اصله
ان سئلتم ایها سادتنا　کم سنین الطبع قولوا مامضی
هذه تاریخها خذ بالعدد　عروة وثقی بتحریج الاحد

١٢٩١
سنه

﴿ حجاز علماء بنامندن محمد عبدالقادر افندی ﴾
﴿ حضرتلرینک تقریضیدر ﴾

انزدالله تعالی واسبحه واسئله التوفیق واستمحه حامدا له

باسمائه على جلائل آلائه ودقايق نعمائه وانطق بصلاة صلوة اتم سلام على من ابدع منشاء الوجود انشاه ثم نحيي اله الكرام واصحابه اما بعد فانى تطفلت واطلعت على كتاب وضائف القضاة مؤلف سيدنا ومولانا العالم العلامة البحر الفهامة من لا يدخل حصر اوصافه تحت الوسع والطوق ومن لا تزال وفود القضايا كل وقت بباب نازله والفجاج نحوه من الطلاب سائلة لعلمه ووفره سائله من ازد انت بمؤلفه الاقلام والمحابر واعترف له بالسبق والفضل كل عالم ناظم وناشر سيدنا الحجة الهادى الناس الى المحجة قاضى الاسلام مرجع الخاص والعام الحافظ لسنة جده عليه الصلوة والسلام السيد الشريف والاصيل المنيف الحسن بن الحسن صدقى افندى اطال الله فى الطاعات عره وانفذ نهيه وأمره ودامت له العليا ليصبح قاعدا وايامه فيما يروم قيام فلله قلمه وما فعل لم يترك من المسائل الشرعية طريفة الاحواها ومن الوقايع صغيرة ولا كبيرة الا احصاها فوقفت على مافيه من بدايع الفنون وقوف شحيح ضاع فى الترب خاتمه فالفاضل وان تأخر دهره فقد جاءنا لنشر الطيب زهره ربما غلب اللاحق السابق وربما فاق المسك بنشره العابق رب عصرى اخير جاء فى اخر الدهر بمافاق الاول وفى حديث مثل امتى مثل المطر لايدرى اوله خير آم اخره وكذلك قد ساد النبى محمد كل الانام وكان آخر مرسل لاجرم ان لكل زمان حسنة تذهب بجنب مساويه وان لكل عصر جمالا

ماالبدر مع كماله مساويه فما خلا صدف من در ولا تعطل عصر من وجود كريم فيه حر وأسأل الله تعالى ان يمتع بعلومه وبوجوده الانام آن لنا ان نوفع بالدعوات الخيرية للسلطنة العلية ادامها رب البرية فنقول نسئلك اللهم ونتوسل اليك نبيك سيدنا ان تحف بالنصر والظفر والامداد كامى حما الايمان والاسلام وناشر العدل والاحسان بين الانام وصل الله على سيدنا ومولانا محمد وعلى اله وصحبه وسلم تسليما كثيراً

يمن علماسندن ومراوعه سادادات كرام ومؤلفين عظامندن السيد محمد بن احمد الاهدل حضرتلرينك تقريظلرى

ان احق مارقمه انامل الانام وفخرت به الطروس والاقلام واصدق ماانتجته فكر الائمة الاعلام من معانى بيان المنطق والكلام حمد الله تعالى الذى كسى الوجود حلل الشرف وخصنا بتأليف العلوم واجزل واصل واسلم على اطلع شموس براهين الحق من الرسالة محمد وعلى اله الذين نالو بالانتماء اليه خلد المجد والجلالة وبعد فقد شرفنى الله تعالى وله الحمد على الانعام بالوقوف على وظائف القضاة القائمين بتنفيذ الاحكام وهو كتاب حسن من سيد شريف حسن حوى نقولا مقبولة وماراه المسلمون حسنا فهو عندالله حسن طالعته فرأيته كتاباً اشتملت فرائد الفوائد

طرف طرفی فی ميادين سطور المرصعة من جواهر النقول بسموط الفرائد ابدا فيه مؤلفه من خبايا الزوايا مايفوق نفايس الدرر واغنى به عن كل بسيط ووسيط و مختصر قد اصاب الصواب فيه واهدى بهداه وقد اجاد المقال كيف لاوقد سهل لمن ولى لقضاء كل معقود وجمعت مطالبه من الذخاير ماهو اغلا من لالى العقود وعبرت عباراته عن احاطة مصنفه وسعة اطلاعه واغربت مسائله عن كون العلوم طوع يده لطول باعه الا وهو الاوحد الذى على بالعلوم العقلية والنقلية مناره الامجد الذى فاق فهما وعلما و زكت فى المحافل اثاره امام ادرك من المنقول غاية مرامه وهمام برز فى مدارك المعقول ثواقب افهامه وجمع متفرقات المسائل على النهج الواضح القويم حتى غدت وجوه المطالب مسفرة الغرر لذوى التعليم السيد الجليل العلامه والشريف النبيل الفهامة قاضى القضاة اليمن والمسمى بفضل الله تعالى الحسن بن الحسن اما ومكانته التى هى اوقر من شمام وعزماته التى هى امضى من حسام انه للبطل الفارس فى ميدان التحقيق والكمى الداعس فى حلبة البحث والتدقيق وحق على الجميع الاعتراف بفضل هذا السيد الشريف وان يدعى له ببلوغ نهار الامل من البر اللطيف اذقد جاء فى كتابه هذا بما ينبغى ان ينشد عنده قول القائل. انا طلبناك نبغى العلم من كتب فجئت بالنجم مصفوداً من الافق اللهم يامن وقف عن شرح سبحات جلاله عقول الاجلة الاعلام. وكل عن استيفاء صحائف كماله السنة مصاقع الانام اجعل سعيه

هذا سعياً مشكوراً وعلى كاهل القبول محمولا و موفوراً وعلى السنة العباد مشهورا و مذكورا و صل الله على سيدنا محمد و اله اجمعين .

﴿ شام شريف علماء كرام وادباى عظامندن جندى زاده فضيلتلو امين افندى حضرتلرينك تقريضيدر ﴾

الحمد لله الذى وفق من شاء من عباده الى تحرير مسائل شرعه القويم واطلق السنتهم واقلامهم بتهذيب مباحث الاصول والفروع لطالب التعليم وجعل منزلة الفقهاء فوق كل منزلة فهم ورثة الانبياء وهم المبلغون عنهم والجمله والصلوة والسلام على افضل مبعوث ختم الله بها الينا وعلى آله واصحابه الثقات النجباء و بعد فقد اطلعنى العالم الفاضل النحرير الكامل نائب لواء الحديدة مركز ولاية اليمن السيد حسن افندى الصدقى سلك الله بنا وبه خير سنن على هذه الرسالة النافعة فوجدتها جامعة مانعه لايستغنى عنها من ابتلى بالقضاء والفتوى ونتج بها ما كاد ان يكون عقيماً من الدعوى فهى ذخر له فى يوم المعاد واثر خير يذكر به بين العباد ولا عزو فالمولى المومى اليه ممن فى العلوم قد نشأ وترعرع وروى من مياه معقولها ومنقولها وتضلع فاستفاد وافاد ونشر فضله حيث حل من البلاد واذن له بالفتيا فى وطنه مدة وفيره وتقلد الحكم واحكم امره فى امصار كثيرة فجزاه الله تعالى ماهو

اهله من الخيرات الوافية والهم حضرة ولى النعم شيخ الاسلام
المعظم ان يكافيه والحمد لله ما كر طرف وجرى قلم بحرف حرر
فى شهر محرم الحرام افتتاح عام تسع و ثمانين ومأتين والف .

﴿ يمن علماسندن السيد محمد زواك افنديك تقريضيدر ﴾

الحمد لله الوهاب الجواد الذى بان بحلة العلم الشريف السبيل
الرشاد ومنحهم مواهبه الجزيلة وامداداته الجليلة من بين العباد
فاحياهم معالم الاسلام و خصهم بتبليغ الشرايع والاحكام نيابة
عن نبيه عليه وعلى آله افضل الصلوة والسلام اللهم صل على
سيدنا ومولانا محمد الذى ايدته بالايات البينات والمعجزات الباهرات
وعلى اهل بيته خزنة اسراره واصحابه واشياعه وانصاره و بعد
فقد وقفت للوقوف على هذا المؤلف المستطاب المشتمل على
وظائف القضاء الكافل لمن عمل بما فيه من ربه بعماد الرضا فرأيته
مؤلفا فى بابه قد جمع فاوعى واجاد مؤلفه فى ترتيبه وضعا و
احسن صنعا جمع بدايع الفوائد وفوائد البدايع وكفل لمن قام
بوظيفة الحكام باجل المشكلات الوقايع يستغنى به فى هذا الشان
عن الكتب الحافة و يكتفى بمافيه من النقول المعتمدة الفاصلة .

ابرزته فكرة صافية　　ماتصدت مشكلا الا اتضح
غير بديع حسن من حسن　　واناء بالذى فيه نضح
الامام الحبر من فاق على　　جلة الاقران علما و رجح

كيف لا وجامعه ومنشيه وناسج بروده وموشيه طود الفضل
الاطود وعياب العلوم رخا والعورف الاكمل قاضى قضاة اليمن
وانسان عين الزمن السيد الشريف ذى الحسب والنسب النقى
الحسن بن الحسن المدعو بصدقى لازال فى اوج الكمال يرقا ولا
دواء الجهل بالعلم يرقى

وفى الحسن الصدقى قد صدق الثنا ولم يعننى فى المدح حاء
ولا دال هو العلم السامى على افق العلا لقد زانه علم وحلم وافضال
وحين نزهت طرفى فى حدايقه واجلت فكرى فى رياض حقاقه
ودقايقه حمدت الله تعالى وشكرته على مامنح وفتح وشرح
الصدر بما افاض فانشرح وسالته سبحانه ان يزيده من فضله
ويحى به ماثر اسلافه واهله انه ولى الفضل والاحسان وله
الجود المطلق والامتنان وصلى الله على سيدنا محمد واله وصحبه
وجنده وحزبه وسلم .

— وظائف قضاة كتابنك فهرستيدر —

صحيفه

١١ قضانك تعريف ونصب اولنه جق ذواتك شروط لياقت واهليتلرى
٠٠ قضايه دخولك صحت وشرطى
١٢ اقضايه اجتهادك لزومى
٣٢ رشوت ويارجا ايله قاضى اولانلر
١٦ اجتهادك تعريفى
١٧ قاضى يه لايق اولان حال وصفت
١٨ قاضى يه لازم اولان اخلاق ايله قضايه جلوسك شرطى
١٩ مفتيلكك شرطى
٢١ قاضى بنم حضورمده اقرار ايلدى ديمك جائز اولمديغى
٢٢ قاضينك اصول وتعلقاتنه حكمى جائز اولمديغى
٢٣ اوچ مطلبدن برنجى مطلب دعوا بياننده در بونده دورت مقصد واردر
٠٠ مقصد اول صحت دعوانك سكز شرطى
٠٠ و دعوانك شرعا تفسيرى ركنى وحكمى
٢٦ توكيلده خصمك رضاسى شرط اولوب اولمديغى
٢٧ السنة فقهاده دوران ايدن تناقضك نوعى
٢٩ محل خفا واستقلالده تناقضك جوازى
٠٠ دعوانك ثبوتى محتمل اولمق شرط اولديغى

صحيفه

٣٠ دعوانك حكمى
٣٠ خصم جواب ويرمامك يولنى طوتارسه
٣١ دعواى صحيحه وفاسده
٠٠ تعريف مدعى ومدعى عليه
٣٢ ايكنجى مقصد ديونه متعلق دعوانك بياننده در
٠٠ اولچك ايله اولان شيئك دعواسى
٣٣ سبب شرعى لفظى كافى اولمديغى
٠٠ سلم شرعينك طقوز شرطى اولديغى
٣٥ مجرد حساب حق طلبه كافى اولمديغى
٣٦ حبوباتده دعوانك صحتى كيله ووزن ايله اولنانلرك بيانى
٠٠ وزن ايله اولان شيئك وعواسنك شرطى
٣٧ نقود مختلفه دعواسنك بيانى
٣٨ مسكوك آلتون وكموش دعواسى
٣٨ مغصوبك قيمتى نه وقتدن لازمدر
٤٠ ميتك ورثه سى اوزرينه دعوانك بيانى
٤١ كفالت بيع واجاره سببلر يله دعوانك بيانى
٤٢ وصايت ايله وكالتك حكمده فرقى
٤٣ مجلس حكمده احضارى ممكن اولهميان مدعى بهك كيفيتى
٠٠ اوچنجى مقصد منقولات

صحيفه

اوزرينه اولان دعوا بياننده در
٤٤ تعريف حمل ومؤنه
٤٥ تلف اولمش برشئ اوزرينه كيفيت دعوا
٤٦ حيواناتده علامت موجودهنك دعوايه مباينتى
٤٧ اعيان مختلفه اوزرينه دفعةً دعوا
٤٨ قاويق دعواسى
٤٩ فواكه اوزرينه اولان دعوا
٠٠ كشت واتمك مثللو مأكولات دعواسى
٥٠ ديباج دعواسى
٥١ آرشون ايله اولچولمش شئ دعواسى
٠٠ بيرتيلش اثواب وتجريح دواب دعواسى
٥٢ انجو وايكنه دعواسى
٠٠ نفقه كفالتنك صحيح اولماسى
٥٣ صلح طريقيله تخارج دعواسى
٥٤ مال مشترك قيمتك دعواسى
٥٤ مجملا شريك ومضارب وفانى
٥٥ تسليم رهنك مؤنهسى
٥٦ اكراه بيع دعواسى
٥٧ امام زمانك امرى اكراه اولديغى ظلمهيهسعايه دعوالرى
٥٨ دردنجى مقصد عقارته متعلق دعوالر بياننده در
٥٩ واضع اليد اولديغنك بنيه وياقاضينك علمله ثبوتنك لزومى
٦٠ اعمدن اخصه تحديدده ترقى ونزول

صحيفه

٦١ جميع حقوق لفظنك لزومى
٦٢ حدثالثدن سكوتك حكمى
٦٣ حدفاصل كالشجر والنهر
٦٧ دارمشاعهدهغصب دعواسى
٦٨ بيع فضولى
٠٠ بيع وتصرفندن صكره اقاربك دعواسى
٦٩ دار اوزرينه ورثهنك برينك دعواسى
٧١ طرف دافعدن اقرار دعواسنك صحتى
٧٢ تحديد اسفل ايله اعلانك تحديد اولديغى
٠٠ ايكنجى مطلب شهادت بياننده در
٧٣ شهادتده امتناع جائز اولديغى
٧٤ حدود شرعيده شهادت
٠٠ اداى شهادتك وجوبنده طقوز شرط
٧٥ حقوق اللهده شهادت حسبيه
٠٠ حكم شهادة
٧٦ وجوه ثرثهده تأخر حكمك استحبابى
٠٠ تحمل شهادتك شروطى
٠٠ نوع اول ونوع ثانى
٧٨ شهادتك شروط عامهسى
٧٩ بشنجى عادل اولمق
٨٠ كبائرك تفسيرى
٨١ ادمان خمر مسئلهسى
٨٢ تارك ومقطرك شهادتلرى
٨٣ استخفاف جماعت بيانى
٠٠ تارك شهادة حسبيهنك حكمى

صحيفه

٨٤ حقوق عباده تارك شهادت
٨٥ فاسقك توبهسنك قبولى
٨٦ اهل بدعت وهوانك شهادتى
٨٧ لسانى فاحش سب وشتم ايله مألوف كيمسهلرك شهادتلرى
٠٠ صناعات رديه اصحابنك شهادتى
٨٨ التنجيسى قذفله محدود اولمامق واحكام قذف
٨٩ يدنجيسى شهادتنده جلب منفعتى اولمامق
٩٠ اجير خاص ومشترك وتعريف شهادتلرى
٩٢ عزلدن صكره وكيلك شهادتى
٩٣ وكالت عامهنك خاصدن تفريقى
٩٤ اولاد وبابالرك شهادتلرى
٩٥ عزلدن صكره وصينك شهادتى
٠٠ داينك مديون مفلسه شهادتى
٩٦ جيران وقفك شهادتلرى
٩٧ بيعه دلالك شهادتى
٩٨ مدعى تعليم وشهادتك صحتى
٠٠ مقسومده قاسمك شهادتى
١٠٠ سكزنجى شاهد خصم اولمامقدر
١٠١ تعريف عداوة دينيه ودنيويه
١٠٢ طقوزنجسى شاهد شهادت ايلديكى شيئى خاطرلامق
١٠٣ اوننجيسى شاهد كوروبده شهادت ايتمك
١٠٤ شهرتله شهادتك تفسير وصحتى
١٠٥ اخبار واحد ايله موتك ثبوتى
١٠٧ نسا اوزرينه شهادت
١٠٨ يوزينى كورميوب صوتنى

صحيفه

ايشتمكله شهادت ايتمك
١٠٨ متصرفنى كوروب ملكيدر ديو شهادت ايتمك
١٠٩ شروط خاصه ذكورة وشهادتك نصابى
١١٠ رجالك مطلع اولهميهجغى محلده نسانك شهادتى
١١١ حقوق عبادده دعوانك تقدمى
٠٠٠ شهادتك دعوايه موافقتى
١١٢ دعوا ايله شهادت بيننده امر زائد ويانقصان ايله اختلافك جوازى
١١٣ مشهود به مدعى بهدن اكثر اولمامق شرط اولديغى
١١٥ عقارده شهادتك دعوايه موافقت ومخالفتى
١١٦ ملك مطلق ونتاج دعوالرنده شهادت
١٢٠ خلع لفظيله طلاق وتزويج لفظيله نكاح دعوالرنده شهادت
١٢١ خانه اوزرينه شهادت
٠٠٠ نكاحده ساده ايجابه شهادتك صحتى
١٢٢ متوفا اوزرينه شهادتك شرطى
٠٠٠ شرب خمره شهادتك شرطى
٠٠٠ شهادة على الشهادة وتفرعاتى
١٢٦ شاهد فرعك تعديلى
١٢٧ ايكى نوع نفس شهادته راجع اولان احوالدر
٠٠٠ شهادتك دعوايه موافقتى
١٢٨ شاهدينك لفظده اختلافيله قبول اولنان فرق ايكى مسئله مستثناها

صحيفه

١٣٤ شهادتده قول ايله فعل جمع اولسه

... ايكى شاهدلرك مكان وزمان وانشا واقرارده اختلافلرى

١٣٥ شاهدلرك حقيقةً ويا حكماً اختلافلرى

١٣٦ شاهدينك اجلده اختلافلرى

... شاهدلرك مشهود بهده اختلافلرى

١٣٧ شاهدلرك اسباب دعواده داخل اولميان امر زائدده اختلافلرى

... كندو فعلنى ادعا وكيلنك فعلنى اثبات

١٣٨ التقلدة شاهدلرك اختلافلرى

... مكان شهادته راجع اولان

... ايكنجى مقصد عقار محدود اوزرينه شهادت بياننده‌در

١٤١ حدوده شهادتده اصابت تخم استيعابنده خطانك حكمى

١٤٢ اوچنجى مقصد جرح وتعديله متعلق مسائل بياننده‌در

... شهودلى خصمك تعديلى

١٤٣ بركسه هم مزكى وهم رسول وهم ده ترجمان اولمسى

١٤٥ مزكينك شرطى

... سراً تزكيه حقنده اراده صدورى

١٤٦ تزكيه اولنمش بركسه‌نك مادهٔ آخرده شهادتى

١٤٧ جرح مجردك عدم قبولى

١٤٨ دردنجى مقصد شهودك رجوعى

١٤٩ مجلس حكمك غيريده رجوع صحيح اولمديغى

١٥٠ ناحيه مديرى وقاضئ جند حضورلرنده رجوع معتبر اولمديغى

... شهادتدن رجوعك حكمى

١٥١ مشهود بهه معادل عوضله اتلافده ضمان لازم كلديكى

١٥٢ مشهود به عين دين اولوب رجوعيله ضمان لازم كلديكى

... شاهدينك قاضينك ويا شهوددن برينك رجوعنك حكمى

١٥٣ هبه وصدقه‌ده رجوعك حكمى

١٥٥ سرقت وزنا شهادتلرندن رجوعك حكمى

« شهادة على الشهادة اصول وفروعنك رجوعلريله كيفيت تضمين

١٥٦ تذنيب ايكى شاهدك شهادتلرينك خلافنه شهادتك عدم قبولى

١٥٨ دعوا وشهادتده وبينه وقتلرنده حضورى شرط اولانلر ايله اكا متعلق مسائل

« كوله‌ده ملك مطلق دعواسى

« نتاج دعواسنده مستحقك حضورى

١٥٩ نكاح دعواسنده زوج اولك حضورى

١٦٠ عبد كبير مأذون اوزرينه دين ويا غصب دعوالرنده افديسنك حضورى

١٦٣ معاملات واقعه‌ده بينه‌لر تعارض ايدرلر ايسه اولى اولانلرك بيانى

١٦٥ سكوت اوتوز مسئله‌ده ايضاحدر

١٦٧ يميندن نكول واستحلاف

— فهرست —

صحيفه

١٦٨ يمينك دعواى صحيحه اوزرينه جريانى

١٦٩ منكرك يمينه رضى‌يم دير ايسه شاهدم يوق ديمدكجه تحليف اجرا اولنمامسى

« استحلافسز يمين معتبر اولمامسى

« درت محلده طلب استحلافسز تحليف اولنمامسى

١٧٠ درت محلده يمينه طالب اولمقسزين قاضينك تحليفى

١٧١ اثباتدن صكره تحليفه لزومى اولان مسائل

« شيخ الاسلام رفيق افندى مرحومك امتحانده سؤالى

١٧٣ اقرار ايله لزومى انكار ايدر ايسه يمينك عدم لزومى

١٧٤ نيابتك تحليفده جارى اولوب استحلافده جارى اولمامسى

١٧٥ عرض يمين وشرط نكول

١٧٦ بيان نكول حقيقى وحكمى

١٧٧ اخرس وصاغره يمينك صورت

١٧٨ حدود شرعيه‌ده استحلاف اولمديغى

« برحق استلزام ايدن حدوده يمين لزومى

١٧٩ ايكنجى مقصد يمين واستحلاف

١٨٢ يمينك سبب وحاصل اوزرينه لزومى

١٨٤ كوله دعواسنده يمين

١٨٥ دار دعواسنده يمين

١٨٦ دعواى نكاحده يمين

« طلاق دعواسنده يمين

١٨٧ اجاره ومزارعه دعوالرنده يمين

١٨٨ كفالت دعواسنده يمين

... شفعه اختيار نفس دعوالرنده يمين

١٩٤ جنايت دعوالرنده تحليفك صورتى

١٩٦ من وجه مدعى عليهك ومن وجه غيرك فعلى اولان محلده عدم عليه يمين صورتلرى

١٩٧ مقصد ثالث يمين كيملره توجه ايدر

. تزويج صغارده وليلره يمين

١٩٩ شرعا يمين لازم كلديكى حالده يمين تكليفى

٢٠٢ صبئ محجور ومأذون وكوله‌يه يمين صورتلرى

٢٠٤ يمينلريله تصديق اولنانلرك بيانى

. مضارب

. مودع

٢٠٥ مستعير

. مستبضع

. مساوم

٢٠٦ مستأجر

. وصى

. صغيرك باباسى

. وكيل

٢٠٧ رسول قاضى

. امين قاضى

. امير عسكر ومحضر

٢٠٨ سمسار

. متاع

— فهرست —

صحیفه	
٠	مرتهن
٢٠٩	عدل
٠	ملتقط
٢١٠	شریك
٠	حجه بدل کیدن
٠	اجیر خاص واجیر مشترك
٢١١	تحرز ممکن اولان محلده اجیر مشترکك ضامن اولدیغی
٢١٢	مجهول اوزرینه تحلیف
٢١٦	ایکی کمسنه بر خاتونه نکاح دعوالرنده صورت تحلیف
٢١٩	ورثه وشرکانك تحلیف واستحلافلرینك حکمی
٢٢١	خاتمه
٢٢٢	شیخ الاسلام حسن فهمی افندی مرحومك تقریضی
٠	طرابلس غرب علماسندن شیخ الاسلام مشار الیهك

صحیفه	
	تقریضلرینی تخمیساً شیخ محمد بن موسی حضرتلرینك تقریضی
٢٢٤	هند مشاهیر علماسندن شیخ محمد بن عبد الصمد حضرتلرینك تقریضیدر
٢٢٥	حجاز علماء بنامندن محمد عبد القادر افندی حضرتلرینك تقریضیدر
٢٢٧	یمن علماسندن ومراوعه سادات کرام ومؤلفین عظامندن السید محمد بن احمد الاهدل حضرتلرینك تقریضلری
٢٢٩	شام شریف علماء کرام وادبای عظامندن جندی زاده فضیلتلو امین افندی حضرتلرینك تقریضیدر
٢٣٠	یمن علماسندن السید محمد زواك افندینك تقریضی

علم شریفك یمن و برکتی مسائلنك ماخذلرینی بیانیله مشروط اولدیغندن اشبو اثر عاجزانه‌مك متنده محرر مسائل آلتمش عدد کتب فتاوای وفقهدن اخذ اولنمش اولدیغی معلوم اولمق اوزره بروجه زیر تحریر قلندی .

خزانه، شرح ادب الخصاف، فتاوی عالمکریه، اختیار تبیین، حادی، تاتار خانیه، ولوالجیه، مبغی جامع الفصولین، محیط سرخسی، شرح طحاوی، وجیز، بدایع، ملتقی، فتاوای ظهیریه، هدایه، خزانه المفتیین، ذخیره، کافی، قاضیخان، فصول عمادیه، بزازیه، نهایه، خلاصه، قدوری، خزائن، قاعدیه، منتقی، سراج، صدر الشریعه، تنقیح واقعات، مؤیدزاده، فتاوای علی افندی، وجیز للکردری، مبسوط، بحرالرائق، زیلعی، ابن کال، ابن عابدین، قنیه، شرح ابی المکارم، غیاثیه، سراج الوهاج، فتح القدیر، شرح منظومه، صیرافیه، صرة الفتاوی، کنز الدقائق، فتاوای سراجیه، درالمختار، انقرویه، درر اشباه، جدی، عدلیه، سفینه، مختار .